

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2024

Matěj Faltus

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

**Čína a globální soupeření se Spojenými státy -
Tchaj-wan jako test vzájemných vztahů**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Matěj Faltus

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Bc. et Bc. Aleš Karmazin, M.Sc., M.Sc., Ph.D

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 25.3.2024

Matěj Faltus

Bibliografický záznam

FALTUS, Matěj. *Čína a globální soupeření se Spojenými státy - Tchaj-wan jako test vzájemných vztahů*. Praha, 2024. 86 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Bc. et Bc. Aleš Karmazin, M.Sc., M.Sc., Ph.D.

Rozsah práce: 207 069 znaků včetně mezer

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá tematicko-analytickými praktikami souvisejícími s "tchaj-wanskou otázkou," se zaměřením na projevy, veřejná vystoupení, koncepce a literaturu o Spojených státech a Čínské lidové republice. V práci je kladen důraz na klíčové aktéry, jejich zájmy, strategie a počínání, stejně jako na možné vojenské plány a bezpečnostní koncepty. Cílem je porozumět roli „velkých strategií“ a dalším aspektům při formování problematiky Tchaj-wanu. Práce se dále zaměřuje na americkou a čínskou zahraniční politiku, analyzující hlavní představitele obou zemí prostřednictvím tematické analýzy a disciplinované případové studie. Další část práce se věnuje globálním pozicím Spojených států a Číny a jejich vojensko-politickému potenciálu. Jsou zde popsány a reflektovány zásadní strategie a vize, které ovlivňují politiku a bezpečnost Tchaj-wanu a mají dopad na roli Spojených států a Číny v této oblasti.

Annotation

This thesis examines thematic-analytical practices related to the "Taiwan question," focusing on speeches, public appearances, concepts, and literature about the United States and the People's Republic of China. The work emphasizes key actors, their interests, strategies, and actions, as well as possible military plans and security concepts. The goal is to understand the role of "grand strategies" and other aspects in shaping the Taiwan issue. The thesis also focuses on American and Chinese foreign policy, analyzing the main leaders of both countries through thematic analysis and disciplined case study. Another part of the thesis examines the global positions of the United States and China and their military-political potential. Key strategies and visions that influence Taiwan's politics and security are described and reflected upon, with implications for the roles of the United States and China in the region.

Klíčová slova

Globální politika, USA, ČLR, Tchaj-wan, mezinárodní vztahy, supervelmoci, velké strategie, zahraniční politika

Keywords

Global Politics, USA, PRC, Taiwan, International Relations, Superpowers, Grand

Strategy, Foreign Policy

Title/název práce

China and the Global Rivalry with the United States - Taiwan as a Test of the Relationship

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doktoru Aleši Karmazinovi za vedení mé diplomové práce, jeho významnou pomoc a ochotu. V neposlední řadě bych chtěl vyjádřit poděkování mé rodině za její podporu.

Věnování

Věnováno všem diplomatům této země. I těm budoucím.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
1. „Velká strategie“	4
„Velký plán“ jako „velká strategie“	5
„Velký princip“ jako „velká strategie“	7
„Velké chování“ jako „velká strategie“	9
Syntéza tří konceptů a „velká strategie“	10
Teoretický rámec konceptů	12
Metodologie: Disciplinovaná případová studie	14
Koncepční a teoretický rámec	15
Přehled literatury	16
Empirická data a analytické techniky	16
2. Historický kontext ostrova Tchaj-wan a jeho geopolitický význam napříč časem	19
3. USA: Nový Tchaj-wan a politika velmocí	33
Spojené státy a Tchaj-wan po roce 1945	33
4. Asijský pivoť a přepólování vztahů s Čínou	38
Návrat „velkých strategií“	38
Trumpova kontinuita a strategie směrem k Číně a Tchaj-wanu	43
Bidenova strategie a „doktrína“	45
Čtvrtá tchaj-wanská krize a její východiska pro další vývoj	46
Současnost regionu jihovýchodní Asie	49
Shrnutí americké strategie: Od Obamy k Bidenovi	49
Americké „velké prostředky“	51
5. Čínská lidová republika po roce 1949	54
6. Nový kurz, „Čínský sen“ a Si Ťin-pching	57
Shrnutí čínské strategie: Si Ťin-pching	64
Čínské „velké prostředky“	66
Závěr: Koexistence americké a čínské strategie a Tchaj-wan	71
Summary: The coexistence of the American and the Chinese strategy and Taiwan	76
Použitá literatura	81
Elektronické zdroje	83

Úvod

Tématem mé diplomové práce je analýza vztahů Spojených států a Čínské lidové republiky s Tchaj-wanem v kontextu tzv. „velkých strategií.“ Vztah dvou globálních supervelmocí Spojených států amerických a Čínské lidové republiky do značné míry představuje pro dnešní globální svět nejen výzvu, ale také potenciál, který je třeba hledat a poznávat. Málokdy v dějinách světa jsme byli svědky podobné historické anomálie, jakou pozorujeme dnes. Spojené státy představují v očích mnohých chřadnoucí, avšak stále nejsilnější supervelmoc. Čína je naopak zemí, která si svou pozici lídra a vyzyvatele Spojených států teprve uvědomuje a přizpůsobuje tomu veškerý vojensko-technologický potenciál.

Globální soupeření avšak nový fenomén není a nabízí se hned několik historických paralel a os, které lze napříč literaturou vést a definovat. Jako naprosto ukotvující dějinná událost se pak jeví pád Sovětského svazu a vznik mocenského vakua, jehož rezidua a částečné trvání spatřujeme dodnes. Spojené státy svou mocenskou pozici získaly především po druhé světové válce a ve spojitosti se vznikem liberálního světového řádu, Čína zaznamenává naopak svůj globální moment zejména po začátku nového milénia a v širší perspektivě s příchodem do Světové obchodní organizace v roce 2001.

Prubířským kamenem a novou sférou vztahů mezi USA a ČLR se minimálně od roku 1971 stal Tchaj-wan, kdy v rámci tzv. triangulární politiky byla tato „odtržená provincie,“ jak ji ČLR nazývá, nahrazena v Radě bezpečnosti OSN právě Čínou pevninskou, kontinentální, tj. komunistickou. Spojené státy od té doby v menší či větší míře stavěly na tzv. politice záměrné nejednoznačnosti / dvojznačnosti (*a policy of deliberate ambiguity*), kterou demonstrovaly svou ochotu udržet vztahy s oběma režimy. Zároveň však USA ctily formální princip „jedné Číny,“ který říká, že existuje pouze jedna svrchovaná země Číňanů, a s Tchaj-wanem od roku 1979 přestaly udržovat oficiální diplomatické vztahy, neformálně pokračovaly dále.

Prakticky vztahy USA, Číny a Tchaj-wanu dostaly v posledních 20 letech kompletně novou dynamiku (i vlivem mocenského vzepětí Číny) a z Tchaj-wanu se stalo velké téma vzájemného stýkání a potýkání dvou velkých supervelmocí a tedy i potenciální ohnisko

širšího napětí nejen v jihovýchodní Asii a regionu, ale rovněž v rámci globálních mezinárodních vztahů.

Teoretická část této diplomové části se věnuje vysvětlení základního rámce práce, tj. čím jsou tzv. „velké strategie“ a proč jsou pro práci důležité. Obsahová část se soustředí na projevy, koncepce a literaturu, kde je kladen důraz na vznik „velkých strategií,“ jejich stěžejní aktéry, zájmy a počínání. Stejně tak jako na možné vojenské plány a bezpečnostní koncepty. Zde je cílem ukázat roli těchto aspektů při formování "tchaj-wanské otázky." Definice a pochopení výše zmíněného je nutná pro pochopení dalších částí práce. Hlavní část práce se zabývá americkou a čínskou zahraniční politikou, jejími hlavními představiteli a podrobuje své zkoumání skrze tematickou analýzu. Dále je analyzována globální pozice Číny a USA a na ní navazující vojensko-politický potenciál. Poté jsou popsány a reflektovány zásadní strategie, které souvisí s politikou a strategií bezpečnosti Tchaj-wanu, které mají vést k udržení role Spojených států v regionu a posílení role Číny v této problematice. Hlavní výzkumnou otázkou, kterou má tato práce za cíl zodpovědět je: Jaké jsou zásadní historické a politické strategie Spojených států a Čínské lidové republiky v souvislosti s Tchaj-wanem a jeho bezpečností?

1. „Velká strategie“

Jako teoretický rámec své práce používám akademický článek autorky Niny Silove s titulem *Beyond the Buzzword: The Three Meanings of „Grand Strategy.“*¹ Ten blíže definuje a specifikuje pojem „grand strategy,“ tj. jakousi „velkou strategii velmoci,“ skrze niž stát prakticky realizuje své zahraničně-politické zájmy. Pojem „velká strategie“ se v širším pojetí a také v akademické literatuře hojně vyskytuje od 80. let 20. století. To znamená v konečném desetiletí studené války. Zlomem je pak práce Paula Kennedyho: *Grand Strategies in War and Peace* z roku 1991,² která termín dále ustaluje a rámuje do historického kontextu. Pro účel mé práce využívám rozlišení „grand strategy“ na tři teoretické koncepty. Prvním je tzv. „grand plan.“ Rozumějme jako velký plán, soubor předem promyšlených činností a aktivit sestavených skupinou jednotlivců, plánovačů či politiků. Dalším konceptem je tzv. „grand principle,“ „velký princip“ nebo lépe řečeno kompas, směr, který jednotlivé činnosti vede a určuje tak politickou cestu. Nakonec poslední třetím konceptem je tzv. „grand behavior.“ Tedy „velké chování,“ jak už naznačuje název, jedná se o komplexní jednotku, která zahrnuje zvyky a normy, které při vytyčené politické trajektorii uplatňujeme a bereme je za své.

Toto teoretické pojetí vychází z myšlenek realismu a je dále rozpracováno autory neo-realismu. Zakládá se především na úvaze, že globální geopolitický řád se sestává z individuálních politických entit, států, které vůči sobě uplatňují působení fyzické síly. Zpravidla pak dochází k rovnováze, ekvilibriu moci, které je základem fungování mezinárodních vztahů. Mocenská rovnováha je cílem a zároveň i procesem, při němž realisté své „velké strategie“ komponují a uvádí v realitu. Nepochybně důležitým aspektem je v tomto pojmání pak de facto ekonomický kalkul, že maximalizace zisku je žádoucí a nutná. Tedy jednotlivé mocenské strany získávají / profitují na úkor toho druhého, přičemž každá strana hodlá zvětšovat svou sféru vlivu.

Z hlediska názvosloví lze pro naše účely „velkou strategii“ zaměnit také za státní doktrínu, národně strategický plán či prostě strategii, nicméně účel je vždy stejný.

¹ SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 15.1.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

² KENNEDY, Paul M, 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press, 26.

Směřovat kroky státu do budoucna, prezentovat vizi a další mocenské počínání.

Chceme-li definovat „velkou strategii,“ definičně ji můžeme vymežit za 1. jako politicko-vojenskou koncepci, která má za primární cíl ochránit vlastní zájmy,³ za 2. jako koncepci, která sleduje jako cíl mír a předchází válce, ale nevylučuje ji.⁴ Akademičtí autoři se také zabývají tím, zdali je „strategie“ něco všeobjímajícího, co prostupuje celým státem a v důsledku toho mocenským aparátem, nebo je pouze konstruktem v hlavách státních leaderů a plánovačů. Williamson Murray hovoří o tom, že „velká strategie“ ze všeho nejvíce vyžaduje propojování jednotlivých oblastí státní moci, tj. politik musí porozumět nejen důležitosti vojenských kapacit, ale zároveň také ekonomické váze a výkonnosti své země, jakož i těmto aspektům u protivníka. Tato rozumová operace pak vede k strážlivému pohledu na věc a k racionalizaci stavu. Jako klíčové pak zmíněný autor vidí objektivní zhodnocení reality jako první krok k úspěšné „velké strategii.“ Současně další autoři dodávají, že nutnou podmínkou je plánování na dlouhodobý horizont. Brands přibližuje, že „velká strategie“ je hlavně soubor velký myšlenek, které určují cestu. Velí, že v případě americké státní zahraničně-politické strategie je „velký plán“ nutností a prevencí proti nečekaných překvapením.^{5 6}

„Velký plán“ jako „velká strategie“

První definice pojmu „velký plán“ pochází z per vojenských historiků a vztahuje se k vedení války. Válečný plán přímo sloužil k tomu, aby plánoval kapacity a logistiku operací, bez toho nebylo možné vést dlouhodobě žádný konflikt s použitím fyzické síly. Otec zakladatel této disciplíny, slavný Carl von Clausewitz, pruský voják, viděl plánování, strategii jako přímo odvislou od velitelů a za ultimativní spatřoval stanovení cíle. Tedy, kam se má ubírat celá válečná mašinérie. Nicméně Clausewitz rozlišoval mezi pojmy strategie a politická vize. Strategii považoval za dobrovolný výtvar myslicích lidí, jež má vést k dosažení cílů války, zatímco politická vize pro něj byla konstrukt, který ozřejmuje státní zájmy, avšak nedefinuje konkrétní a jasné cíle. Liddel Hart k tomu

³ POSEN, Barry R., 1984. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*. New York: Cornell University Press, 13.

⁴ KENNEDY, Paul M., 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press, 28.

⁵ MURRAY, Williamson, 2011. *Thoughts on Grand Strategy*. Cambridge: Cambridge University Press, 16.

⁶ BRANDS, Hal, 2014. *What Good Is Grand Strategy?* New York: Cornell University Press, 6.

dodává, že skutečnému „velkému plánu“ se blíží právě Clausewitzova strategie, která má široce praktickou podobu a je podřízena vojenským účelům par excellence.⁷

Historik Paul Kennedy při své uznávané definici „velké strategie“ hojně užívá odkazů právě na vojenství a obor války, kdy říká, že obstát může v případě státu jen „velký plán,“ který byl sestaven s jasnou optikou, jaké jsou vstupy a výstupy. Tedy, mj. co představují náklady, které bude nutně stát muset vynaložit k realizaci svých klíčových vidin. Kennedy dále pokračuje s Clausewitzem, kdy naznačuje, že naprosto zásadní jsou při tvorbě „velkého plánu,“ tedy „strategie,“ dvě hodnoty: racionalita (rozum) a úsudek, čili v konečném smyslu rozhodnutí. Zhodnocení a evaluace plánu musí být přefiltrována chladným a emočně nezatíženým rozumem. Po dostatečně kvalitním vypracování plánu a všech jeho aspektů musí nastoupit rozhodnost a schopnost učinit „na šachovnici“ tah, tedy rozhodnutí. Při vědomí těchto aspektů dochází jak Clausewitz, tak Kennedy k centrálnímu činiteli celého „velkého plánu,“ k jednotlivci. Na pozadí historie vidí osobnosti, figury, hybatele, kteří svým jednáním a praktickou činností vedli nejdříve menší skupinky vojáků, generálů a následně celý národ či stát. Bez nichž, jak zmínění autoři tvrdí, by se historie neděla, ba co více nevznikaly by koncepce a plány vedoucí k pohybu.⁸

Určitý zpřesňující pohled na „velký plán“ poskytují historici Sargeant a West. Jejich výrok z roku 1941 říká, že hledáme-li odpovědi na otázky, z čeho vychází válka a její příčiny, hledejme právě ve státní strategii, za jejíž základ považovali autoři hlavy států a stěžejní politické proponenty národa. Jako dokument dokládající tato slova můžeme jmenovat Národně bezpečnostní strategii USA, tedy *US National Security Strategy* (NSS). Ten vzniká za přímé účasti poradců Bílého domu, jednotlivých ministrů a v neposlední řadě prezidenta USA. Jde o formální dokument, který zakládá a popisuje zájmy, cíle a směřování Spojených států v zahraniční oblasti, jakož i směrem dovnitř, neboť se ustavuje na základě zájmů federace, jež nejmocnější země světa je.⁹

Vyjma tohoto dokument existují mnohé dokumenty a materiály, které se zapsaly do historie a dokládají existenci „velkých plánů“ a strategií. Jmenujme např. slavný Dlouhý

⁷ LIDDELL HART, B. H., 1991. *Strategy: Second Revised Edition*. London: Plume, 322.

⁸ KENNEDY, Paul M., 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press, 31.

⁹ SARGEANT, H. A., & WEST, G., 1941. *Grand strategy*. New York: Thomas Y. Crowell Co, 25.

telegram George Kennana z roku 1946, který klarifikoval hrozbu a nebezpečí Sovětského svazu pro celý západní svět nebo dokument s označením NSC-68 Trumanovy administrativy. Ten zase promýšlel možné pozice vůči Sovětskému svazu ve Studené válce a určil pozdější cestu akceschopnosti vůči rivalovi, tedy zatlačování „rollback“ komunismu. O oprášení konceptu „velkého plánu“ svědčí především moderní doba a současná literatura.¹⁰

„Velký princip“ jako „velká strategie“

Druhým konceptem je již zmíněný „velký princip“ nebo „velká zásada.“ Ten autoři často obhajují v kontrapozici vůči „velkému plánu,“ jež považují za těžko představitelný. Klasik americké zahraniční politiky Henry Kissinger na to konto poznamenává, že rozdíl mezi plánem a principem je jako mezi receptem a kompasem, tj. střílka kompasu označuje směr zahraniční politiky, recept je výčtem kroků. Obhájci teorie „velkého principu“ zpravidla začínají tím, že nadefinují, co „velká strategie“ podle nich je. Jak říkají, nejedná se o žádný plán, dokument, nebo snad dopis. Ten dle nich neobstojí. Přednost dávají myšlence, že politici jsou vedeni vlastním úsudkem, který je tvořen národním konsenzem. Z toho je poté tvořen směr, jakýsi kompas, který provází zahraniční politiku jednotlivého státu. Akademik Goldstein uvádí, že toto lze demonstrovat na příkladu Číny a jejího mocensko-politického rozmachu. Dle něj neexistoval nějaký jednoznačný striktní plán, ale spíše horizont, směr, kam se země ubírala a v důsledku toho dosáhla významných hospodářských úspěchů. Podle Goldsteina využila Čína zhodnocení reality a vlastní situace, která apriori určovala, kam se Říše středu má ubírat. Všelijaké další dokumenty a plány jsou dle něj redundantní, neboť jsou jen odvozeninou a „velký princip“ stojí nad nimi.¹¹

Prakticky můžeme tento koncept aplikovat na pozici USA vůči Sovětskému svazu a termín „containment,“ jehož autorem byl již zmíněný chargé d'affaires USA v Moskvě, George Kennan, ve svém Dlouhém telegramu. „Containment“ je ze všeho nejvíce princip, metoda, která v sobě obsahuje zájem, tedy snahu obklopit Sovětský svaz fyzicky, aby se

¹⁰ SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 15.1.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

¹¹ GOLDSTEIN, Avery, 2005. *Rising to the Challenge: China's Grand Strategy and International Security*. Redwood City: Stanford University Press, 36.

nemohl dále „rozpínat“ a rozšiřovat svou geopolitickou váhu. „*Containment*“ naopak není nějaký jasný výčet bodů a úkolů, který by své autory pudil ke splnění v jasně vymezeném čase. Tedy dle autorky článku Silove se nejedná o tzv. „velký plán.“ Nicméně nutno poznamenat, že Kennan i tak, přestože byl hlavním myšlenkovým protagonistou „*containmentu*,“ horoval, aby američtí ústavní činitelé „princip“ posouvali ke konkrétním úkonům a k vypracování právě detailního plánu, který přinese výsledky.¹²

Z hlediska historických pramenů můžeme dále nalézt několik zdrojů, které se aspektem „velkého principu“ zabývají. Americký analytik Charles N. Edel poukazuje na prezidenta USA Johna Quincy Adamse, který se ve svém prezidenství řídil tezí: „jednota na domácí půdě, neutralita navenek.“ Tento přístup fungoval jako základní vize, nicméně nikoliv opřena o nějaký „*checklist*,“ soubor úkolů. De facto šlo o jakési navigační schéma, které stejně jako vrchním kormidelníkům lodí ozřejmuje sextant či světové strany na ciferníku kompasu, tak stejně tak i politikům udává směr.¹³

Dalším významným zdrojem je práce autorů Posena a L. Rosse. Ti rozlišují čtyři základní „velké principy,“ kterými je vedeno americké jednání ve světě. Jde o: neo-izolacionismus, selektivní angažovanost, bezpečnostní kooperace a dominance. Tyto principy se dále vysvětlují na základě tzv. „velkých cílů, základních předpokladech mezinárodních vztahů a nástrojích politické a vojenské moci Spojených států.“ Jak autoři uvádí, tyto premisy mohou být dále rozpracovány do konkrétních kroků představitelů státu.¹⁴

Jiný autor, John Hattendorf, argumentuje, že důkazem pro existenci „velkého principu,“ a nikoliv „velkého plánu,“ je Velká Británie ve 20. století. Americký historik to ilustruje na příkladu námořní korespondence mezi generalitou a obecně politickou sférou. Dle něj existoval určitý obrys toho, jak má zahraniční politika vypadat, avšak nebyl nikde přímo definován. Mohli bychom říct, že přítomný byl určitý obecný názor, soubor idejí, základní strategický pohled nebo také srozumitelná vize. Něco, co Aaron L. Friedberg nazval „společnou strategickou vizí,“ která v sobě zosobňuje všechny klíčové subjekty státu,

¹² SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 17.1.2024]. Dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

¹³ EDEL, Charles N., 2014. *Nation Builder: John Quincy Adams and the Grand Strategy of the Republic*. Cambridge: Harvard University Press, 46.

¹⁴ POSEN, Barry R., a L. ROSS, Andrew, 1996. Competing Visions for U.S. Grand Strategy. In: *International Security* 21 [online]. 26.11.[cit. 1.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2539272>.

kteří ji navzájem sdílí a považují za svou. Politici, soudci, vojáci, finančníci a v demokraciích v neposlední řadě i běžní občané, kteří svým rozhodováním celý proces výběru elit ovlivňují. Tuto teorii velmi kreativně rozšiřují Gordon Adams a Cindy Williams, ti říkají, že chceme-li rozkrýt priority „amerického velké strategie,“ stačí se podívat na rozpočty národní bezpečnosti. Ty nám napoví svou strukturou a objemem, co státní aparát skutečně sleduje a zamýšlí. Stejně tak i politici definují své priority tím, kam míří investice státního rozpočtu. Pokud bychom chtěli tuto teorii následovat, dle údajů Mezinárodního stockholmského mírového institutu z roku 2023 jsou Spojené státy na suverénně prvním místě, s celkovým objemem 877 miliard amerických dolarů a podílem 39 % výdajů na celkovém světovém zbrojení. Až dlouhý kus za USA je Čína s téměř 300 miliardami amerických dolarů a 13 % podílem. Rusko je třetí o další velký skok, s 86 miliardami amerických dolarů a podílem pouhých cca 4 %.^{15 16}

„Velké chování“ jako „velká strategie“

Posledním třetím velkým konceptem použitým pro účel mé práce je tzv. „velké chování.“ To se zakládá na úvaze, že strategie státu je realizována, vtělena do konkrétních činů a postupů jednotlivců a hlav států. Tento koncept vychází z velmi praktické představy, že realitu a skutečný úmysl nejvíce prokazuje právě skutečnost, nikoliv „plán nebo princip.“ Politolog Colin Dueck uvádí, že nezáleží na tom, jestli jednotlivému činu předchází „plán nebo princip,“ ve výsledku se vždy počítá jen skutečný dopad, nikoliv abstraktní konstrukt. Dokument nebo plán může být opomenut, zatímco rozhodnutí je vždy nosné a relevantní, jak pokračuje Dueck a konkrétně uvádí, že průkaznost mají čísla, tedy výše rozpočtů na obranu, v diplomacii vytváření aliancí nebo rozhodnutí o vojenských operacích.¹⁷

Někteří akademici tvrdí, např. Kevin Narizny, že mezi „plánem“ a následným rozhodnutím může existovat malý rozdíl a „velké chování“ dle něj odráží sílu a

¹⁵ SIPRI, 2023. *SIPRI Fact Sheet: Trends in World Military Expenditure* [online]. 15.4. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf.

¹⁶ SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 17.1.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

¹⁷ DUECK, Colin, 2006. *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*. New Jersey: Princeton University Press, 11.

rozhodnost velkých finančních skupin soustředěných v daném státě.¹⁸ Etel Solingen naopak namítá, že existuje vždy jasná provázanost mezi „plánem“ a následným rozhodnutím a dohromady vytváří společnou strategii. Pro něj je výrazem „velkého chování“ soustředěnost dvou skupin. Na jedné straně internacionalistů a na druhé nacionalistů / regionalistů v globálním světovém řádu, přičemž každý z nich zaujímá jiný postoj a tedy i chování.¹⁹

Steven E. Lobell zase podotýká, že je zcela jistě podstatnou součástí státu a strategií i národně bezpečnostní doktrína, vojenské plány nebo obchodní politika, nicméně průkaznost může dosvědčit až dlouhodobý horizont a právě aktivita a diplomatická činnost jednotlivců.²⁰ Další přístup vůči „chování“ reprezentuje Christopher Layne, který zdůrazňuje, že chování americké zahraniční politiky po konci studené války je možné spatřit nejvíce v tzv. „globální hegemonii.“ Tedy konkrétní pozici a vystupování, které Spojené státy aplikovaly po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991, v němž se mimo jiné zračí multilateralismus a ochota stavět mezinárodní řád na pravidlech.²¹ Posen k tomu doplňuje, že ambice stát se a být „globálním hegemonem“ byla USA zamýšlena minimálně od roku 1940 a od té chvíle následovaly činy dokládající fakticitu.²²

Syntéza tří konceptů a „velká strategie“

Předcházející tři velké koncepty se dle mého soudu navzájem doplňují, ačkoliv v mnoha ohledech lze spatřit význačné rozdíly. „Velký plán“ – „velký princip“ – „velké chování“ bychom mohli v kontextu „velké strategie“ také volně přeložit jako: „myslet“ – „sdělovat“ – „jednat.“ Tuto trojici dokresluje určitý evoluční charakter jednotlivých konceptů, tj. jeden bez druhého sice dává smysl, nicméně skutečnou funkčnost a praktickou užitečnost představují jen ve spojení a vzájemné kvintesenci. Bez předem

¹⁸ NARIZNY, Kevin, 2007. *The Political Economy of Grand Strategy*. New York: Cornell University Press, 9.

¹⁹ SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

²⁰ LOBELL, Steven E, 2003. *The Challenge of Hegemony: Grand Strategy, Trade, and Domestic Politics*. Michigan: University of Michigan Press, 3.

²¹ LAYNE, Christopher, 2007. The peace of illusions. In: *Politische Vierteljahresschrift* [online]. 27.6. [cit. 18.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11615-007-0070-1>.

²² POSEN, Barry R., 1984. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*. New York: Cornell University Press. 15.

promyšleného plánu je těžké abstrahovat nějaký obecný princip a už vůbec není lehké navrhnout konkrétní čin. V mém chápání je tak „velká strategie“ souborem a paletou těchto konceptů, které dohromady skládají pevný základ a jakýsi rámec, ve kterém se státní zahraniční politika pohybuje. Zároveň každý ze zmíněných konceptů disponuje nástroji a prostředky, které jsou k tomu nutné. „Velké plány“ hovoří o poměrně detailní struktuře a mapě, jež má stát dosáhnout. „Velké principy“ tak činí skrze obecnou terminologii a spíše nadnesené, abstraktnější výrazy. „Velké chování“ naopak představuje určitý vzorec, který říká, jak alokovat vlastní činy a jednání k realizaci svých zájmů.

Svou charakteristikou je každý z konceptů namířen na dlouhý horizont dopředu a bez delší perspektivy de facto nedává smysl. To vychází také z definice Liddel Harta, který říká, že každá „velká strategie“ se „musí dívat za roh dnešní války k budoucímu míru.“²³ Paul Kennedy k tomu dodává, že „velká strategie“ musí být hlubinou integrací státní politiky a její fungování má být když ne na dekády, tak na staletí dopředu, což je dle něj také hlavní rozdíl oproti zahraniční politice. Ta má být odpovědí na aktuální problémy a kontext ve světě, zatímco „strategie“ přesahuje generace, „line se a září jako hvězda na obloze.“²⁴

Dalším stěžejním aspektem těchto „velkých konceptů“ dle Liddel Harta má být fakt, že každý z nich se snaží maximalizovat zdroje státu pro výtěžnost „strategie.“ Tedy nejen ty zdroje vojenské, ale rovněž také non-militární s přesahem do všech lidských oborů. Zároveň každý koncept potřebuje na vlastní úrovni prioritizaci. To znamená jednoznačné vytyčení, že bezpečnost je něco, co si zasluhuje pozornost a péči.²⁵ Státní suverenita, teritoriální integrita a schopnost obrany jsou pro stát vitální hodnoty, pakliže chce přežít v kompetitivním a anarchickém světovém řádu, jak realisticky poukazuje Posen.²⁶ Mluvíme-li o vitálních zájmech nebo o zájmech zásadních, ultimativních, dotýkáme se Clausewitzova definičního rámce strategie, ve kterém je politika zosobněním zájmů jednotlivých aktérů.²⁷ V každé strategii a teoretickém základě konceptu se proto jeví odvislost od preference zájmů. Právě zájmy totiž předurčují státní pojetí „velké strategie.“

²³ LIDDELL HART, B. H., 1991. *Strategy: Second Revised Edition*. London: Plume, 343.

²⁴ KENNEDY, Paul M., 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press, 35.

²⁵ LIDDELL HART, B. H., 1991. *Strategy: Second Revised Edition*. London: Plume, 344.

²⁶ POSEN, Barry R., 1984. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*. New York: Cornell University Press. 21.

²⁷ CLAUSEWITZ, Carl von, 2008. *O válce*. Praha: Academia. 45.

Každá ze strategií potřebuje pro svou relevanci a především proveditelnost koherentnost a kontinuitu. Nelze mluvit o strategii, pakliže má krátkého trvání v podobě taktického plánu, který se nezdařil. Na „velké strategii“ se zakládá úspěch, jehož lze dosáhnout správnou koordinací prostředků k dosažení cíle. Cíl musí být také proporčně nastaven vzhledem k vstupům a možnostem operujícího aktéra. V souvislosti s tím obsahuje každá ze zmíněných „strategií“ také „*grand end*“ a „*grand means*.“ Tedy 2 složky, k čemu „strategie“ míří, tj. vytyčený cíl („*grand end*“) a jak toho „strategie“ hodlá dosáhnout, tzn. skrze jaké prostředky, postupy a cesty („*grand means*“).²⁸

Shrneme-li předcházející do jasných definic, pak:

1. „Velký plán“ je souhrnem idejí a myšlenek jednotlivců se záměrem specifikovat zájmy státu a převést je do konkrétních cílů při vědomí mocenské síly (vojenské, politické, ekonomické, technologické). Zpravidla se jedná o dokument či sepsaný materiál.
2. „Velký princip“ je zásada, kterou formuluje skupina jednotlivců za cílem nasměrovat stát a jeho mocenskou sílu k dlouhodobým trajektoriím, které vyjadřují zájmy a ambice dané státní entity. Zpravidla se jedná o abstraktní prohlášení, či formulace.
3. „Velké chování“ je soubor norem, vzorců a lidských činností, konkrétně státníků, politiků, diplomatů či vojáků, apod., které mají za cíl skrze sérii rozhodnutí přivést stát ke kýženým cílům a očekáváním. Zpravidla se jedná o skutky, rozhodnutí nebo systémové operace.

Teoretický rámec konceptů

Z hlediska teorie jsou tyto tři koncepty adekvátní pro poznání a identifikaci klíčových hybných sil politiky velmocí. Pomáhají nám rozluštit motivace a směřování jednotlivých aktérů a dávají nám smysluplné vodítko pro orientaci. Smyslem „velkých strategií“ není jen jejich existence, ale rovněž celková praktičnost. De facto se jedná o návody, doporučení a představují tak svébytnou filozofii politického přemýšlení. Pro účel mé

²⁸ SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 15.1.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

práce se jedná o základní stavební kameny a rámec, ve kterém se pohybujeme. Na pozadí vztahů Čínské lidové republiky a Spojených států můžeme spatřit soupeření „jednotlivých strategií,“ tj. „velkých plánů, principů i chování.“ Studium těchto pramenů můžeme dojít k přesvědčení a hlubšímu pochopení rozsáhlosti a komplexity vzájemné geopolitické hry mezi supervelmocemi. Pakliže stojíme teprve na začátku „geopolitického oťukávání“ USA a Číny, co se do rozsahu týče, je pro nás analýza „strategií“ zásadní a možná také jedna z mála návodů k rozklíčování potenciální dynamiky nejdůležitějšího globálního vztahu současnosti a pravděpodobně i celého 21. století.

Poznání „velkých strategií“ je pro nás tak příslib a zároveň nutnost, chceme-li uvažovat současné Spojené státy, Čínu a také Tchaj-wan, který se stává bodem na výslednici zájmů těchto globálních aktérů. Zpřesňující teoretický rámec je vstupní vizitkou k předložení argumentů a historických parametrů, na které se dále bude odkazovat tato práce. Smyslem není ukázat pouze a jen jednotlivý dějinný výsek a na něm prezentovat přesvědčení, nýbrž uvést celý kontext a v duchu „velkých strategií“ ukazovat na kontinuitu, dlouhodobost a zároveň dopad na zahraniční politiku, jež může doprovázet a lépe ilustrovat změny současného světa.

Pro účel této práce má smysl jednotlivé tři koncepty používat samostatně i souborně. V samostatném rozdělení proto, abychom dokázali lépe chápat členitost a odlišnost konkrétních historických jevů a jejich provázanost, důvody, které vedly k daným rozhodnutím, jakož i politický, společenský, vojenský a ekonomický kontext. Návaznost konceptů, tj. jejich úzká soubornost v jeden celek je pak z mé strany chápána jako poměrně efektivní nástroj pro shrnutí a vyjasnění komplikovanější reálií. Pojmy vyznačené v teoretickém úvodu této práce jsou itinerářem pro další operacionalizaci a zkoumání. Práci mimo jiné rámuje realistickým pojetím. Pro další chápání práce jsou stěžejní pojmy jako rovnováha moci, geopolitická síla, či politicko-vojenská kapacita.

Pojem „velká strategie“ je v případě této práce pojem značící míru relevance, nikoliv grandióznosti. Původně byl tento termín vymezen ve vojenské historii s cílem vyhrát válku, pro naše účely má přirozeně politický charakter a nátisk se vztahuje k modernímu světu, kde sice válka bohužel nepozbyla své přítomnosti, avšak stále zůstává silným jevem a aspektem mezinárodních vztahů, ba co přímo jejich hlavním eskalačním momentem.

V případě vztahů Číny a Spojených států ve spojení s Tchaj-wanem je válka právě nejzazší horizont eskalace. „Strategie: tedy plány, principy a chování“ uvedené v této práci se válkou zabývají, neodmítají ji, ale přirozeně se jí snaží odclonit v duchu pokračování politiky „běžnými prostředky.“

Metodologie: Disciplinovaná případová studie

Mluvíme-li o metodologii použité v případě této práce, jde o disciplinovanou případovou studii – případovou studii strategického soupeření, skrze niž probíhá zpracování textů. Všímám si státem sledovaných zájmů a premis, že přirozenost člověka tenduje k nastolení a udržení moci. Pracuji s definicí a rozšířením, že systém mezinárodních vztahů je v principu anarchický, státy jednájí výslovně na základě vlastních zájmů, a zdůrazňuji roli lídrů a hlav států, jejichž kroky ovlivňují světové uspořádání. Na druhé straně záleží na konkrétním státu, jeho politickém uspořádání, institucích a dalších faktorech, které do činnosti státu na mezinárodním poli promlouvají. Státy se většinou řídí racionalitou, nicméně najdou se i takové, dysfunkční, které racionalitu neuplatňují. Jako zásadní si v tomto případě lze povšimnout rozdělení moci a její rovnováhy v mezinárodním systému. V kontextu zkoumání americko-čínských relací, jejich srovnávání a pozadí na Tchaj-wanu nabízí teorie několik opěrných bodů. Za prvé působení fyzických a geopolitických sil se děje dlouhodobě a v případě Tchaj-wanu k jejich „zamíchání“ nedochází každé 4 roky, kdy se mění konkrétní americká administrativa nebo čínský vládnoucí establishment, proto je dobré sledovat delší časový horizont, všimnout si celého kontextu a respektovat fakt americké dominance v jihoasijském regionu a čínského vzestupu posledních desetiletí. Za druhé konání konkrétních politiků, vládnoucího tělesa a legislativních komor, jakož i k tomu zaznamenané dokumenty (rozumějme „strategické plány, principy a chování“) poskytují zpracovanou evidenci ke zkoumání a objasnění vzájemných vztahů na úrovni USA – ČLR – Tchaj-wan při respektu k domácímu a zahraničnímu vývoji. Disciplinovaná případová studie je zde tedy jako prostředek a optika pro průzkum historických reálií mé práce, tj. jako metoda a nástroj pro analýzu dvou světových supervelmocí a jejich systematické srovnávání. Tato metoda v práci umožňuje detailně zkoumat konkrétní situace či jevy a získávat hlubší poznatky o jejich příčinách a důsledcích. Dle toho předně zkoumám kontext a původ Tchaj-wanu jako geopolitického ohniska, jeho raný vývoj a systémové proměny až do cca

první pětiny 21. století, distribuci moci mezi Spojenými státy a Čínou v globálním světě a především jejich „zahraničně-politické strategie“ v kontextu Tchaj-wanu a jejich srovnání.

Koncepční a teoretický rámec

Moderní výzkum globálního soupeření velmocí se v širší míře výrazně rozvinul v éře studené války, především pak v 60. a 70. letech 20. století zejména na amerických univerzitách a akademických pracovištích v souvislosti s výzkumem Sovětského svazu. Tehdy vznikly vědní podobory jako sovětologie a kremlologie, jejichž přínosem bylo zkoumání mocenských aspektů totalitní supervelmoci a politologické definice. Za inspirační zdroj pro mou práci stojí uvést mnohá díla Zbigniewa Brzezinského a jeho analýzy jako např. *Ideology and Power in Soviet Politics*, *Political Power: USA/SSSR*, apod., kde lze spatřit stále platné definiční aspekty pro rozbor tematických analýz a metodologii případových studií. Podobně i příbuzná díla Henryho Kissingera s přesahem do historiografie praktické politiky jako např. *On China*, apod.

Dalším inspiračním zdrojem je pro mou práci literatura, která se více obsírně věnuje Číně a jejím politickým souvislostem, jakož i klasická literatura typu Niccola Machiavelliho či Thúkydida, kde je naopak prostor věnovám státním / národním zájmům a jejich prosazování. Včetně literatury uvedené v bibliografických zdrojích.

V této diplomové práci pracuji v užším sejetí s časovým úsekem počínaje rokem 2001 až do cca roku 2023, avšak speciální pozornost je věnována etapě americké a čínské historie od nástupu prezidenta Baracka Obamy v roce 2009 a Si Ťin-pchinga v roce 2012, tj. dekadě 2010-2019 až 2023 a jednotlivým klíčovými aktéry politiky, ústavním činitelům i dalším mocenským institucím a orgánům, jako např. armáda, apod. V práci probíhá kritická tematická analýza projevů, vystoupení, strategií a klíčových dokumentů zejména těchto politických aktérů. Zároveň jsou analyzovány projevy, veřejná vystoupení nebo paměti, týkající se těchto konkrétních projevů nebo částí strategií Spojených států a Čínské lidové republiky na pozadí Tchaj-wanu. Doplněním jsou konkrétní kroky či politické činy čínských a amerických představitelů a zasazení do širšího globálního rámce a vysvětlení kontextu v návaznosti na jednotlivé další země a státy jihovýchodní Asie.

Přehled literatury

Hlavními zdroji této diplomové práce jsou především texty z oblasti mezinárodních vztahů, politologie a bezpečnosti, v nichž se autoři zabývají problematikou v kontextu globálního soupeření a vztahů dvou supervelmocí – tj. Číny a USA. Rovněž jsou použity oficiální vládní a strategické dokumenty Spojených států, Čínské lidové republiky a jejich akademické a jiné komentáře. Stejně tak i oficiální zveřejněné projevy, vystoupení a strategické koncepty, návrhy a vize amerických a čínských státních představitelů zejména z let 2010-2023. Dále jsou využita i hodnocení jednotlivých strategií a projevů renomovanými výzkumníky z oboru mezinárodních vztahů.

Empirická data a analytické techniky

Vzhledem k tomu, že výzkumná část práce je kritickou tématickou analýzou strategií spojených se vztahováním Číny vůči Tchaj-wanu a USA, autor pracuje s těmito primárními a sekundárními daty:

- Veřejná vystoupení amerických, čínských a tchaj-wanských státních představitelů, komuniké, memoranda, zákony, konkrétní politické činy a strategie jednotlivých státních orgánů, agentur a ministerstev, politbyra, Kongresu, Senátu, apod.
- Oficiální dokumenty popisující politické a vojenské strategie Číny vůči Tchaj-wanu, USA a naopak USA vůči Číně a Tchaj-wanu.
- Zákony či jiná legislativní ustanovení, která měla přímo podpůrný charakter vůči stanoveným politickým cílům a strategiím
- Komentáře, reakce a vzájemné politické, vojenské a jiné projevy reagující na druhou stranu nebo komentáře včetně jiných diskurzivních analýz.
- Odborná literatura reflektující historický vývoj Číny, Spojených států a Tchaj-wanu, politicky, ekonomicky i na bázi vojensko-technologické moci a globálního soupeření.

V praktické, hlavní části diplomové práci je provedena již zmíněná kritická tématická analýza, kde se autor práce dotýká zejména koncepce a cílů amerických administrativ a čínských vlád po roce 2012, resp. 2013. To zohledňuje zejména literatura uvedená v bibliografických referencích jako např. *The Rise of China: Mutual Interactions with the*

US a The China challenge: shaping the choices of a rising power. Oba dva tyto prameny hovoří o Číně ve světle událostí po finanční a hospodářské krizi v roce 2008, odkud Čína vzešla posílena a ještě více napojena na globální ekonomický systém, který ji dlouhodobě přináší prospěch a sílí materiální základnu. Zde také autoři spatřují zlom a historický obrat, kdy Čína začala „jinak hovořit ke světu.“ Více asertivně a ambiciózně, ve snaze přiblížit se Spojeným státům a konkurovat jejich globální hegemonii.

Naopak o příčinách rozmachu Čínské lidové republiky se podrobně zmiňují zdroje jako *Velká čínská kapitalistická revoluce, China, the United States, and the global economy* nebo *Trust and Distrust in Sino-American Relations: Challenge and Opportunity.* Ty naopak přibližují klíčové historické momenty ve 20. a na počátku 21. století, které vedly politicky k současnému stavu a jeho bližším východiskům, tj. stavu, kdy jsou tyto globální supervelmoci v mnoha ohledech nekompatibilní a jejich zájmy protichůdné. V rámci analýzy tak dešifrujeme jednotlivé motivace států a velmocí k bezpečnosti Tchaj-wanu a jeho upevnění ve vlastní sféře vlivu.

Autor práce také jako relevantní pramen využívá audiovizuální nahrávky a sérii projevů státních aktérů, které více ozřejmují a rámuji skutečný směr praktické politiky jednotlivých zemí / „strategického chování,“ jakož i pokusy o informování a udržení pozornosti veřejnosti směrem k vytyčené státní agendě. Jedná se především o projevy nejvyšších státních činitelů – amerických prezidentů a čínských vládců a ministrů vlád.

Využití tématických analýz a jejich členění také autor spatřuje ve zdrojích jako: *China, the United States, and the global economy* a *The China-U.S. Trade War and Future Economic Relations*, kde je věnována pozornost ekonomickému úhlu pohledu na Tchaj-wan a potýkání USA a ČLR. Tato perspektiva je pro objasnění některých současných fenoménů zajímavá, ačkoliv není primárním tématem této práce, pojednává např. o politice elektronických čipů na Tchaj-wanu a míře a stupni uplatňování sankcí a restrikcí ze strany Číny. Podstatná je i pro pochopení komplexity úrovně ekonomických vztahů mezi Čínou a USA. Ty v mnoha ohledech ozřejmují některé hlubší problémy z mocenské oblasti, neboť soupeření neprobíhá jen na armádní, politické a technologické oblasti, rovněž ale také na poli ekonomiky, která je ve vnímání obou zemí stěžejním aspektem směrem k prosazování globální hegemonie a dominance. I v případě Tchaj-wanu je patrná

snaha obou zemí tento ostrov k sobě „upoutat ekonomicky“ skrze ambiciózní obchodní smlouvy.

Na základě těchto analýz a segmentace dat jsou vyvozeny závěry a zodpovězeny výzkumné otázky s cílem pochopit, jaké jsou historické a politické strategie USA a Číny směrem k otázce Tchaj-wanu a jeho bezpečnosti.

2. Historický kontext ostrova Tchaj-wan a jeho geopolitický význam napříč časem

Zrod Tchaj-wanu a vývoj ostrova: Původní osídlení ostrova

Původní obyvatelé se na Tchaj-wanu usídlili přibližně před 30 000 lety v období pozdního neolitu. Z archeologických zjištění není však naprosto jisté, zdali první příchozí pocházeli z pevninské Číny, nebo oblasti jižního Pacifiku, kterou obývali austronéské kmeny. Valná většina dochovaných nálezů pochází o mnoho let později z éry datované přibližně před 5000 lety. Tamější kultura byla nazvána Čchang-pching. Ta se vyznačovala poměrně zručným zpracováním keramiky a pěstováním tradičních plodin charakteristických pro danou oblast, jako je např. rýže. Obecně řečeno tato kultura vykazovala znaky protoformující se pravěké společnosti.

Z pozdějších dokumentů víme, že Tchaj-wan byl pro pevninské Číňany znám odnepaměti. Výraznější pozornost si ostrov vysloužil až přibližně okolo 7. století našeho letopočtu, kdy byli čínští mořeplavci a dobrodruzi vysláni císařskou dynastií Sui na východ. Tchaj-wan byl v té době osídlen zřejmě jen velmi řídko a jednalo se o jeden ze stovek ostrovů roztroušených poblíž čínské pevniny.²⁹

Éra středověku: Tchaj-wan útočištěm čínských obchodníků

Střední středověk znamenal pro osídlení nepříliš probádaného ostrova zásadní průlom. V rámci období čínské dynastie Song, jež znamenalo pro Říši středu materiální vzestup, začala probíhat významnější migrace právě na Tchaj-wan. Čínská říše rostla a vzrůstala i potřeba vládnoucí dynastie rozšiřovat své državy, jakož i odbytiště výrobků. Stěžejní záležitostí se stal námořní obchod a potřeba budování lodí a přístavů. Pobřeží jihovýchodních provincií Fu-t'ien a Kuang-tung se staly vytíženými spojnici mezi pevninou a jihočínským mořem, odkud rybáři a obchodníci podnikali cesty téměř všemi směry, tj. na sever k břehům Japonska a Koreji, na jihovýchod k Filipínám, Malajsii a Vietnamu.

²⁹ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 20-35.

Jak narůstala moc dynastie, zvyšovala se i regulační politika vůči obchodníkům. Vládnoucí moc upevňovala svůj rozpínající se vliv nad bohatstvím kupců a požadovala příjem z obchodu. Obchodníci se proto často uchýlovali k přemístění a vytváření nových vesnic, které byly dostatečně vzdálené od moci císaře a jeho služebníků. Tchaj-wan se tak díky své blízké poloze stal jedním z hlavních útočišť pro utečence a Číňany z pevniny.

Čínská emigrace se po další staletí volně rozšiřovala na území ostrovů v Jihočínském moři a kupci zde zřizovali základny, které jim umožňovaly volnější nakládání s vlastním zbožím. Poměrně živelné období přišlo s dynastií Ming, jež se ujmula vlády roku 1368 s hlavním městem Nanking, a její působení pokračovalo dalších téměř 300 let. Během toho byl Nanking vystřídán roku 1421 za Peking, oficiální hlavní město i dnešní Čínské lidové republiky.³⁰

Pozdní středověk: Kolize ostrova a první japonské snahy

Pozdní středověk byl především ve znamení různých bojůvek a dobývání, pokud jde o oblast jihovýchodní Asie. Mongolská invaze byla sice jakžtakž ve 14. století odražena, avšak dynamismus v regionu přetrval a pokračoval v pirátské avantury. Na Tchaj-wanu se postupně etablovala hierarchická skupina bohatých obchodníků, kteří měli dostatek prostředků uchovávat si nad pevninskou Čínou nezávislost a dokonce disponovat menším armádním kontingentem. Ostrov byl také častým přístavem sezónních pracovníků, kteří se opět na zimu přesouvali zpět přes úžinu do oblastí Fu-t'ien a Kuang-tungu. Významnější nebezpečí začalo představovat nedaleko vzdálené Japonsko a tamější piráti, později především zástupci knížectví. Z této doby také pravděpodobně pochází název Tchaj-wan – tedy složenina slov tchaj, tj. terasa a wan, tj. zátoka.

Západní kontakty s Tchaj-wanem

Tchaj-wan byl pro dobyvatele zajímavý svou geografickou polohou. Zhruba 130 km vzdušnou čarou vzdálený ostrov od čínské pevniny, o velikosti přibližně 400 x 150 km, jakýsi měkký podbřišek čínské říše, který představoval ideální pozici pro případné vyloďení na západní stranu úžiny. Jeho z počátku čistě obchodní význam, později hlavně

³⁰ Ibidem.

geopolitický, objevili jako první západníci Portugalci. Ti již od poloviny 16. století provozovali na území pevninské Číny přístav, zvaný Macao. Vůbec první výkladní místo portugalských lodí, jež výslovně akceptovala čínská moc na svém teritoriu.

Portugalci se ve stejném století dostali také na Tchaj-wan, tam následně připluli i Španělé, kterým se povedlo výrazně s čínskými obchodníky vztahy rozšířit a také posunout na vyšší úroveň tím, že získali právo na obchod v pobřežních čínských provinciích. Třetí ve sledu byli Holanďané, kteří operovali především v oblasti jávských ostrovů a Indonésie. Jejich cesty také vedly k císařskému čínskému dvoru a směřovaly k posilování obchodu s v té době ještě poměrně uzavřenou Říší středu. Holanďanům se povedlo na jihozápadě Tchaj-wanu vybudovat námořní fortifikaci Oranje, která jim sloužila od první třetiny 16. století. Vyznavačům oranžové barvy z Evropy umožňovala kontrolu úžiny a také komplikovala portugalským námořníkům od Macaa průjezd směrem k Japonsku. Tchaj-wanskou úžinou se tak mezi tehdejšími evropskými velmocemi pomalu začalo zvyšovat napětí.

Holanďané po sobě na ostrově zanechali významný odkaz. Podíleli se na zdokonalení pěstování plodin, chovu zvířat a rozšíření vzdělanosti. Misionáři z Holandska byli rovněž aktivní, pokud jde o šíření křesťanství, stavbu kostelů a výchovu dětí. Španělská invaze na ostrov na sebe dlouho nenechala čekat, zkušeným kolonizátorům se podařilo ovládnout severní část Tchaj-wanu a během prvních desetiletí zde vybudovali přístavy a podařilo se jim převýšit Holanďany, pokud jde o rekatolizaci obyvatelstva, nicméně expanzionistické snahy vytlačit holandské obyvatelstvo byly poraženy a Španělé byli nuceni ostrov opustit nadobro. Zanedlouho potkal stejný osud i Holanďany.³¹

Rozpad říše Ming a nástup dynastie Čching jako původce změn na Tchaj-wanu

Vnitropolitické změny na pevnině vyvolaly sérii změn dalších. V roce 1644 padla staletá dynastie Ming pod náporům Čchingů. Tak započala nová historická éra Číny pod vedením dynastie Čching, která trvala až do začátku 20. století zánikem císařství v roce 1911. Po 40 letém boji se poslední přeživší z řad Ming přesunuli na Tchaj-wan, zde se usídlili a pokračovali dále ve svých aktivitách.

³¹ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 50-55.

Je v tom zároveň velká symbolika, která vede dějinami jako memento a ukazuje Tchaj-wan jako místo, kam se vždy uchýlili ti, co již na pevnině nemohli nebo nechtěli žít. Jako místo vzdoru, poslední instance čínského lidu, který smýšlel a jednal jinak. Vyšší čínská společnost v Tchaj-wanu našla místo, kde již v té době začínaly platit původně čínské zvyky a úzy, nicméně jejich vývoj byl následně svébytný.

Nesporně zajímavou je kapitola působení císařského syna Koxingy, Čcheng-kunga, tj. syna uprechnuvšího Čcheng Čchi-lunga (císař mingské dynastie), který byl schopen výrazně zasáhnout do bojů s Mandžuy, kteří v té době ovládali jihovýchodní provincii Fu-t'ien, dokonce s více než statisícovou armádou severní kmeny z pobřeží na určité období vytlačil. Následně zorganizoval blokádu nad Tchaj-wanskou úžinou, čímž přinutil Holanďany v roce 1661 k definitivnímu stažení z ostrova a zanechání zde vojenského materiálu a zbraní. Během vlády pozdějšího potomka z rodu Mingů Čcheng Čchinga bylo rozhodnuto o tom, že se ostrov stane součástí říše Mandžů. Tchaj-wan se tak připojil administrativně k pevnině a kontakty s ní mnohem více provázal než předtím. Konfucianismus zde své kořeny etabloval velmi silně, vzdělávací systém, klášterní architektura, to vše sem byl importováno z pevninských břehů. Netrvalo příliš dlouho a ostrov byl oficiálně císařem včleněn do mandžuského impéria. Stalo se tak v roce 1684 spolu s Pescadorskými ostrovy.³²

Volný pád Mandžuska

Největší zlomem z hlediska západního vlivu v Číně se jeví 19. století. Velká Británie byla na vrcholu svých sil. Impérium dosahovalo globální rozměrů, od Kanady až po Indii, „svítila“ koruna královny Viktorie. V listopadu 1839 vypukla tzv. první opiová válka mezi Brity a Číňany. Britské požadavky byly jasné. Vymínit si stálé postavení na čínské pevnině, po sérii diplomatických pokusů se imperiální velmoc odhodlala k razantnímu úderu silou, jehož výsledkem bylo ovládnutí Hongkongu tzv. „na věčnost“ a opanování dalších čínských přístavů pro obchod. Mandžuská moc byla nalomena a její slabost obnažena v celé šíři.

Byl to signifikantní dějinný moment, jelikož Západ poprvé svou globální hegemonii ostře

³² Ibidem.

namířil proti Číně. Předcházející pokusy ze strany Španělů, Holanďanů či Portugalců byly spíše projevem diplomacie a dlouhodobějších obchodních aktivit v regionu. Jednání Velké Británie bylo jednáním racionálním, jednáním války, které sebevědomě směřovalo ke konkrétním zahraničně-politickým cílům. Krédem bylo rozšiřování volného obchodu silou, opium a jeho prodej se staly hlavní záminkou k prosazování národního zájmu. Toho zájmu, který charakterizoval evropský stát v mezinárodních vztazích minimálně od konce třicetileté války, tedy od Vestfálského míru v roce 1648.³³

Rok 1854 byl dalším průlomem, angažovala se již také Francie. Druhá opiová válka znamenala další prodloužení vlivu evropských velmocí na čínské pevnině. To se týkalo vybudování nových přístavních center v provincii Fu-ťien a rovněž dosazení prvních anglických a francouzských konzulů do hlavního města Číny, Pekingu. Francouzi se ale neomezili pouze na pevninu, jejich zraky směřovaly i k ostrovu Tchaj-wan. V něm mimo jiné spatřovali cennou bránu k dalšímu postupu na ostrovy východním směrem, jakož i odlehlou na moři plující pevnost. Portugalci drželi Macao, Španělé Manilu a Francouzi usilovali o vlastní pás země v regionu nakonec neúspěšně. Domácí vnitropolitická situace Paříže byla natolik krizová, že volný prostor se povedlo nakonec vyplnit Velké Británií. Ta na Tchaj-wanu zřídila konzulát, což žádná jiná evropská země nebyla schopna v té době prosadit. Dle dohod, které ukončily druhou opiovou válku, měly západní země možnost také na Tchaj-wanu provádět misijní činnost, čehož obratně využil Vatikán a k ostrovním břehům začal vysílat katolické misionáře, kteří zde zanechali významný odkaz v podobě klášterní architektury a konverzi dalších tisíců obyvatel ke křesťanství.

Vzhledem k stále se zvyšující fluktuaci západních lodí v Tchaj-wanské úžině, byl ostrov Tchaj-wan volnému obchodu otevřen roku 1860, kdy se přístavy pro všechny obchodníky uvolnily. I přesto následovaly další četné diplomatické spory mezi mandžuským dvorem a Brity. Jeden z nejvýznamnějších byl nazván jako kafrová válka, po níž byla čínská vládnoucí dynastie donucena podepsat smlouvu, která de facto stavěla kolonisty do nadřazené pozice a ještě více posílila jejich pravomoci v otázce obchodu a nakládání s kafrem. Kafir byl velice významnou komoditou, na který Říše středu uplatňovala do té chvíle státní monopol, ten byl rázem pryč a Velká Británie triumfovala.

³³ FAIRBANK, John King, 1998. *Dějiny Číny. Dějiny států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 162.

Do výhodnější pozice se podařilo vtěsnat i Francouzům, kteří svedli s Číňany v roce 1884 bitvu o přístup do Vietnamu. Čína kapitulovala a na základě toho zásadně změnila své nahlížení na Tchaj-wan. Už to nebyl jen jeden z mnoha ostrovů v Jihočínském moři, ale pod tlakem západních mocností rostla jeho hodnota a strategický význam. Rok po válce v roce 1885 mandžuská vláda reagovala a učinila z Tchaj-wanu samostatnou provincii. Tím také Tchaj-wan přestal být oficiálně řízen z pobřežního Fu-ťien. Novým guvernérem se stal vyznavač západní modernity a generál z čínsko-francouzské války Liu Ming-čuan.³⁴

Tchaj-wan jako provincie sui generis

První významné kroky v sobě nesly administrativní zákonitost. Nový guvernér rozhodl o změně hlavního města na Tchaj-pej. Ta se nacházela v severozápadní části ostrova, na rozdíl od města Tchaj-wanfu, které bylo orientováno směrem opačným, tedy jihozápadně a jehož název se v rámci dalších reforem změnil na Tchaj-nan. Struktura Tchaj-wanu byla dále administrativně nově rozčleněna na 3 hlavní prefektury, celkem 11 okresních celků a další menší celky.

Ostrov se začal infrastrukturně rozvíjen jako nikdy předtím. V roce 1891 byla uvedena do provozu první železniční trať spojující západní, tj. pozvolnější část ostrova s tou východní, to znamená hornatou. Z hlediska koncepce ostrova to byl radikální krok, kterým se rovněž uvolnily četné pozemky, dříve domorodé rezervace, místo nichž byly instalovány zemědělské polnosti a velká rýžová pole. Velmi důležitou částí modernizace ostrova byla také armáda a s ní spojená bezpečnost. Z iniciativy guvernéra Ming-čua bylo vojsko rozšířeno, cvičeno západními profesionály a navázány kontrakty se zbrojnými fabrikami z Evropy. Konec 19. století byl pro Tchaj-wan ve znamení rozsáhlých a dynamických reforem, které nadobro nasměrovaly ostrov k 20. století. Došlo také k výraznému nastartování migrace z pevniny, lidé byli motivováni k získání lukrativního pracovního místa a na Tchaj-wanu se začal kumulovat finanční kapitál.

Lodní doprava se zde zvyšovala na obrátkách, žádané bylo vypravování obchodních lodí na přilehlé ostrovy, do Indie nebo také kyvadlová doprava mezi pevninou. Tu využívali

³⁴ Ibidem.

jak řemeslníci, tak domorodci z ostrova. Někteří z nich se mohli poprvé podívat, jak vypadá pevninská Čína. Tchaj-wan do sebe nasával západní vlivy. Města se rozvíjela a byly uplatňovány stejné architektonické postupy jako v tehdejší Evropě. Na konci 19. století žilo na Tchaj-wanu okolo 3 milionů obyvatel.³⁵

Japonské probuzení a zisk Tchaj-wanu pod svou kontrolu

Vývoj západních kontaktů s Japonskem byl v lecčems podobný jako s Čínou. Japonci striktně dodržovali politiku zakonzervovanosti a izolacionismu proti západním velmocem. Ta byla rozbita až silným diplomatickým tlakem a především mocenskou převahou Západu v 19. století. Japonsko a jeho přístavy byly nuceny se otevřít a zahájit čilý obchod. Japonsko se na rozdíl od Číny vyvíjelo v jiných mantinelech, po staletí rozdrobená knížectví byla sice formálně dozorována šógunem, prakticky ale fungovala nezávisle a tak jednotlivá autonomní společenství netvořila sourodý a centralizovaný stát. Čína v tomto měla navrch, protože smyslem a principem velkých dynastií bylo stát právě sjednocovat, ať už šlo o dynastii Ming nebo Čching. Změna přišla v Japonsku až v roce 1868, kdy samurajové zosnovali palácový převrat v Kjótu, a Japonsko restaurovalo císařství a začalo období Meidži (osvícená vláda). Císař se stal zásadní figurou politické scény a stejně jako na Tchaj-wanu i v Japonsku začalo období velkých změn, které se týkaly hospodářství, politiky a širšího společenského života.

Japonsko se do konce 19. století etablovalo jako regionální velmoc, která byla schopna budit respekt zemí včetně těch západních. V roce 1894 byla podepsána britsko-japonská smlouva, která upevnila spojenectví těchto zemí namířené především proti carskému Rusku, které se po válce s Čínou na Ussuri přibližovalo východním směrem stále rychleji. V roce 1895 navíc skončila čínsko-japonská válka, jejímž výsledkem se mimo jiné stalo ovládnutí Koreji Japonskem a čínské vzdání se ostrova Tchaj-wan a Pescadorů, nedaleko vzdálených ostrůvků. Japonsko slavilo na mezinárodním poli úspěchy, připsalo si první významné kolonie: Koreu, Tchaj-wan a Pescadory. Poloostrov Liao-tung, tedy tzv. vstup do Mandžuska, byl nakonec odevzdán Rusku, přesto Čína po kompromisu se západními mocnostmi po dobu 3 let platila Japonsku tučné reparace jako symbol válečného ponížení.

³⁵ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 84-92.

Japonsko vstupovalo do 20. století jako silný nacionalistický hráč, který obklopoval Čínu z východu, a bylo jen otázkou času, kdy se rozhodne k další agresivní expanzi.³⁶

Smlouva ze Šimonoseki po čínsko-japonské válce stanovila, že Tchaj-wan se stane přímou součástí Japonska bez odkladu do 2 měsíců. V rámci tchaj-wanské populace vzbudila tato porážka velkou potupu a pocit zrady ze strany pevninské Číny, která měla nad ostrovem po více než 200 let faktickou a právní kontrolu, nyní ale Tchaj-wan vydala bez větších průtahů. Obyvatelé Tchaj-wanu se rozhodli reagovat a na nic nečekat. 25. května 1895 byla vyhlášena republika Tchaj-wan v čele s Tang Čching-sungem, tehdejším guvernérem Tchaj-wanu, následně prvním prezidentem nového demokratického státu. Stát byl typologicky tzv. lidovládou, což je v čínštině ekvivalent pro republikánské zřízení a ústavní představitelé Tchaj-wanu deklarovali podřízenost mandžuskému dvoru a císaři. Věci se daly do pohybu velmi rychle a ani japonský císařský dvůr nemínil vyčkávat. Japonci zahájili již 4 dny po vyhlášení republiky manévry. Nepřipravená vláda Tchaj-wanu byla nucena ustoupit na jih ostrova do Tchaj-nanu a přesunout sem veškeré politické aktivity včetně hlavního města. V plánu nové vlády a prezidenta bylo ostrov po odražení okupantů po vzoru západních demokracií dál progresivně modernizovat. Japonci se ale ukázali jako příliš silný a schopný protivník, který veškerý odpor nakonec do začátku nového, 20. století, smetl.³⁷

Tak po krátkém intermezzu skončila i krátká Tchaj-wanská republika, jejíž význam je pro současný Tchaj-wan historicky důležitý. Jednalo se o první státní útvar jihovýchodní Asie, který vznikl na půdorysu republikánského zřízení. To demonstrovalo nejen tvůrčí ústavně-právní duch, ale také silné napojení tchaj-wanského obyvatelstva na západní politicko-společenské kruhy, které vnesly do reality Tchaj-wanu silnou inspiraci po všech směrech. Avšak Republiku Tchaj-wan z roku 1895 nelze interpretovat jako první pokus o osamostatnění a nezávislost na Číně, jak se občas mylně děje, jelikož cílem tohoto státního útvaru byla hlavně záchrana před Japonci a tedy zabránit přímé podřízenosti vůči císařskému Japonsku. Jako velmi problematická se jeví i další kontinuita Tchaj-wanské republiky s budoucími státními útvary Tchaj-wanu, jelikož snahy první republiky byly motivovány spíše protijaponsky, v rámci zachování

³⁶ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 96-100.

³⁷ Ibidem.

návaznosti na pevninskou Čínu.

Další osud Tchaj-wanu byl pevně svázán s Japonskem a jeho císařským dvorem, třebaže rebelie a partyzánský odpor obyvatel Tchaj-wanu zuřil až do roku 1902, kdy byl potlačen. Japonská okupační správa ale dále zápasila s revolučními silami Tchaj-wanu, které v průběhu let navázaly kontakty s mužem jménem Sunjatsen. Ten na pevnině organizoval Společnost pro novou Čínu, jejímž plánem bylo vypuzení dynastické moci Čching. Na Tchaj-wanu se rekrutovali bojovníci především z řad studentstva, jejich odpor byl motivován zejména proti Japonsku, třebaže část z nich kooperovala se Sunjatsenem a souzněla s jeho revolučními myšlenkami.

Japonci instalovali na Tchaj-wanu represivní a brutální režim, který si rozhodně nebral servítky. Právě naopak se rozhodli vedle pacifikace ozbrojených skupin také důrazně potřit domorodé obyvatelstvo, které bylo internováno zpět do rezervací a jemuž byl život omezen do přísných a policejně kontrolovaných hranic. Japonská okupace se neobešla bez velkých masakrů, přičemž jako jeden za všechny hovoří událost ve vesnici Wushe v roce 1930, kde bylo domorodci povražděno k 150 japonským kolonistů včetně žen a dětí. Na oplátku Japonci srovnali celou vesnici o cca 300 lidech se zemí bombardováním.³⁸

Od roku 1895 tak můžeme hovořit o japonské vojenské diktatuře, která byla formálně a právně součástí císařství, ale reálně vybočovala, jelikož byl na Tchaj-wanu aplikován jiný mustr na tamější ostrovní obyvatelstvo a navíc byl režim řízen výsadně prominentními generály. Tchaj-wanci byli japonizováni. Hlavní vynucovaným jazykem se stala japonština a kultura japonského národa. Japonci ostrov podrobili vlastnímu plánování. Ostrov nasměrovali především k zemědělské činnosti, jež byla na domácí půdě nedostatečná a k pěstování cukrové třtiny. Ta se stala významným vývozním artiklem okupantů a byla také využívána pro spotřebu japonského domácího obyvatelstva. Vznikala nová infrastruktura podniků, nemocnic a Tchaj-wan se i přes represe byl schopen alespoň částečně modernizovat. Budovaly se nové silnice, rozrůstala se průmyslová železnice a vzhledem k migraci Japonců na ostrov rostla i populace. Ta čítala dle prvního oficiálního měření na začátku 20. století zhruba 3 miliony obyvatel. Vojenský

³⁸ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 105-110.

režim Japonců byl na Tchaj-wanu alespoň částečně zmírněn v roce 1919, kdy byla správa svěřena do rukou úředníků, nikoliv vojáků.

Japonská válečná mašinérie a zahraničně-politické ambice císařství pokračovaly v roce 1904 v rusko-japonské válce. Ta vypukla v návaznosti na skomírající čínskou říši a dynastii Čching, kterou na počátku století provázely vnitřní války, které začaly mít existenční charakter pro celý stát. Japonci toho sebevědomě využili a rozhodli se konat. Napadením přístavu Port Arthur vyprovokovali carské Rusko, které nemínilo v dané situaci stát opodál. Válkou si Japonsko po vítězství nad carem Mikolášem II. přisvojilo celý Korejský poloostrov (anexe v roce 1910), jižní Sachalin a tolik toužené Mandžusko. Další expanzi diplomaticky zarazily Spojené státy, které viděly v rozpínání Japonska ohrožení vlastních zájmů v regionu, ačkoliv by další postup Japonska zřejmě možný byl vzhledem k paralyzující ruské občanské válce v roce 1905.

A tak k pokračování expanze došlo až v roce 1931, kdy japonská armáda obsadila severovýchodní část Číny a na jejím území japonské císařství instalovalo loutkový stát Mandžukuo. Japonci měli ale ambice širší, proto salámovou metodou z čínského území postupně odřezávali jednotlivé pásy území. Věc se stala nevyhnutelnou v roce 1937, kdy pomyslný pohár přetekl, a vypukla tzv. druhá čínsko-japonská válka, která je také řazena pod celosvětový konflikt se jménem druhá světová válka. 7. července 1937 zaútočili Japonci u mostu Marca Pola v předměstí Pekingu na Čínu a jejich úder byl drtivý. Japonci pronikli hluboko do čínského území a přinutili čínskou vládu k ústupu do vzdálené provincie S'-čchuan.³⁹

Tchaj-wan byl za války důležitým zásobovacím bodem japonské agrese a pod organizací Společnost pro rozvoj Tchaj-wanu byly zahájeny odvody tchaj-wanského obyvatelstva na práci na pevninu, japonizace ostrova dosáhla do té doby nejvyššího stupně a byly k ní dokonce zřízeny úřady. Japonci se následně definitivně rozhodli, že skončují s čínským stylem života na ostrově. Jména byla přepisována do japonských verzí a rodiny děleny do společenských tříd dle poslušnosti. Tchaj-wan se během druhé světové války pro Japonce stal klíčovou pevností na moři. Zemědělská produkce odsud pomáhala živit japonskou armádu v celém Tichomoří a z místních škol se stala kasárna a cvičiště pro

³⁹ Ibidem.

vojáky. Z mladých Tchaj-wanců se stali rozhodnutím okupační správy dobrovolníci japonské armády a na 200 tisíc z nich bylo nasazeno ve válce v Pacifiku. Japonskou okupaci ostrova lze hodnotit v několika dimenzích. Pro ostrovní obyvatelstvo se jednalo o podobné utrpení, jaké prožívali Češi v Protektorátu Čechy a Morava pod Němci. Japonizace měla destruktivní charakter pro domorodé kmeny původních obyvatel ostrova a po japonské nadvládě se jejich počet snížil na malá procenta. Zároveň represí nešla ani tradiční čínská kultura, architektura, svatyně konfucianismu a dědictví staletých čínských říší, které zde působily. V tomto ohledu se japonský přístup silně podobal tomu nacistickému v Evropě.

Na druhé straně lze japonské působení vnímat i jako modernizační impuls v rámci rozvoje ostrova Tchaj-wan. Životní úroveň šla „rapidně“ nahoru oproti válkou a nestabilitou zmítaným čínským provinciím na pevnině. Došlo také k výraznému rozvoji zemědělství a průmyslu, což znamenalo výraznou vzpruhu a základní stavební kámen pro technologický rozvoj ostrova v druhé polovině 20. století a lze říct, že určitým způsobem z toho Tchaj-wan čerpá dodnes. Tchaj-wan byl po konci druhé světové války v roce 1945 navrácen Číně.

Tchaj-wan a jeho vývoj do druhé světové války

Na pevninské Číně došlo na počátku dvacátého století k významným událostem, které později ovlivnily mnohé. Již zmíněný Sunjatsen, tedy vůdce revolučního hnutí a předseda strany Kuomintang, proti mandžuskému dvoru a císařství zorganizoval v roce 1911 v městě Wu-čan povstání, které nakonec skončilo úspěšně. Dynastie Čching byla po 267 letech svržena a 1. 1. 1912 byla vyhlášena Čínská republika. Prvním prezidentem státu se stal Sunjatsen. Nicméně byl krátce poté z funkce vytlačen generálem Jüan Š'-kchajem, který se následně svým prohlášením za císaře v roce 1915 zbavil veškeré kredibility a zanedlouho zemřel. Čína byla následně rozdělena do několika kantonů dle vlivových politických skupin, které je ovládaly. Sunjatsen byl vlivem okolností a hnutím osudu odkázán na spolupráci se Sovětským svazem a sovětskými poradci. Ti poskytli zbraně, materiál a nasměrovali Sunjatsena k založení významné vojenské akademie na ostrově Chuang-pchu. Tím byla navázána spolupráce mezi Nankingem a Moskvou. Po smrti Sunjatsena se o těžší chopil jeho následovník Čankajšek, který předtím v Moskvě a SSSR pobýval.

Čankajšek zahájil tzv. pochod na sever, jehož cílem bylo dobytí Pekingu a v konečné fázi sjednocení Číny. Komunistická kominternu viděla v revolučním boji souboj čínského proletariátu s dynastickou buržoazií a slibovala si, že po konci války bude Čína komunistická. Kuomintang stavěl především na nacionalismu a bolševický nebyl, ačkoliv jeho součástí byla i Komunistická strana Číny. Vlivem další okolností došlo po vstupu do města Šanghaj v roce 1927 ze strany Čankajška k puči. Sovětským poradcům bylo přikázáno neprodleně opustit území Číny, odbory v Šanghaji byly odstraněny a Čankajšek upevnil svou moc. Sovětskému svazu a jeho pomoci navzdory. Hlavní městem se stal Nanking a Kuomintang se de facto rozštěpil na frakce. V rámci Komunistické strany Číny, která po puči v roce 1927 opustila sejití s Národní revoluční armádou Čankajška, vykrytalizovalo nové vedení v čele s Mao Ce-tungem. Ten se rozhodl uskutečnit revoluci proletariátu bez ohledu na rady Sovětského svazu a Kominterny a položil základní organizační schéma budoucí silné Komunistické straně Číny.

Jakmile Japonci napadli v roce 1931 Čínu a její severovýchodní část znovu, čínský vnitropolitický zápas byl teprve u svého počátku. Čankajšek zpočátku nevěnoval Japonsku tolik pozornosti, veškeré snahy soustředil na stabilizaci situace uvnitř Číny především s ohledem na sílící komunisty Mao Ce-tunga. Pod tlakem událostí byli ale komunisté a Kuomintang nuceni uzavřít společnou dohodu o koordinaci boje proti Japonsku, vznikl tzv. si-anský kompromis. Válečná koalice Číny byla ustavena.

Čankajšek i tak zůstal během druhé světové války zásadní figurou čínského režimu. Po napadení Pearl Harboru Japonci v roce 1941 jeho význam pro spojence navíc vzrostl. Američané potřebovali čas a držet dislokované japonské jednotky na čínském území, proto ze strany americké diplomacie došlo k výraznému přehodnocení přístupu ke Kuomintangu a tedy i jeho vůdci. To začalo mít i skutečné důsledky a Čankajškova diplomacie tak byla schopna hrát vysokou diplomatickou hru a držet Američany „v šachu.“ Čankajšek si díky tomu vymínil zrušení koncesí a právo exteritoriality nad západními mocnostmi v Číně. Rovněž účast zástupců Kuomintangu na zakládajících summitech OSN znamenala, že si Čankajšek vyjednal místo v Radě bezpečnosti OSN.

Zásadní pro další vývoj Tchaj-wanu a původně čínských území byla konference v Káhiře v roce 1943 za účasti amerického prezidenta F. D. Roosevelta, britského premiéra Churchilla a generalissima Čankajška. Původně nebyli spojenci příliš nakloněni

k požadavkům Čankajška, pokud jde o navrácení Pescadorských ostrovů a Tchaj-wanu. Byli si vědomi vlastního přičinění, jehož výsledkem bylo, že ostrovy v roce 1895 získalo pod správu Japonsko. Rovněž také prosakovaly informace, že Kuomintang není ani schopen efektivně spravovat tehdy držená území. Spojenci Čankajškovi prostřednictvím Churchilla a Roosevelta nevěřili. Měli zprávy o rozkrádání vojenského materiálu a v důsledku toho zbídačení čínské armády, která neměla dostatek potravy pro další boj. O Mandžusko se debaty nevedly, u něj nebylo pochyb, že patří právoplatně Číně. Káhirska deklarace, což byl dokument čistě proklamativního charakteru, nakonec ale Čankajškovi kýžené ostrovy přislíbila. Konference v Postupimi nakonec stvrdila výsledky z Káhiry a Tchaj-wan byl opět po druhé světové válce připojen k Číně. Zde je dobré se kriticky zamyslet nad tímto krokem.

Na počátku jednání existovaly silné pochybnosti ze strany State Departementu a britského ministerstva zahraničí o tom, zdali a jestli mají být ostrovy přislíbeny Číně. Západní experti vzpomínali nedávnou historii a věděli, že mají výrazný historický podíl na tom, že se ostrovů chopilo po roce 1895 Japonsko. Pakliže by se západní mocnosti rozhodly ostrovy vrátit Číně, mohlo by to také implikovat, že popřely své jednání a zahraniční politiku konce 19. století. Tj. de facto mělo jít o redefinici hranic nikoliv před rok 1937, kdy začala tzv. druhá čínsko-japonská válka, ale před rok 1894, tj. před první čínsko-japonskou válku. V tom viděli experti problém, rozpor a výraznou komplikaci do dalších jednání ohledně územního určení hranic. Ačkoliv ve finále k podpisu Káhirska deklarace došlo, je tento krok hodnocen sporně a pro mnohé je symbolem neuspokojivého stavu Tchaj-wanu dodnes.⁴⁰

Tchaj-wan opět součástí Číny a cesta k dvěma Čínám

Po Postupimské konferenci a konci druhé světové války v roce 1945 byl ostrov Tchaj-wan odevzdán spojenci zpět Číně, nicméně vzetí území pod vlastní jurisdikci nebylo vůbec lehké. Čína byla po válce slabá a její logistické možnosti velmi omezené, bez americké pomoci jen stěží realizovatelné. Na druhé straně je potřeba zmínit, že Japonci nekladli odpor a Číňanům ochotně sekundovali, pokud jde předávání úřadů jejich staronovým majitelům.

⁴⁰ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 180.

Mentálně byl Tchaj-wan na rozdíl od pevninské Číny ale už jinde. Více než 50 letá japonská okupace nasměrovala ostrov jiným směrem, vně čínský tradicionalismus do náruče modernismu a západní sféry uvažování. Tchaj-wanci dosáhli určitého stupně uvědomění a po konci války počítali minimálně s autonomií ostrova, resp. s možností významněji ovlivňovat chod a správu vlastní společnosti. Výsledek byl nakonec vysoce pod jejich očekávání. Čankajšek zvolil jako prvního guvernéra loajálního příslušníka Kuomintangu Čchen Iho. Ten byl Tchaj-wanci neoblíben, jelikož jeho minulost byla temná a silně pofiderní. Přesto, 25. října 1945 se Tchaj-wan po padesáti letech stal opět nedílnou součástí pevninské Číny.

Na počátku roku 1946 vypukla třetí občanská válka a Čankajšek se ocitl v těžké defenzivě, přičemž jeho svěřenec Čchen Iho dokázal za poměrně krátkou dobu na ostrově vůči své osobě vzbudit ještě větší nevoli a antagonismus a Kuomintang se pro ostrovní obyvatelé ukázal jako nesmírně zkorumpovaný a neschopný element, v důsledku čeho vypuklo v roce 1947 masivní protikuomintangské povstání, které nakonec vedlo k pádu zlovolného prvního muže Tchaj-wanu guvernéra Čchen Iho. Kuomintang ze začátku občanské války na pevnině dominoval a uspořádal v roce 1947 první a zároveň poslední volby do Národního shromáždění. Z kraje roku 1948 se čínským prezidentem republiky stal Čankajšek. Nicméně ústavně-demokratický vývoj na pevnině neměl dlouhého trvání, komunisté pod vedení Mao Ce-tunga zosnovali úspěšnou ofenzívu, pod jejíž tíhou musel Čankajšek spolu s přibližně dvěma miliony osob uprchnout na Tchaj-wan. 1. října 1949 byla na pevnině vyhlášena komunistická Čínská lidová republika. V prosinci 1949 fakticky původní vláda Čínské republiky znovuobnovila svou aktivitu, tehdy již na ostrově Tchaj-wan a v roce 1950 se Čankajšek stal prezidentem Čínské republiky na Tchaj-wanu.⁴¹

⁴¹ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 205.

3. USA: Nový Tchaj-wan a politika velmocí

Spojené státy a Tchaj-wan po roce 1945

Pro Spojené státy byla prohra Kuomintangu v čínské občanské válce na pevnině zdrcující, chápaly ji i jako především svoji vlastní chybu a selhání diplomacie. Kongres USA se proto na Tchaj-wan a zahraniční pomoc ostrovu zprvu díval rezignovaně. Čínská lidová republika předložila koncem roku 1949 přihlášku do OSN, nicméně i přes silné zastání Sovětského svazu zůstala pevninská Čína oslyšena a na křesle Kuomintangu se až do roku 1971 nezměnilo nic. Po vypuknutí války v Koreji v roce 1950 byla navíc přijata rezoluce OSN, která Čínskou lidovou republiku označila za spoluvíníka války a přístup do OSN zablokovala.

Velkým obratem v geopolitické roli Tchaj-wanu se stal právě konflikt na Korejském poloostrově v 50. letech 20. století. Třebaže komunistická Čína velmi sofistikovaně několik měsíců připravovala invazi na Tchaj-wan a dokonce se i tak neúspěšně pokusila v druhé polovině roku 1949 a chtěla vylodění v nejbližší době zopakovat, Američané si zavčas uvědomili důležitost ostrova. Prezident Truman 25. června 1950 prohlásil, že je v životním zájmu USA a z pohledu národní bezpečnosti nutné, aby komunisté neovládli Tchaj-wan, neboť by tak ohrozili zájmy demokratického světa. Krátce na to 7. flotila amerického námořnictva vjela do Tchaj-wanské úžiny a tím zapříčinila trvání status quo, tedy Tchaj-wan zůstal mocensky pod vlivem Kuomintangu.

Právě v tomto historickém momentu se zrodilo v americké administrativě prezidenta Trumana něco, co bychom mohli nazvat „strategií,“ komplexním přístupem vůči Tchaj-wanu a tedy i Číně. V duchu Trumanovy doktríny z roku 1947 o zadržování komunismu Američané podřídili své kroky cílům. Diplomatické vztahy byly s Kuomintangem velmi promptně obnoveny, do roku 1953 na velvyslanecké úrovni. Americká pomoc ve výši 125 milionů amerických dolarů byla oprášena a dodávky amerických zbraní byly znovu nastartovány. Američané rovněž vypracovali státní program – termínovaný na celá 50. léta 20. století, který zahrnoval vojenskou pomoc a mise vojenských operativců a poradců. Vyzbrojení Tchaj-wanu se stalo prioritou americké národní bezpečnosti. Existoval jasný plán, princip i tomu uzpůsobené chování: odstrašení komunistické Číny

od jakékoliv akce směrem k vylovení na Tchaj-wan. USA se tak de facto staly garantem bezpečnosti nejen Tchaj-wanu, ale rovněž i celého širšího regionu, včetně států: Jižní Koreji, Japonska, Filipín, apod. Tímto postupem USA komunistickou Čínu sevřely směrem od Jihočínského moře ve svých hranicích a zabetonovaly její další postup.

Čankajšek, vůdce Číňanů na Tchaj-wanu, byl nicméně velmi ambiciózní a více než 20 let americké představitele přesvědčoval k povolení intervence na pevninské Číně. Američané byli zdrženliví a uvědomovali si možná rizika z toho pramenící pro mezinárodní společenství, nicméně k výrazné spolupráci mezi Tchaj-wanem a CIA došlo hned na několika diverzních akcích namířených proti komunistické Číně. Tchaj-wanci také umožnili vznik několika základů na svém území, které přímo sloužily k používání americkou vládou. Spolupráce mezi Tchaj-wanem a Spojenými státy se v průběhu 50. a 60. let výrazně rozvíjela a vztahy bychom mohli označit za velmi blízké a strategické.⁴²

Výrazným stvrzením vztahu mezi USA a Tchaj-wanem bylo v roce 1954 podepsání smlouvy o vzájemné pomoci, která Američany opravňovala intervenovat v případě napadení ostrova.⁴³ Definující krize a střety Tchaj-wanu s Čínou, mj. v roce 1954-1955 a v roce 1958 stanovily precedens ostrovů v okolí Tchaj-wanu, o jejichž bezpečnost se přislíbila Eisenhowerova administrativa, která pokračovala v trendu tvrdého přístupu vůči pevninské Číně.⁴⁴

Triangulární diplomacie a navázání vztahů s ČLR

Základní dokumentem, který byl citován jak čínskou, tak americkou stranou v průběhu dalších desetiletí bylo tzv. Šanghajské komuniké z roku 1972. První komuniké mezi USA a Čínou definovalo uspořádání vzájemných vztahů velmocí v regionu a přinášelo proklamace obou stran. Zásadním je odsouhlasené tvrzení, že existuje pouze jedna Čína a že Tchaj-wan je její bytostnou součástí, jakož i prohlášení, že Spojené státy podporují mírové sjednocení ostrova s pevninou. Obě země byly vedeny pragmatismem a

⁴² Henry Kissinger mj. o mnoho let později potvrdil, že Američané v roce 1974, tedy v době končící vietnamské války dislokovali na tchaj-wanském ostrově nukleární zbraně. To samo o sobě svědčí o obrovském vlivu, kterým zde USA disponovaly.

⁴³ Smlouva pozbyla platnosti po ukončení diplomatických vztahů s Tchaj-wanem ze strany USA v 70. letech 20. století.

⁴⁴ KAUFMAN, Scott, 2017. *EISENHOWER, CHINA, AND TAIWAN*. Hoboken: John Wiley & Sons, 453-471.

pochopením geopolitické reality. Američané na tom nic nezměnili ani v průběhu osmdesátých let 20. století, od roku 1972, resp. 1979 a od podepsání *Taiwan Relations Act* (TRA) udržovali zahraničně-politické status quo.

V pořadí druhým komuniké mezi USA a Čínskou lidovou republikou k 1. 1. 1979 vypověděly USA s Tchaj-wanem diplomatické a oficiální styky a navázali je plně s pevninskou Čínou. Komuniké přečtené prezidentem Carterem na Nový rok 1979 ozřejmovalo, že Spojené státy uznávají pouze Čínskou lidovou republiku jako tu jednu „Čínu“ a že Tchaj-wan je tedy součástí této Číny. Přičemž s Tchaj-wanem budou Američané dále udržovat kulturní a ekonomické vztahy. Zároveň se obě strany zřekly ambice vytvořit v regionu jihovýchodní Asie mocenskou hegemonii. Smlouva o vojenské pomoci z roku 1954 byla vypovězena a Spojené státy tak formálně stáhly svou garanci bezpečnosti ostrovu. V poválečné historii v rámci vztahů s Tchaj-wanem to byla velká změna, ačkoliv od začátku 70. let očekávatelná a předvídatelná. Nicméně v praktické realitě ke změně nedošlo, USA zůstaly silným partnerem Tchaj-wanu, pokud šlo o obchod i zbrojení, jen se věci musely začít odehrávat v neoficiální tonalitě. Čistě fakticky se tedy americký strategický přístup nezměnil a „trumanovský apel“ na národní bezpečnost přetrvával. Američané nahradili zrušenou smlouvu (*Mutual Defence Treaty*) z roku 1954 zákonem, který schválil Kongres USA tzv. *Taiwan Relations Act*. Ten umožnil další dodávky zbraní na podporu Tchaj-wanu a stal se pilířem spolupráce na dalších desítky let dopředu, třebaže už americké jednotky na ostrově nepůsobily. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem, tedy *Taiwan Relations Act* je federálním zákonem USA, který definoval další pokračování vztahů s ostrovní Čínou. Ačkoliv ze strany Spojených států došlo v roce 1979 k odzúnní Tchaj-wanu jako suverénního státu, nic dle TRA nebránilo tomu, aby se stejné americké právní zásady vztahovaly i na Tchaj-wan. Tedy fakticky byl Tchaj-wan považován za standardní stát, *de iure* nikoliv.

Rozdíl mezi obrannou smlouvou z roku 1954 a Zákonem o vztazích s Tchaj-wanem z roku 1979 je v explicitnosti a konkretizaci americké pomoci v případě napadení ze strany pevninské Číny. Zatímco první smlouva hovořila jasně, TRA už je ve svém prohlášení více vágní. Hovoří se v tomto kontextu o tzv. „strategické nejednoznačnosti,“ jako o hlavním definičním rámci, který americká diplomacie uplatňuje.⁴⁵

⁴⁵ XU, Guangqiu, 2013. A Cold War Turning Point: Nixon and China, 1969-1972. In: *The American Historical Review* [online]. 13.6. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ahr/118.3.8878762>.

Po normalizaci vztahů s Čínskou lidovou republikou

V roce 1982 za prezidenta Reagana došlo k podpisu dalšího, tj. již třetího tzv. Společného komuniké mezi americkou a čínskou stranou, v němž Američané přislíbili postupně omezovat celkovou podporu ostrovu a mj. i zbraňového materiálu Tchaj-wanu s cílem otevřít dveře integraci pevniny a ostrova. Nakonec šlo skutečně jen o komuniké, neboť zmíněná smlouva TRA z roku 1979 zůstávala v platnosti *de iure* i *de facto*, na což velmi často vytykávě upozorňovala čínská strana a považovala to za pokrytectví. Otázku snižování zbraňových dodávek lze z komuniké chápat pouze jako možnost, pakliže bude docházet k mírovému sjednocování ČLR a Tchaj-wanu. Nedochozelo a Američané tedy v dodávkách pokračovali nadále. Prakticky bylo komuniké formálním stvrzením dvou předchozích, tj. Nixonova z roku 1972 a Carterova z roku 1979.

Jako jakési rozšíření třetího komuniké lze chápat tzv. „Šest ujištění“, v originále *Six Assurances*. Jedná se o principy zahraniční politiky USA, jež byly formulovány s cílem zpřesnit stanovisko i tchaj-wanské straně a ubezpečit ji o kontinuálně podpoře. Tj. konkrétně:

1. Spojené státy budou dále vojensky podporovat Tchaj-wan bez data pozastavení.
2. Spojené státy nebudou s ČLR konzultovat vojenské dodávky na Tchaj-wan.
3. Spojené státy nebudou fungovat jako mediátor mezi Tchaj-wanem a ČLR.
4. Spojené státy pokračují v následování smlouvy *Taiwan Relations Act*
5. Spojené státy nezměnily stanovisko, pokud jde o suverenitu Tchaj-wanu
6. Spojené státy nebudou tlačit na Tchaj-wan, aby vstoupil do jednání s ČLR

S ohledem na zvyšující se mocenskou a ekonomickou sílu ČLR během osmdesátých let 20. století došlo k úpravě čínské vojenské strategie a doktríny, která se posouvala od obranného charakteru k předsunutí za hranice s cílem zesílovat letecké a námořní kapacity a vytvářet tak dostatečné odstrašení proti všem vnějším hrozbám. Čínská jaderná strategie naopak zůstala od začátku víceméně neměnná, postavena na pilíři „*non-first use*“, tedy že strategické, ani taktické jaderné zbraně nepoužije jako první.⁴⁶

⁴⁶ GUPTA, Debananda, 1998. The Politics of Arming Taiwan: US Policy Under President Reagan. In: *China report* [online]. 11.12. [cit. 28.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/000944559803400101>.

Devadesátá léta a po roce 2000

Postupné „sblížení“ a normalizace vztahů s Čínou byla významně přerušena brutálním zásahem na náměstí Tchien-an-men v Pekingu v roce 1989. Američané si tím zpřítomnili určitou deziluzi, že komunistická Čína se vlastně ani po téměř 20 let liberalizujících reformech nezměnila natolik, aby něco takového v podobě represivní akce nedovolila. Tento korektiv v součinnosti s rozpadem Sovětského svazu v roce 1991 způsobil, že Spojené státy přicházely o významné důvody, proč s Čínou udržovat jen a pouze pragmatické vztahy bez ohledu na lidská práva.

I tak, druhá polovina 90. let 20. století a prezidentství Billa Clintona se možná překvapivě neslo ve znamení nově vzniklého strategické partnerství s ČLR. Ekonomický vztah se bez ohledu na politické konotace dále prohluboval. Na podpoře zbrojních dodávek a garance bezpečnosti ostrova se ze strany USA nic nezměnilo, ujištění o ne-podpoře nezávislosti Tchaj-wanu trvalo dále. Historickým milníkem byl potom vstup Čínské lidové republiky do Světové obchodní organizace v roce 2001, jež pevninské Číně přinesl ohromnou ekonomickou vzpruhu v podobě přístupu na světové trhy, díky čemuž se Čína později stala „továrnou světa.“

Během prezidentsví George Bushe ml. byla ČLR vnímána spíše jako partner, než hrozba. Pozornost západního světa se po útocích z 11. září 2001 přesunula na Blízký a Střední východ, do Iráku a Afghánistánu, kam Západ také koncentroval významnou vojenskou moc. Čína se během tohoto období soustředila především sama na sebe a zejména na podporu a udržování svého fenomenálního ekonomického růstu.⁴⁷

⁴⁷ MYERS, Ramon H, 2001. *Making China policy: lessons from the Bush and Clinton administrations*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 225.

4. Asijský pivot a přepólování vztahů s Čínou

Návrat „velkých strategií“

Po relativně klidném období americko-čínských vztahů nultých let se na obzoru objevila velká finanční krize v roce 2008. Ta měla za následek „rozkvívání“ americké pozice v globálním finančním systému. Zatímco Spojené státy spadly do ekonomické recese, Čína dokázala i přes těžkosti růst a zachovat si svůj charakteristický dynamismus. Čína vzešla z krize posílena, zahraničně-politicky i vnitřně z hlediska sebevědomí. Nic nebránilo tomu, předestřít světu konkurenční vizi a vstoupit se Spojenými státy do rivality. V roce 2013 politbyro zvolilo čínským prezidentem Si Ťin-pchinga. Čínská lidová republika začala být asertivní a dravější, pokud jde o mocenské ambice. Čínský vůdce utužil svou moc nejrůznějšími represemi a výrazně negativně se stavěl k americké přítomnosti v jihoasijském regionu. Strategickou roli zde čínský lídr Si začal nově přisuzovat výsostně asijským zemím.

Během prezidenství Baracka Obamy došlo ke změně zahraničně-politického kurzu a k pomyslnému návratu „velkých strategií.“ Americká administrativa si všímala rostoucího vlivu Číny nejen v Jihočínském moři, rovněž také v Africe či Jižní Americe a rozhodla se reagovat částečným přesunutím pozornosti z Evropy a Blízkého východu do Asie, odtud tzv. „asijský pivot.“ Američané si předsevzali tzv. „rebalancovat“ a vytyčili novou strategickou prioritu a doktrínu, zvyšovat přítomnost v regionu a Čínu „uvěznit“ ve vlastním perimetru (opět jinými slovy *containment* George Kennana z roku 1946), neboli „strategické obklíčení Číny.“

Na pozadí vyznačených událostí artikulovala v roce 2011 nová Obamova administrativa strategickou vizi, princip, směřování Spojených států směrem k asijskému regionu a konkrétně Číně. Třebaže z počátku ministryně zahraniční Hillary Clinton použila v tomto kontextu výrazu „pivot,“ což můžeme přeložit jako obrat, či otočení, následně byl termín nahrazen slovem „rebalancování,“ aby Američané ujistili všechny ostatní, že rozhodně nehodlají rezignovat na další zájmy ve světě přesunem větší pozornosti do Asie.⁴⁸ Klíčem

⁴⁸ CLINTON, Hillary, 2011. America's Pacific Century. In: *Foreign Policy* [online]. 10.10. [cit. 7.2.2024]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.

k „novému kurzu“ a „rebalancování“ je poznání několika základních premis. 1. Formulovaná strategie je výrazem již učiněných kroků směrem k Číně a okolí, obsahuje v sobě míru kontinuity, zároveň i přizpůsobení nové situaci. 2. Vytyčená strategie je ze všeho nejvíce princip, který se blíží např. doktrinálnímu pojetí, viz např. Dlouhý telegram G. Kennana z roku 1946. 3. Základem akceptace strategie je zhodnocení, jehož výsledkem je, že moc Číny roste a je nasnadě americká odpověď’.

Asijský pivot byl a je vyjádřením dlouhodobé americké pozice v regionu jihovýchodní Asie. Nelze 100 % říct, že je to strategie, která by byla načrtnutá bez předchozí zkušenosti, znalosti a pozorování historie americko-čínské relace. Jejím stěžejním cílem je, podobně jako u traumanovské doktríny po roce 1947 „zadržovat,“ tj. vytvářet silovou sféru, která zároveň odstrašuje, ale zároveň také vytváří přesnou hranici. De facto se odvolává na charakteristické postupy „velké americké strategie,“ která v sobě nese tzv. „velké cíle“ a „velké prostředky.“ Pivot se vrací zpátky do období konce druhé světové války, kdy v oblasti Pacifiku vznikla nová rovnováha sil, geopolitické status quo, tzn. „*grand end*,“ které Spojeným státům dávalo více než výhodnou pozici. Ta umožňovala být aktivním hráčem. Vystupovat jako ten, co dokáže přítomností na pevnině, na moři i na přilehlých ostrovech dokonale ovládat prostor. Čína na rozdíl od toho byla hráčem na kontinentu, jehož moc se začala rozmáhat až od 70. let 20. století po přiznání si vlastních chyb (odpovědi byly reformy Teng Siao-pchinga). Pivot si toto uvědomuje a chce být iniciativou, kontinuálním krokem americké diplomacie a její nutnou aktualizací. Jak toho dosáhnout? Zde se dostáváme od strategického principu k „plánu a chování.“ Existence vojenské síly a její extenze je v tomto případě jakousi bezpodmínečnou záležitostí, tj. „velkým prostředkem“. Inovací, kterou představuje Obamova administrativa, je přechod od bilaterálních svazků se státy v regionu (Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan) k vytváření společných a multilaterálních aliancí na ekonomicko-politickém základě. To je ambice, která vychází z přesvědčení, že Spojené státy mají především nalézat lokální podporu a s ní realizovat své plány, tzv. „*grand plans*.“ Toto provázání iniciovat nejprve ekonomicky a poté politicky. Vytvoření koalice podobně smýšlejících je regionální novum, jelikož od Korejské války byla základní definice partnerství v jihovýchodní Asii na ose *stát-stát*, nikoliv *stát-státy*.

Díváme-li se na „pivot“ z větší perspektivy, historicky vzato bychom mohli v minulosti nalézt podobnou rétorickou formulaci, jakou použila i Obamova administrativa. Američtí

prezidenti během studené války a hlavně od 70. let 20. století vnímali oblast Jihočínského moře jako jednu z mnoha potenciálních ohnisek a sfér, kde se střetávaly nejrůznější zájmy, především v návaznosti na Sovětský svaz. Richard Nixon ve svém článku nazvaném *Asia After Viet Nam* do časopisu *Foreign Affairs* v roce 1967 poznamenal, že Čínou je nutno se zabývat, jelikož její potenciální síla je velkého rozměru. Přemýšlel o Číně utilitárně, v kontextu vietnamské války, která tehdy výrazně ovlivňovala celý region. Hlubší přemýšlení o geopolitické roli Číny přichází až s čínským ekonomickým vzednutím. Velice ve zkratce řečeno od vstupu Číny do Světové obchodní organizace v roce 2001 a během dekády, o kterém bychom mohli hovořit jako o „dekádě zlomu“, Čína nabyla to, co předtím postrádala, tj. skutečnou politickou, ekonomickou a vojenskou moc, která se dala „relativně“ rovnat ostatním hráčům v regionu, vedle Spojených států i Jižní Koreji nebo Japonsku.⁴⁹

Předchozí Bushova administrativa (2001-2009) nevnímala Čínu nutně jako hrozbu, ačkoliv si všímala její rostoucí moci, Spojené státy byly zaměstnané bojem s terorismem a invaze do Iráku a Afghánistánu představovaly hlavní zahraničně-politické priority, kdy byla Čína navíc součástí světové protiteroristické koalice.⁵⁰ Bushova administrativa se v západním Pacifiku soustředila dle aktualizované vládní *Defense Strategy Review* na udržení status-quo. To předpokládalo zajištění a zabezpečení partnerů v pokračování americké angažovanosti a globální hegemonie. Američané si uvědomovali, že v rukách drží strategickou výhodu. Na rozdíl od Obamovy administrativy ale výrazně ještě neposilovali vojenskou přítomnost v regionu, soustředění bylo upřeno spíše na vylepšování již existující vojenských systémů a na další dodávky zbraní Tchaj-wanu a okolním spojencům. Tzv. „*shift to Asia*“ byl v podání Bushovy administrativy hlavním strategickým plánem a principem směrem k Číně a tchaj-wanské otázce. Ten se dostal do popředí po roce 2004, kdy se začala vyvíjet větší diplomatická aktivita směrem k „reorientaci“ k Číně. Tehdejší americká diplomacie hovořila o potřebě komunistickou Čínu dále integrovat do mezinárodního systému a tím ji také „měnit.“ To byl také jeden z hlavních důvodů, proč byla Čína po dlouhých jednáních do Světové obchodní organizace přijata. Existence této víry dávala Západu optimismus a zároveň vycházela

⁴⁹ NIXON, Richard, 1967. *Asia After Viet Nam*. In: *Foreign Affairs* [online]. 1.10. [cit. 8.2.2024].

Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1967-10-01/asia-after-viet-nam>.

⁵⁰ SILOVE, Nina, 2016. *The Pivot before the Pivot: U.S. Strategy to Preserve the Power Balance in Asia*. In: *International security* [online]. 3.3. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00238.

z přesvědčení, že Čína se dále měnit chce, neboť ji to činí silnější a bohatší, jak mj. ukazoval vývoj od prvních reforem Teng Siao-pchinga. Na vztahu k Tchaj-wanu se tím nic neměnilo. Strategické plány typu *Taiwan Relations Act* z roku 1979, 3 základní komuniké (1972, 1979, 1982) a „6 ujištění“ (1982) zůstávaly neochvějně v platnosti. Strategie vyvažování sice doznala určitých vylepšení a aktualizací, nicméně základní kurz zůstal neměnný. Prezidentství George Bushe ml. nakročilo k jinému vnímání Číny a její moci.⁵¹

Prezidentství Obamovo můžeme vnímat skrze definici amerického politologa Johna Mearsheimera o ofenzivním realismu, kdy jsou Spojené státy zřetelně angažované, uvědomují si svoji roli a důležitost při rovnováze sil a činí tak ofenzivně.⁵² Číně jsou výzvou, diplomaticky reagují aktivně a obkreslují okolo ní strategický „*containment*.“ Asijský pivot byl mnohem explicitnější, zmiňován v četných projevech jako jasný a vypracovaný plán, který předává informaci a sám o sobě sděluje cíl. Jeho „praktické chování“ na sebe dlouho nenechalo čekat. Ministr obrany Leon Panetta v roce 2012 uveřejnil, že do roku 2020 bude 60 % veškerého amerického loďstva přítomno v Pacifiku. Americká administrativa také přišla s konceptem *AirSea Battle*,⁵³ tj. novou válečnou doktrínou, jejímž hlavním těžištěm a *raison d'être* byl právě Pacifik. Doktrína pracovala s taktikou, že moderní boj je zapotřebí vést v dokonalé symbióze lodních plavidel a letadel, tedy ovládnout vzdušný prostor a dominovat i převahou na moři proti asymetrickým hrozbám. *AirSea Battle* mířil na tzv. „první řetěz ostrovů,“ v originále „*first islands chain*,“ to znamená pokrýt z obranného hlediska vojensky linii ostrovů od ruských Kuril až po Tchaj-wan, Malajsii a Indonésii. Nový vojenský koncept vznikl v návaznosti na asertivnější čínskou rétoriku a prohlášení, že Indo-Pacifik je základním úhelným kamenem čínského státního zájmu.⁵⁴

Diplomatické, politické a vojenské kroky vedly dle vytyčené strategie asijského pivotu

⁵¹ HALEY, P. Edward, 2004. „A Defensive Grand Strategy for the United States.“ In: *Armed Forces & Society* [online]. 7.3. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/48608699>.

⁵² STEINSSON, Sverrir, 2014. John Mearsheimer's Theory of Offensive Realism and the Rise of China. In: *E-International Relations* [online]. 6.3. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: <https://www.e-ir.info/2014/03/06/john-mearsheimers-theory-of-offensive-realism-and-the-rise-of-china/>.

⁵³ V roce 2015 přejmenováno na Joint Concept for Access and Maneuver in the Global Commons (JAM-GC)

⁵⁴ BIDDLE, Stephen a OELRICH, Ivan, 2016. Future Warfare in the Western Pacific: Chinese Antiaccess/Area Denial, U.S. AirSea Battle, and Command of the Commons in East Asia. In: *International security* [online]. 16.7. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00249.

k větší aktivizaci a relokaci zdrojů přímo do „konfliktní zóny“ s cílem zachovat si strategickou ofenzivní iniciativu a mít kompetitivní výhodu ve fyzickém rebalancování. Dalším velmi podstatným jevem je v kontextu asijského pivotu ukazatel, že Spojené státy zvýšily výdaje do zbrojení a armádní rozpočty. Začaly rovněž vytvářet širší koalici států na půdorysu dohody TPP – Transpacifické partnerství⁵⁵ a posilovat vzájemnou interoperabilitu mezi spojenci a multilateralismus obecně. Tím, že se Američané postupně rozhodli redukovat vojenskou početní přítomnost v Japonsku a Jižní Koreji přesunuli více zodpovědnosti na ramena spojenců, smyslem totiž bylo je více vtáhnout do hry a zvýšit jejich vlastní obrannou činnost.⁵⁶

Jako zásadní se z dnešního pohledu jeví i fakt, že se Spojeným státům povedlo více do pacifické zóny angažovat Austrálii, která souhlasila s častým využíváním vlastních základů. K společným vojenským cvičením se připojila také Indie. Aktivněji začal vystupovat rovněž Singapur, Nový Zéland a Malajsie. Společná koalice států pod americkým vedením byla pevnější než kdy v historii. Zároveň Spojené státy pragmaticky rozvinuly širokou paletou společných událostí, ekonomických fór a diskuzí s čínskou stranou, které ještě více propojovaly a upevňovaly hospodářskou vazbu mezi dvěma největšími supervelmocemi světa.⁵⁷

Na konci Obamova prezidenství v květnu 2016 přijal Senát Kongresu Spojených států rezoluci, která byla široce podporovaná oběma hlavní politickými stranami. Rezoluce potvrzovala dosavadní vývoj vztahů k Tchaj-wanu. TRA, 3 komuniké a „6 ujištění“ se oficiálně stalo součástí americké legislativy, byť právně nevymahatelné, ale i tak to zůstává jako silný odkaz Obamovy éry a excitované zahraniční politiky směrem k Číně. Doposud byly „strategické plány, principy a chování“ amerických administrativ založeny na neformálním základě. To se v roce 2016 změnilo, rezoluce Kongresu a Senátu byly zahraničně-politickým přiznáním, zformalizováním základních postulátů a premis vůči Tchaj-wanu a tedy i Číně v zahraniční politice.⁵⁸

⁵⁵ K podpisu TPP nakonec nedošlo, jelikož byla dohoda odmítnuta nastoupivším prezidentem D. Trumpem.

⁵⁶ SILOVE, Nina, 2016. The Pivot before the Pivot: U.S. Strategy to Preserve the Power Balance in Asia. In: *International security* [online]. 3.3. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00238.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ *U.S. Congress*, 2016 [online]. S.Con.Res.38 - A concurrent resolution reaffirming the Taiwan Relations Act and the Six Assurances as cornerstones of United States-Taiwan relations.. [Cit. 12.2.2024]. Dostupné z: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-concurrent-resolution/38>.

Zde se sluší pozastavit, proč se tomu stalo právě v roce 2016, tj. po téměř více než 4 dekádách faktického trvání diplomatického status quo v tchaj-wanské úžině? Spojené státy k tomu patrně v minulosti neměly větší důvod, Čína setrvala plus minus na stejném a dráždit dále Čínu přeměnou diplomatických konstant, byť čistě formálních nedávalo pravděpodobně smysl. Od roku 2012, resp. 2013 se ale situace změnila a nástup nového čínského prezidenta a s ním i jiné, ostřejší a ambicióznější rétoriky vyvolával obavy o budoucnost vzájemných vztahů. Zformalizování již de facto vyřčeného a realizovaného tak zůstává dodnes odkazem Obamova prezidenství. „Strategie“ se staly explicitnější a otevřenější, diplomatický a balancující jazyk z části nahradily přímé politické formulace, které nijak nezapíraly bezpečnostní cíl. Dvě supervelmoci si tím vyjasnily pozice, ozřejmily stav „šachovnice“ a načrtly další kontury možné spolupráce, či spíše antagonismu. Zatímco u předcházejících amerických administrativ byly „strategické principy a chování“ vytknuty před závorku, u Obamy vidíme výrazný shluk všech „tří základních strategií:“ „plánů, principů a chování“ v rétorické rovině a jejich jasné pojmenování. Obamův úděl je především v deskripci problému, teoretickém vymezení a objasnění hranic. Fakticky byl „Asijský pivot“ kontinuální, přesto významný a logický strategický krok, který nám lépe pomáhá porozumět americko-čínské relaci a přibližuje strategické uvažování nedávné historie.

Trumpova kontinuita a strategie směrem k Číně a Tchaj-wanu

Trumpova administrativa pokračovala v upření pozornosti na Čínu podpořena navíc velice ostrou prezidentskou rétorikou. Pravděpodobně nejostřejší od navázání diplomatických vztahů v roce 1979. Vztahy se dostaly do vypjatého a křečovitého stádia. Trump již v kampani akcentoval negativní obchodní bilanci na straně USA s Čínou a podnikl vůči tomu později jako prezident opatření zvyšující cla a omezující čínský export. Do nejvyšších pater americké politiky se rovněž dostala témata čínského protekcionismu, krádeže duševního vlastnictví a technologické špionáže. Čína už nebyla pouze rival, ale také bezpečnostní hrozbou, jak ji mj. definovali zástupci tajných služeb USA. Na pozadí obchodní války se objevily dosud bezprecedentní záležitosti typu technologického soupeření v odvětvích jako je kybernetika, 5G sítě či umělá inteligence. Konkurenční spor mezi dvěma supervelmocemi byl nastartován na mnoha frontách.⁵⁹

⁵⁹ BOON, Hoo Tiang a SWORN, Hannah Elyse, 2020. Strategic ambiguity and the Trumpian approach to

V Trumpově prezidenství můžeme spatřit hned několik odkazů na „pomyslný pilíř“ amerického přístupu vůči Číně, tedy „strategickou nejednoznačnost.“ Ačkoliv se Trump profiloval svým kampaňovým heslem „*America First*,“ které značilo soustředění na domácí politiku a vysílalo izolacionistické signály do zahraničí, neváhal Trump hned po svém zvolení uskutečnit jako první americký prezident od roku 1979 přímý telefonický hovor s tchaj-wanskou prezidentkou. Zde se ukazuje role „strategie chování,“ tj. konkrétních činů, které jednak ubezpečily Tchaj-wan, ale zároveň informovaly Čínu o preferencích a „trvání“ amerických pozic z minulosti. Trumpova zprvu „nepředvídatelná“ zahraniční politika na jedné straně ukazovala hegemoniální postavení supervelmoci, která nehodlá slevit ze svých strategických zájmů i v případě Tchaj-wanu, na druhou stranu naznačovala Číně, že není úplně tak jisté, zdali by byl Tchaj-wan hoden americké intervence. V tom zásadní změnu pozorovat nelze. Je možné dívat se na Trumpovo působení jako na to, které pokračovalo v dědictví svých předchůdců, nicméně rétoricky se často odchylovalo a vnášelo mnohem větší nejistotu všem zúčastněným.⁶⁰

Jestliže byl začátek Trumpova výkonu funkce ve znamení možného jednání o opuštění politiky „jedné Číny“ vzhledem k několika výrokům, realitou byl spíše opak a následování již vyznačené zahraničně-politické cesty. Rozebírání rozličných, nesystematických a často protichůdných výroků bývalého prezidenta směrem k Číně zde nemá valného přínosu. K výrazným změnám v otázkách charakteristiky vztahu k Číně a Tchaj-wanu na formální úrovni nedošlo, třebaže si lze v Trumpově prezidenství povšimnout jiné „strategie chování.“ Tu Trump mnohem více redukoval a personalizoval na jeho osobní vztah s prezidentem Si Ťin-pchingem. Zmíněnou nesystematičnost můžeme odůvodnit jako výraz „strategické dvojznačnosti.“ I taková interpretace je možná. Ve finále působil Trump spíše destabilizačně, americko-čínské vztahy se pod tlakem obchodní sporů ocitly ve vyhrocené a nejisté atmosféře, jež vyvrcholila pandemií covidu-19. Covid posloužil jako katalyzátor Trumpovy rétorické konfrontace vůči Číně a v konečném důsledku jako jeden z mnoha důvodů, proč neobhájil svou funkci ve volbách 2020.⁶¹

China–Taiwan relations. In: *International Affairs* [online]. 9.11. [cit. 19.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ia/iaaa160>.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

Trump se od Obamy odchyloval v zahraniční politice důrazem na tzv. „principiální realismus“ větší preferencí bilateralismu od multilaterismu a celkově transakčním pojetím mezinárodních vztahů. Jeho zahraničně-politický styl bychom mohli také nazvat „populistickým suverenismem,“ či“ vulgárním realismem.“ Trump fakticky i přes její systematickou kritiku pokračoval v implementaci strategie „Asijského pívotu“ z Obamovy éry. Americko-čínský vztah se však eskalačně vyhrotil a působil ve výsledku jako paralýza, nikoliv jako konstruktivní jednání za cílem dosažení strategických cílů. Jednotliví zástupci americké administrativy v té době svými činy stvrzovali již známá strategická dogmata, viz např. ministr zahraničí Mike Pompeo, který se v listopadu 2020 vyslovil jasně pro americkou kontinuitu v kontextu TRA a „6 ujištění.“ Odkazem Trumpovy éry zůstává tak spíše polarizace a zaujatí tvrdší politicko-rétorické linie vůči Číně, jako něco, na čem se obě strany americké politiky shodnou bez větších výhrad. V Kongresu a Senátu USA převážil v posledních letech „jestřábí pohled“ a diskurz, že vztahy s Čínou je potřeba nadále rozvíjet ovšem při zachování strategických priorit a národních zájmů. Kontinuita s Obamovou érou nicméně zavládla i v zostřování politických prohlášení, třebaže v případě Trumpa to často mělo extrémní podobu.^{62 63}

Bidenova strategie a „doktrína“

Americký prezident Joe Biden vstoupil v roce 2021 do Bílého domu jako bývalý viceprezident Baracka Obamy a jako jeden z proklamovaných nositelů jeho politického odkazu. Ve světle Donalda Trumpa byl přístup jeho administrativy k Číně a tedy i k Tchajvanu mnohem více postaven na kalibrovaných, sofistikovaných základech a zkušenostech, mluvíme-li o „strategickém chování.“ Novým, definujícím momentem Bidena bylo rozhodnutí americko-čínskou relaci postavit více na polaritě demokracie proti autoritářství, tedy zdůraznit morální aspekt aplikované politiky a „strategie.“ V Národní bezpečnostní strategii z roku 2022⁶⁴ (dokument formátu „velké

⁶² ETTINGER, Aaron, 2020. Principled realism and populist sovereignty in Trump's foreign policy. In: Cambridge: *Cambridge Review of International Affairs* [online]. 2.9. [cit. 5.2.2024]. Dostupné z: DOI: 10.1080/09557571.2019.1659229.

⁶³ VISER, Matt, 2021. America First Lite': Afghanistan withdrawal brings a Biden Doctrine into focus. In: *Washington Post* [online]. 21.8. [cit. 8.2.2024]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/politics/biden-doctrine-afghanistan/2021/08/21/df07e02a-0106-11ec-85f2-b871803f65e4_story.html.

⁶⁴ White House, 2022. *National Security Strategy* [online]. 19.10. [cit. 12.2. 2024]. Dostupné z:

strategie“) tak administrativa uvádí obavy, které ji opravňují říct, že Čína je největším globálním soupeřem Spojených států nejen v ekonomické oblasti, ale rovněž také té politické. Několikrát je v dokumentu výslovně zmíněno slovo „soupeření“ a jednoznačně akcentována polarita mezi oběma státy. Při zmínce o Tchaj-wanu se Bidenova administrativa tradičně hlásí k diplomatickým pilířům vybudovaným po roce 1979 a politice „jedné Číny.“ Nezávislost Tchaj-wanu jednoznačně odmítá, avšak prohlašuje, že v případě nátlaku či přímého útoku na ostrov mu bude čelit svou kapacitou.⁶⁵

„Bidenova doktrína“ směrem k Číně je de facto aktualizací „asijského pívotu“ v post-trumpistickém období. Soustředěnost na multilateralismus, vytváření aliancí a strategické vyhodnocování rizik je rozhodně něco, co lze v základech spatřit jak u Obamovy, tak Bidenovy administrativy. Bidenova administrativa se rozhodla nehrát čínskou kartu konfrontačním, ale mnohem více uvážlivým způsobem, který bude potenciální riziko střetu minimalizovat.⁶⁶ Slovy amerického ministra zahraničí Anthony Blinkena jsou Američané a Číňané sice soupeři, to ale nezabraňuje tomu spolu koexistovat v míru.⁶⁷

Z hlediska „velkých plánů a principů“ ze strany Bidena k zásadním změnám podobně jako u Trumpa nedošlo, kde posuny a rekalibrace pozorovat můžeme, je aspekt „strategického chování.“ Zde se jeví jako největší událost americko-čínských vztahů této dekády tzv. „čtvrtá tchaj-wanská krize,“ jak bývá někdy návštěva předsedkyně Sněmovny reprezentantů USA Nancy Pelosi nazývána.

Čtvrtá tchaj-wanská krize a její východiska pro další vývoj

Posledním ústavním americkým představitelem na půdě Tchaj-wanu byl v roce 1997 Newt Gingrich (republikán), tehdejší předseda Sněmovny reprezentantů. Až o 25 let později v roce 2022 cestu zopakovala ve stejné funkci Nancy Pelosi (demokratka) na trase

<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.

⁶⁵ KIM, Dongchan, 2023. The Biden Doctrine and China's response. In: *International area studies review* [online]. 17.11. [cit. 12.2. 2024] Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/22338659221135838>.

⁶⁶ White House, 2021. *Remarks By President Biden At The Summit For Democracy Opening Session* [online]. 9.12. [cit. 12.2.2024]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/12/09/remarks-by-president-biden-at-the-summit-for-democracy-opening-session/>.

⁶⁷ Council on Foreign Relations, 2023. *A Conversation With Secretary Antony Blinken* [online]. 28.6. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/event/conversation-secretary-antony-blinken>.

po spojeneckých státech v jihovýchodní Asii, mj. Singapuru, Malajsii, Jižní Koreji a Japonsku. Návštěva Pelosi byla Bílým domem nedoporučena, nicméně političce nebylo odepřeno takovou cestu vykonat. Čínská diplomacie reagovala odmítavě a celá věc se neobešla nejen bez diplomatické kolize, ale rovněž také vojenského cvičení v Tchaj-wanské úžině během pobytu předsedkyně na ostrově.

Pelosi během své řeči na Tchaj-wanu v srpnu 2022 zmínila odhodlání USA pokračovat i nadále v podpoře ostrovní demokracie a stvrdila americký závazek a platnost smlouvy *Taiwan Relations Act*, jakož i 3 americko-čínských komuniké a „6 ujištění.“ V čem byla návštěva unikátní? Jednalo se o první návštěvu svého druhu po 25 letech a navíc v naprosto jiné konstelaci a čase než tomu bylo v roce 1997, kdy Čína ještě zdaleka neměla takový vliv jako na začátku 20. let 21. století. Pozoruhodná byla rovněž reakce Čínské lidové republiky, která reagovala vojenskými manévry v úžině a bezprostředními sankcemi na tchaj-wanskou ekonomiku a její export na pevninu. Číňané také umístili na sankční seznam Nancy Pelosi a její rodinu ve snaze udělat rázné a silné gesto. S okamžitou platností byly přerušeny rozhovory mezi americkou a čínskou vojenskou generalitou, klimatické konzultace a další víceúrovňové kanály určené ke vzájemné spolupráci. V návaznosti na to oznámili ještě též měsíc Američané začátek vyjednávání obchodní dohody s Tchaj-wanem a Číňané výrazně navýšili svou vojenskou přítomnost v Tchaj-wanské úžině s formulovaným cílem chránit teritoriální integritu Číny a reagovat na vzrůstající nebezpečí v regionu.⁶⁸

Tchaj-wanská krize otevřela šrámy americko-čínských vztahů a obnažila přetrvávající rozdílné pozice jednotlivých aktérů. Z americké strany můžeme návštěvu vnímat jako snahu stvrdit závazky vůči Tchaj-wanu a zároveň demonstrovat své postavení a odhodlání vůči pevninské Číně. Protireakce čínské strany byla očekávatelná, její výše možná překvapila, nicméně v kontextu vzájemných vztahů nebyla naštěstí ničující. Jako určité pokračování návštěvy ze srpna 2022 můžeme vnímat příjezd tchaj-wanské prezidentky Tsai Ing-wen v dubnu 2023 do Spojených států. Představitelka Tchaj-wanu se sešla s předsedou Sněmovny reprezentantů Kevinem McCarthym a skupinou kongresmanů z obou stran symbolicky v Prezidentské knihovně Ronalda Reagana v Kalifornii. Vztahy Tchaj-wanu a USA vstoupily do nové éry, setkání provázely tiskové konference a vše se

⁶⁸ GREENOUGH, Ned, 2023. *Nancy Pelosi and Members of Congress Visit Taiwan: August 2 and 3, 2022*. Thousand Oaks: CQ Press, 451.

vyznačovalo velkou mírou otevřenosti, která by v 70. letech 20. století pravděpodobně nebyla možná. O měsíc později podepsaly USA s Tchaj-wanem první obchodní smlouvu pod hlavičkou Americko-tchaj-wanské ekonomické iniciativy.⁶⁹ Z hlediska zahraniční politiky to byly významné mezníky. Relace s Tchaj-wanem dostala novou dynamiku, daleko více explicitnější a přímou, než tomu bylo v minulosti.⁷⁰

Aby toho nebylo málo, Joe Biden se explicitně na konci roku 2022 vyslovil, že v případě napadení Tchaj-wanu Čínou by Spojené státy ostrov bezpochyby bránily.⁷¹ Tento výrok můžeme brát i jako „akt odstrašení“ vůči potenciální invazi a lze se domnívat, že byl adresován především čínské straně, která velmi pečlivě sledovala události a reakci Západu po ruském útoku na Ukrajinu v únoru 2022. Jak se později vyjádřil poradce pro národní bezpečnost Jake Sullivan, nejedná se o změnu americké pozice vůči Tchaj-wanu a Číně.⁷² Bidenovy výroky někteří analytici označili za redefinující. Pravdou je, že takto explicitní výrok spíše odpovídá „strategické jednoznačnosti“ než „nejednoznačnosti“, která byla konstantou posledních několika dekad.

Prezidenství Joe Bidena přineslo v mnoha ohledech do tchaj-wanské otázky novou energii a dynamiku. Patrně pod vlivem ruské agrese na Ukrajině v roce 2022 a po zahraničně-politickém fiasku v roce 2021 v Afghánistánu se nová administrativa rozhodla být asertivnější a projevovat větší rozhodnost v mezinárodních otázkách. Nejinak tomu bylo i v případě Tchaj-wanu, kde se uskutečnilo hned několik zásadních aspektů „strategického chování.“ Návštěva Nancy Pelosi na Tchaj-wanu a tchaj-wanské prezidentky v USA znamená obnovení neformálních kontaktů na nejvyšší úrovni v mnohem explicitnější formě, než tomu bylo kdy zvykem. Trvání na důležitých historicko-politických pilířích (TRA, komuniké a „6 ujištění“) je oproti tomu klasickou

⁶⁹ Office of the United States Trade Representative, 2022. *United States and Taiwan Announce the Launch of the U.S.-Taiwan Initiative on 21st-Century Trade* [online]. 1.6. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2022/june/united-states-and-Taiwan-announce-launch-us-Taiwan-initiative-21st-century-trade>.

⁷⁰ English President, 2023. *President Tsai meets US House Speaker Kevin McCarthy and bipartisan group of Congress members in California* [online]. 4.6. [cit. 12.2.2024]. Dostupné z: <https://english.president.gov.tw/NEWS/6487>.

⁷¹ NI, Vincent, 2022. Joe Biden again says US forces would defend Taiwan from Chinese attack. In: *Guardian* [online]. 19.9. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/19/joe-biden-repeats-claim-that-us-forces-would-defend-Taiwan-if-china-attacked>.

⁷² COHEN, David, 2023. Biden hasn't changed U.S. policy on Taiwan, Jake Sullivan says. In: *Politico* [online]. 6.4. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: <https://www.politico.com/news/2023/06/04/china-Taiwan-biden-sullivan-00100100>.

devizou americké zahraniční politiky. Naproti tomu přímé Bidenovy výroky o americkém angažmá v případě napadení Tchaj-wanu čínskou stranou a úrok k „strategické jednoznačnosti“ jsou výrazným rétorickým posunem a sebevědomým signálem, který mírně balancuje na hranici přerámování vztahu k Tchaj-wanu a potenciálnímu znovunavázání diplomatických vztahů, což se aktuálně stále jeví jako krajně nepravděpodobné, nicméně ne nemožné.

Současnost regionu jihovýchodní Asie

Pro Tchaj-wan zůstává naprosto zásadní z hlediska národní bezpečnosti budování vlastní resilience a obranyschopnosti vůči čínskému komunistickému režimu, stejně jako udržení podpory ze strany USA. Tchaj-wan a ustavení na Korejském poloostrově zůstává dodnes jako jakási připomínka rané studené války. Dva nedořešené geopolitické prubířské kameny, které čeří vody mezinárodních vztahů a znesnadňují a komplikují globální politiku velmocí. Jihovýchodní Asie je bezesporu zajímavým regionem, který se vyznačuje specifickou charakteristikou i s ohledem na fakt, že zde nepůsobí klasické kolektivní vojenské organizace typu NATO, nýbrž bezpečnostní rámec a architektura ze strany USA je zde postavena na základě bilaterálních dohod, jmenovitě s Japonskem a Jižní Koreou. Tchaj-wan je případem *sui generis*. Vzhledem k tomu, že Čínská lidová republika minimálně od roku 2012/3 a nástupu prezidenta Si Ťin-pchinga zvyšuje ve vlnách svůj mocenský a diplomatický tlak na Tchaj-wan, situace je i tak do budoucna otevřená.

Shrnutí americké strategie: Od Obamy k Bidenovi

Poslední 3 američtí prezidenti bezesporu představují ve vztazích s Čínou a Tchaj-wanem unikátní materiál pro další výzkum. Jejich kroky a počínání bylo nezdědka kdy řízeno odkazy a konotacemi na tradici americké zahraniční politiky, především té, která byla aplikována od roku 1971, resp. od roku 1979. Všechny 3 administrativy: Obamova, Trumpova i Bidenova se doslovně přihlásily k pilířům a základním kotvám ve vztazích k Číně a Tchaj-wanu, tedy k *Taiwan Relations Act* z roku 1979, zásadní smlouvě, která definuje vztah USA a Tchaj-wanu. K 3 komuniké (1972, 1979, 1982), které definují vztah vůči Čínské lidové republice a „6 ujištěním,“ které ujišťují Tchaj-wan a jednostranně

informují pevninskou Čínu. To jsou základní strategické dokumenty, ze kterých vychází „strategické plány, principy a také chování.“ Hledáme-li odpovědi na otázky americké zahraniční politiky vůči jihozápadní Asii, najdeme je v těchto klíčových dokumentech. Jsou v platnosti od roku 1979, tedy více než 45 let, hájeny více než 2 generacemi politiků, potvrzeny 8 americkými prezidenty. „Příkázání a desatera“ všech analytiků, kteří se věnují sino-americkým vztahům a specifice Tchaj-wanu. Nezpochybněna, hájena a uctívána. Diplomaté se je učí nazpaměť, jsou kompasem i záhadou zároveň. Texty, které „balancují“ a předvádí „jemné finesy“ diplomacie ve své pravé esenci.

V teoretickém základě jsou skutečnou „strategií,“ rámcem, který definuje a předurčuje. Je jen na každém americkém prezidentovi, jak moc se odchýlí jejich významu, nebo bude-li se jich originalisticky držet podobně jako Ústavy Spojených států. Tyto „strategie“ jsou dědictvím poválečného vývoje v západním Pacifiku. Připomínají nám „Trumana, Nixona, Cartera, Reagana“ a historické souvislosti, ve kterých se rodily nové americko-čínské vztahy, které začaly jako „pragmatické spojenectví“ v 70. letech 20. století až se v nultých letech 21. století dostaly na zcela jinou historickou výhybku, která dnes nese název „soupeření.“

K pochopení stavu, ve kterém jsme dnes, je samozřejmě nezbytné znát celou, tj. kompletní historii vztahů USA a ČLR, byť je éra posledních 3 amerických prezidentů tzv. „*inflection point*,“ tedy bodem zlomu, jak ve svých projevech často zdůrazňuje Anthony Blinken, hlavní tvář americké zahraniční politiky a ministr zahraničí v Bidenově administrativě. „Asijský pivot“ z roku 2012 byl prvním takovým „strategickým plánem“ nového věku, který věci nově pojmenoval, nadefinoval a aktualizoval / přizpůsobil tomu konkrétní „strategické chování.“ Z dnešního pohledu se „strategie asijského pivotu“ jeví jako stěžejním definičním dokumentem a plánem, na který musely reagovat všechny další nastoupivší administrativy. To vidíme i u Trumpova prezidentského období (2017-2021), které se vyznačovalo rétorickým odklonem od prezidentského období Obamy, nicméně v praktické rovině si zachovalo „silné stopové prvky“ a při bližším ohledání je kontinuitní a konvenční, třebaže „strategické chování“ bylo pochopitelně modifikováno dle osobních charakteristik Donalda J. Trumpa. Nelze opominout ani vyostření rétoriky a vstup do obchodní války s Čínou, která měla za následek destabilizaci a znepráhlednění americko-čínské relace.

Bidenovo období (2021- až současnost) je pak z hlediska „strategického chování“ obrazem pravděpodobně největší dynamiky v sino-amerických vztazích dosavadního 21. století. Rétorika je tradičně sofistikovaná, kalibrovaná, přesto nekonfrontační, spíše asertivní a realisticky ofenzivní. O tom svědčí především návštěva Nancy Pelosi na Tchaj-wanu v srpnu 2022, nová Národní strategie USA z října 2022, návštěva tchaj-wanské prezidentky v dubnu 2023 v USA a v neposlední řadě výroky prezidenta Bidena, které balancují na hraně „strategické ne/ jednoznačnosti“ a jednoznačně mluví o americkém angažmá při možném napadení Tchaj-wanu ze strany pevninské Číny. Jelikož minimálně od roku 2010, resp. 2012 se vztahy USA a Číny odehrávají v jiné, napjatější atmosféře, kdy Čína dosáhla určitého stupně „mezinárodního sebevědomí“ a politicko-ekonomické úrovně, lze v tomto kontextu hovořit o novém definování globálních pozic nových supervelmocí. Spojené státy hodlají dle předchozích rozborů hájit „status quo“ a globální řád tak, jak jej po druhé světové válce, resp. rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 předešly. Čína je sice integrální součástí mezinárodního společenství a jeho řádu a de facto z něj posledních 50 let silně profitovala, nicméně její postoje a především názory čínských představitelů se od těch amerických silně liší. Čína je po Sovětském svazu největší vyzyvatel Spojených států a 21. století bude dle všeho stoletím „vzájemného soupeření.“ Otázka Tchaj-wanu je tak pro společnou relaci nejen výzva, ale také test, kam až jsou ochotny dvě největší ekonomiky světa zajít. Zvolí-li cestu konfrontace, nebo mírové koexistence? Přičemž ani jedno se nutně nemusí vylučovat.

Americké „velké prostředky“

Přemýšlíme-li o Spojených státech v kontextu uplatňování zahraničně-politické „strategie“ a její úspěšnosti, je stěžejní dívat se na nejsilnější supervelmoc dneška prizmatem tzv. „*grand means*, tedy velkých prostředků“ Jak už bylo předešeno, k tomu, aby Spojené státy udržely svou výjimečnou geopolitickou pozici, využívají hned několika nástrojů. Na prvním místě se jedná o armádu, ta je dle „strategického plánu,“ v tomto případně *National Security Strategy*, zásadní entitou pro demonstraci mocenského potenciálu. V případě USA je armáda také významným nositelem státnosti. Její bojeschopnost a technologická inovace představují pilíř pro veškerou argumentaci, která se týká americké hegemonie ve světě. Zároveň je americká armáda a její zdroje obsahem

„politiky odstrašování“ nejen a pouze směrem k Čínské lidové republice. Pro pochopení tchaj-wanské otázky je přítomnost americké armády v regionu zcela nepostradatelná. V předcházejících desetiletích vidíme, že aplikace a využívání tohoto „velkého prostředku“ je v americkém případě jasně zamýšleným a strategickým aspektem. Jen od roku 1990 se americké výdaje na obranu zvedly z 325 miliard dolarů na přibližně 905 miliard dolarů v roce 2023, tj. navýšení o téměř 300 %.⁷³ Tato čísla jsou mimo jiné důkazem priorit amerického státu. Až na období po finanční krizi v roce 2008 Spojené státy posledních 30 let své výdaje na obranu většinou meziročně zvyšovaly, procentuálně vůči HDP sice ve srovnání se studenou válkou tak vysoké nejsou, nicméně stále si drží úroveň okolo 3-4 % HDP, v absolutních hodnotách nicméně čísla rostla dynamicky a ta současná jsou toho zřetelným důkazem.

Technologickou inovaci armády a její další vývoj samozřejmě nemůžeme oddělit od funkční a výkonné ekonomiky. Ta představuje druhý „velký prostředek“ moderní velmoci. Lze poznamenat, že bez úspěšné ekonomiky by nebylo úspěšné armády, v případě Spojených států je to navíc potřeba vytknout před závorku. Dominantní globální postavení stojí nemalé peníze, kredit a respekt se rovněž nezískají snadno. Do popředí se v posledních letech navíc stále více dostávají otázky ekonomické bezpečnosti právě v návaznosti na Čínu. Spojené státy jsou největší ekonomikou světa dle výše HDP v absolutních číslech. Pro bezpečnost USA a vlastní zájmy je zásadní udržení globální ekonomiky ve smyslu interkonektivity a provázanosti. Globalizace jinak přezdívaná jako „westernizace“ globálního světa je klíčovým strategickým pohybem a světovou změnou, která principálně největší supervelmoci prospívá. Jinými slovy: „bohatne-li svět, pak i Spojené státy.“ Bez velké finanční a armádní síly by realizace jakékoliv zahraniční „strategie“ byla jen prázdnou frází. Spojené státy si toho jsou plně vědomi, jelikož jejich konkrétní činy, tj. „strategické chování“ míří právě k posilování armádního a finančního potenciálu.

Dalšími důležitými „velkými prostředky“ jsou pro Spojené státy technologie, i ty jim mají napomoci k uskutečňování „velkých cílů,“ tj. „*grand ends*.“ Produkce technologií je přímo navázána na úspěšnost ekonomiky, jakož i armády. Bez technologických posunů

⁷³ MacroTrends, 2023. *U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2024*. [online]. 12.1. [cit. 16.2. 2024]. Dostupné z: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget>.

by nebylo možné a trvale udržitelné mít americkou armádu konkurenceschopnou. Zjednodušeně řečeno, výstavní skříní USA byly v armádním kontextu posledních několik dekad stíhací letouny. Jejich prudký technologický rozvoj je dokladem masivních investic a spojením „strategických prostředků“ dohromady. Tedy armády, ekonomické vyspělosti a technologií. Bez toho by letouny typu F-16, F-22 či F-35 nebylo možno vyvinout, natož uvést masivně do provozu. Jako na zásadní „velký prostředek“ nezapomeňme také na americký multilateralismus, potažmo vytváření aliancí. Bez spolupráce a přízně ze strany spojenců by globální řád nemohl fungovat a existovat. Je silně v americkém zájmu udržovat organizace typu NATO a ANZUS ve zvýšené aktivitě pro prosazování zahraničně-bezpečnostních zájmů ve světě.

Všechny tyto „velké prostředky“ v kontextu Tchaj-wanu a Čínské lidové republiky představují zásadní opěrné body, které jsou integrální součástí americké „strategie.“ „*Grand end*“ tedy „velký cíl,“ k němuž americká diplomacie míří, je podepřen fakty, číslly a daty, které vycházejí z jasného zhodnocení prostředků a ty jsou v případě amerického zájmu na zachování status-quo na Tchaj-wanu více než relevantní. Propojení cílů a nástrojů / prostředků je zde zřejmé a logické. Skutečná americká „strategie“ směrem k Číně a Tchaj-wanu vyrůstá ze stabilních a kontinuálních „prostředků,“ které reflektují realitu v Tchaj-wanské úžině. Američané s cílem zachovat stávající uspořádání v Západním Pacifiku využívají všech možných mocenských nástrojů a kapacit. Ty jsou ve srovnání s Čínskou lidovou republikou stále dominantnější, což je jeden z důvodů setrvávání v Američany preferovaném stavu. Vyrovnávání „velkých prostředků“ ze strany Čínské lidové republiky vede k postupnému vyostřování rétoriky. Je otázkou, co by se stalo ve chvíli, kdy by ČLR svými „prostředky“ USA převyšovala. K pochopení „strategie“ a „prostředků“ Číny je zapotřebí přenést se zpět do období roku 1949.

5. Čínská lidová republika po roce 1949

Pevninští Číňané vůči Tchaj-wanu cítili zahořklost a Kuomintang považovali za protivníky i zrádce. Čínská občanská válka mezi znesvářenými stranami, pevninskou a ostrovní, nikdy oficiálně neskončila. Stejně tak Čínská lidová republika nikdy neodvolala heslo, že určitě osvobodí Tchaj-wan a Kuomintang, že se na pevninu určitě vrátí.⁷⁴ Nejvíce vládnoucí komunisty po druhé světové válce frustroval fakt, že oficiálním zástupcem Číny na mezinárodním poli byl právě Tchaj-wan, nejen v OSN, ale také v mnoha dalších světových organizacích. Jako zlomovou událost můžeme vnímat francouzské rozhodnutí v roce 1964 uznat Čínskou lidovou republiku a navázat s ní diplomatické styky jako první významná západní země. Výrazný vliv na proměně vidění komunistické Číny v zahraničí měli 2 klíčoví aparátčící, Čou En-laj a jemu blízký Teng Siao-pching, kteří se odchýlili od pravověrných myšlenek Mao Ce-tunga a začali razit nový kurz a „novou strategii“ na jednak domácí půdě, ale rovněž směrem navenek.

Zahraniční politika ČLR se od roku 1949 do roku 1969 řídila tzv. „mezipásmovou teorií.“ Ta tvrdila, že globální svět a státy jsou rozděleny na tři pásma. Kapitalistické, komunistické a pásmo zemí třetího světa (rozvojové). Čou En-laj uvedl pod vlivem událostí v Československu v roce 1968 do reality novou zahraniční strategii. Ta počítala s tím, že socialistické pásmo již neexistuje, nýbrž existuje pásmo supervelmocí, kam patří Sovětský svaz a Spojené státy, přičemž daleko nebezpečnější byl v danou chvíli pro Čínu SSSR. Američané si uvědomovali čínskou pozici a rozhodli se přizpůsobit. Byli prvotně ochotni reformulovat pohled na jihovýchodní Asii a pragmaticky stáhnout vojenské kontingenty jak z Tchaj-wanu, tak Tibetu, jakož i „potenciálně“ zrušit přilehlé americké základny. V roce 1970 americký prezident Nixon odeslal čínské pevninské straně návrh o navázání diplomatických vztahů. Vyslal za sebe zahraničně-politického poradce Henryho Kissingera, který s tehdejším čínským premiérem Čou En-lajem dohodl návštěvu Nixona v Pekingu v roce 1972. Ta se také uskutečnila a Američané s Číňany po dlouhých desetiletích normalizovali vztahy na diplomatické úrovni. Tchaj-wan nakonec nebyl překážkou vzájemných americko-čínských vztahů, stal se jednou z jejich úrovní, jakýmsi regulativním bodem. Ještě v roce 1971 byla Čínská lidová republika přijata na

⁷⁴ Tchaj-wanský prezident Li Teng-chuej v roce 1991 jednostranně občanskou válku prohlásil za ukončenou.

úkor Tchaj-wanu do OSN v poměru 75 : 35 států pro. Tchaj-wan byl tak z Organizace spojených národů odstaven. Oficiálním reprezentantem Číny na mezinárodním poli se nově stala pevninská Čína, tehdy země s 25 % obyvateli celého světa.⁷⁵

Komunistická Čína nově definovala svou zahraniční politiku a vytyčila si ambiciózní globální cíle. Především se země soustředila na integraci do mezinárodních organizací. Stejně jako k ekonomice i k bezpečnostním otázkám se začala stavět pragmaticky. Komunisté v čele s premiérem Čou En-lajem byli ochotni postupně v čase otupovat svá vyjádření vůči Tchaj-wanu a být nakloněni postupnému, mírovému procesu, který ještě do konce 60. let 20. století nepřicházel vůbec v úvahu. ČLR se v následujících desetiletí propagandisticky pokoušela ostrovní obyvatelstvo ovlivnit a pomocí letáků, rozhlasu a kolaborujících politiků Kuomintangu vysílala signály, že faktické spojení s pevninou přinese ostrovu jen samé benefity a hospodářskou perspektivu.

Po smrti Čankajška (1975) a Mao Ce-tunga (1976) v roce 1979 formulovala komunistická Čína pod vedením Teng Siao-pchinga oficiální novoroční nótu a zdravici obyvatelům Tchaj-wanu, kde explicitně vyzývala k pokojnému sjednocení, jednotě a společné budoucnosti. Siao-pching vyjádřil osobní touhu, aby se přátelské navázání kontaktů a i následné státně-právní spojení uskutečnilo maximálně do 10 let. Tchaj-wan i přes vřelý tón svých protějšků a příslušníků jednoho národa, Chanů, se rozhodl všechny prosby ignorovat a oslyšet. K formálnímu navázání kontaktů nedošlo. O podobná gesta se čínští komunisté pokoušeli po celá 80. léta 20. století.

Komunistická Čína zvolila „strategii“ a přístup slibů, vřelosti a oťukávání Tchaj-wanu. Diplomatically jemný jazyk počítal s tím, že „šachová partie“ byla rozehrána na delší časový horizont. Mezitím vedení pevninské Číny testovalo „vypouštěním balónků“ ochotu Tchaj-wanců jednat. K určitému posunu došlo až po smrti Čankjaškova syna, Ťiang Ťing-kuoa, prezidenta Tchaj-wanu. Ten reprezentoval striktně zásadový přístup s ohledem na to, že komunistům nedůvěřoval a nejdříve chtěl znát odpovědi na otázky, bude-li ČLR stále despotickou zemí, nebo je-li způsobilá změnit se na demokraticky smýšlející. Nový prezident Li Teng-chuej hodlal vztah k pevninské Číně redefinovat, ve smyslu otevření dalších komunikačních kanálů k možnému sjednocení,

⁷⁵ FAIRBANK, John King, 1998. *Dějiny Číny*. Dějiny států. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 156.

pakliže je ČLR ochotna se v čase vyvíjet a jít tzv. „s duchem doby,“ což v roce 1990 značilo upuštění od fundamentů komunistické společnosti a vlády jedné strany. Následně byl v roce 1991 vypracován tchaj-wanskou vládou Program národního sjednocení, který dělil vzájemnou integraci do 3 fází a zapovídal vojenskou invazi na obě strany. Zmíněný „Program“ byl definitivním opuštěním politiky rezistence vůči čínským komunistům a pokoušel se alespoň obezřetnou cestou nabídnout světu a ČLR vstřícnou perspektivu potenciální propojenosti. Tchaj-wan také prostřednictvím první demokratické ústavy na začátku 90. let 20. století odstoupil od snah nárokovat si celé pevninské území, což byl jeden z bodů neukončené občanské války. Program národního sjednocení byl posléze Čínskou lidovou republikou jednostranně odmítnut pro přílišné trvání na vlastní zahraniční politice a tedy i principu „dvě Číny, dvě vlády.“⁷⁶

Třetí tchaj-wanská krize, 1995-1996⁷⁷

Po rozpadu Sovětského svazu a ustavení jediné globální supervelmoci, tedy Spojených států v 90. letech 20. století, přišla první velká krize ve vztazích Čínské lidové republiky s Američany v roce 1995, kdy do USA odcestoval tchaj-wanský prezident Li Teng-chuej jako soukromá osoba. Návštěva měla nakonec větší ohlas, než se vůbec čekalo a došlo k mnohým setkáním s americkými představiteli, vč. kongresmanů a senátorům. Čína promptně reagovala odvoláním čínského velvyslance v USA a zastavením tehdy probíhajících bilaterálních rozhovorů s Tchaj-wanem. Návštěvou na aktivity prezidenta navázal i tehdejší premiér Tchaj-wanu Lien Chan, který zanedlouho zavítal do střední Evropy, mj. i do České republiky, kde se neoficiálně sešel s prezidentem Havlem a premiérem Klausem. ČLR uspořádala masivní vojenské zastrašovací manévry. Američané reagovali vysláním letadlové lodi do Tchaj-wanské úžiny. Situace eskalovala až do roku 1996, kdy byla diplomaticky zažehnána a urovnána po prezidentských volbách na Tchaj-wanu. Vyústěním krize bylo pro mezinárodní publikum zjištění, že Američané jsou ochotni své závazky vůči Tchaj-wanu splnit bez výhrady a „strategie“ uplatňována od roku 1954, tj. od podepsání první smlouvy, která přinášela Tchaj-wanu bezpečnostní garance, je v platnosti i nadále a byla aktivními kroky podpořena. O další progres a

⁷⁶ BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 252.

⁷⁷ První Tchaj-wanská krize se odehrála mezi lety 1954 a 1955, druhá v roce 1958. V obou případech došlo po vyhrůžkách ČLR k bojům o ostrovy v Tchaj-wanské úžině. Ostrovy Tchaj-wan ubránil.

zpřesnění v rámci americko-čínských vztahů na pozadí Tchaj-wanu se postarala administrativa Billa Clintona v roce 1998, kdy bylo uzavřeno tzv. „strategické partnerství“ mezi USA a ČLR. To vyjadřovalo ochotu obou stran vztahy více provázat. Na druhé straně Spojené státy ujistily Čínu, že platí princip „jedné Číny“ a že nepodporí nezávislost ostrova Tchaj-wan, ani členství Tchaj-wanu v OSN.⁷⁸

6. Nový kurz, „Čínský sen“ a Si Ťin-pching

Když se nejprve generálním tajemníkem a později i prezidentem Čínské lidové republiky stal stranický funkcionář Si Ťin-pching, pevninská Čína byla silná jako už dlouho ne. Reformy, které se datují k roku 1978 a postupnému otevírání Číny globálnímu kapitalismu a celkové liberalizaci, byly už známou a ikonickou záležitostí, která inspirovala celou Asii. Vždyť průměrný roční růst HDP činil za posledních 30 let 10 %, takhle rychle v historii nerostla žádná jiná země. Ekonomický zázrak přinesl Číně mezinárodní postavení, politickou a vojenskou moc. Od konce druhé světové války se geopolitické síly v jihovýchodní Asii začaly vyrovnávat a přibližovat se k sobě. Čína dosáhla po dlouhých staletích kýžené stability, která vycházela z široké střední třídy, která se stala základem reformovaného, přesto komunistického a nesvobodného státu.⁷⁹

Hlavním kormidelníkem čínské zahraniční politiky byl v klíčových 80. a 90. letech 20. století čínský vůdce Teng Siao-pching. Ten pojímal zahraničně-politickou strategii skrze tzv. „strategii 24 článků.“ Ta se zakládala na premise, že Čína má být obezřetná, vyčkávat, nedělat rychlé pohyby a příliš neukazovat vlastní vojenské a materiální kapacity. Klíčové bylo soustředění na domácí scénu, budovat prosperující ekonomiku, zabránit sociálnímu rozkolu a prezentovat stranu v pozitivním světle. V mezinárodním kontextu Čína preferovala mírové soužití, jelikož pragmaticky vyhodnotila, že právě toto politické klima ji umožní ty nejlepší podmínky pro vlastní hospodářský rozmach. Jako varování sloužil rozpad Sovětského svazu v roce 1991, který čínské komunisty ještě více utvrdil v budování pozice strany a soustředění na ekonomické aspekty globální politiky. Závody

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ THOMPSON, Drew, 2020. The Rise of Xi Jinping and China's New Era: Implications for the United States and Taiwan. In: *Institute of International Relations* [online]. 6.4. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1142/S1013251120400044>.

ve zbrojení a vojenské soupeření příliš připomínaly studenou válku a krach SSSR. Toho se Číňané obávali nade vše pochybnost. „Velká strategie“ Teng Siao-pchinga tak byla strategií velmi odměřenou, „strategií“ překlenovací dalo by se říci.⁸⁰

Teng Siao-pchingovy zahraničně-politické postuláty a formulace následovali i další vůdčí muži komunistické strany Číny, Ťiang Ce-min a Chu Ťin-tchao v pozici generálních tajemníků. „Držet se v pozadí“ byl zkrátka pragmatický kalkul, který Číně umožňoval nepozorovaně stát opodál a mezitím vytvářet ohromné bohatství. Další rozšiřovací premisa Teng Siao-pchinga vycházela z premisy první a tvrdila, že Čína musí mířit k „nějakým“ úspěchům, jaké úspěchy to mají být, ale nedefinoval. To čekalo až na jeho další politické nástupce. Během funkčního období a prezidenství Chu Ťin-tchaa se „strategické vize“ reformátora Číny Teng Siao-pchinga ukázaly jako neudržitelné. V komunistické straně zavládly pře, jak se má Čína profilovat v zahraničí a jaké cíle má sledovat. Má-li Čína jít cestou pokračování v pasivní politice, nebo zaktivizovat své jednání. Nakonec na krátkou dobu zvítězil koncept pokračování v mírovém růstu Číny, obavy před negativní reakcí Spojených států byly příliš silné. Čínští komunisté nicméně tušili, že hájit vlastní zájmy v Jihočínském moři, jakož i domácí firmy na mezinárodním poli je věc do budoucna zásadní.

Příchod Si Ťin-pchinga k moci v roce 2012 a pozdější etablování v pozici prezidenta Čínské lidové republiky je zlom a obrat od vrcholných předchůdců strany. Čínský prezident rychle konsolidoval moc a obrátil kurz od tradičních liberalizačních a zemi otevírajících reforem. Teng Siao-pching vytvářel mocenský systém, který měl zabránit koncentraci moci v rukou jednoho jedince, jako tomu bylo v případě Mao Ce-tunga. Od toho prezident Si upustil, kolektivní a spolurozhodovací leadership se mu nezamlouval. Místo toho potenciální rivaly a následovníky ze své blízkosti odstavil. Jeho vizí se stal silný a individuální, personalizovaný vůdcovský model. Takový, jaký naposledy představoval Mao Ce-tung.

Logicky vůči tomu přišly i změny v zahraničně-politické „strategii.“ V říjnu 2013 prezident Si poprvé formuloval svou „doktrínu.“ Vyslovil se, že Čína musí být asertivnější, aktivnější a prahnout po skutečných výsledcích. Jako strategický cíl označil

⁸⁰ Ibidem.

„národní znovuoživení,“ což samo o sobě indikuje návrat k nacionalistickému pojetí mezinárodního uspořádání. Na rozdíl od Teng Siao-pchinga a jeho vizí byl prezident Si přesvědčen o tom, že Čína musí mezinárodní systém přizpůsobovat sobě, nikoliv aby se Čína přizpůsobovala jemu, jako tomu bylo v dekadách minulých. To znamená předsunutí Číny z pasivity do aktivity, iniciativnosti, která přinese výsledky. Tím prezident Si myslel vytváření a uzavírání nových aliancí a tvorbu vazeb v globálním světě. Čínský prezident ohlásil novou éru. Analyzujeme-li jeho projevy a prohlášení, můžeme z nich de facto vyčíst, že Čína bude mít dle něj do budoucna větší toleranci k riziku střetu, ne vždy musí preferovat nekonfliktní kompromis. Větší váha v mezinárodním systému ji také dává větší pole působnosti a manévrovací prostor. Novou asertivní „strategickou vizí“ také končí „politika otevřených dveří“ a „politika stání opodál.“ 18. sjezd Čínské komunistické strany v roce 2012 zrušil maximální počet funkčních období generálního tajemníka, 19. sjezd v roce 2017 naopak inkorporoval do ústavy myšlenku Sin Ťin-pchinga. Od dob Maa, který zemřel v roce 1976, nebylo v Číně silnějšího lídra. „Velkolepé plány“ se mohly začít odehrávat. Prezident Si k nim měl navíc od strany a politbyra bílý šek.⁸¹

Investice začaly z čínského státního rozpočtu proudit také do zbrojení, což se stala jedna z hlavních priorit Čínské lidové republiky při cestě jak navyšovat svou váhu v regionu. Čínská lidová osvobozená armáda sice v 90. letech 20. století doznala proměn, nicméně její stav byl rapidnímu růstu ekonomiky neúměrný. Zásadní reformy přišly až během působení Si Ťin-pchinga. Jen v roce 2017 došlo k navýšení armádních rozpočtů meziročně + 6,5 %, přičemž celkově během minulé dekády došlo k jejich zdvojnásobení. Modernizace armády se tak stala důležitým aspektem při působení nového čínského prezidenta.

V novém tisíciletí čínské vedení ani na Tchaj-wan nezapomnělo. V roce 2004 čínský vůdce Chu Ťin-tchao prohlásil, že čínskou armádu čekají „nové historické mise,“ analytici to vykládali jako jasný signál směrem k Tchaj-wanu a jeho okolí. Faktem je, že modernizace čínské armády v 21. století nesnese srovnání s žádnou jinou světovou armádou. V relativně úzkém časovém horizontu 20 let byli Číňané schopni vybudovat

⁸¹ THOMPSON, Drew, 2020. The Rise of Xi Jinping and China's New Era: Implications for the United States and Taiwan. In: *Institute of International Relations* [online]. 6.4. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1142/S1013251120400044>.

moderní a vyspělou armádu, která vnáší do geopolitických kalkulací novou veličinu. V minulosti největším nebezpečím pro Tchaj-wan byly tzv. balistické rakety, které v 50. letech 20. století získala komunistická Čína od Sovětského svazu. Během posledních dvou dekád došlo k jejich výraznému navýšení na hodnotu nad 1500 raket krátkého doletu.⁸²

Další podstatnou složkou čínské armády je loďstvo, které rovněž prošlo významným posílením a zdokonalením, jehož kapacity se soustředily na omezení amerického systému *anti-acces / area-denial* (A2AD), který zabraňuje protivníkovi vyvinout větší ofenzivní iniciativu. Číňané byli opět podpořeni ruským zbrojním průmyslem, který v průběhu 90. a nultých let dodal ponorky a letadlovou loď (původně ukrajinská *Varyag* – přestavba dokončena v roce 2012). Číňané v následujících letech přejímali především ruské / sovětské technologie a zbraňové systémy, až během minulé dekády byli schopni vyvinout vlastní plavidla, nukleární ponorky a vlastní letadlovou loď Šan-tung (spuštěna na vodu v roce 2017). Po roce 2000, resp. 2010 Čína začala mohutně investovat i do letectva, většinou zde následovala sovětského-ruský modelový vzor.⁸³

Ještě v roce 2014 americké ministerstvo obrany vyjadřovalo pochyby, že je čínské námořnictvo schopno provést plnohodnotnou invazi na Tchaj-wan. Nejen, že k tomu nemělo bojeschopné loďstvo v dostatečné kapacitě, ale především postrádalo širší válečné a praktické zkušenosti k vylodění. Poslední válkou, kde ČLR bojovala, přičemž to byla pozemní operace, byla čínsko-vietnamská válka v roce 1979, která skončila čínským fiaskem. Existovaly proto oprávněné domněnky, že ČLR není způsobilá zahájit rozsáhlou pozemní operaci, natož vylodění na moři, které vyžaduje sofistikovanou logistiku a promptní zásobování. Poslední dekáda avšak při modernizaci čínské osvobozené armády přinesla četné změny zvláště s ohledem na tzv. obojživelná plavidla. Dlouhodobou čínskou strategií se ukázalo být posilování výzbroje v Tchaj-wanské úžině a jakési „vyrovnávání“ ostrovních kapacit. Vedení čínské armády nejen, že investovalo do vlastního vývoje, ale rovněž od ochotných zemí pořizovalo křižníky, obrněná plavidla a vznášedla. Převažovala technika Sovětského svazu od Rusů a

⁸² Ibidem.

⁸³ BIDDLE, Stephen a OELRICH, Ivan, 2016. Future Warfare in the Western Pacific: Chinese Antiaccess/Area Denial, U.S. AirSea Battle, and Command of the Commons in East Asia. In: *International security* [online]. 16.7. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00249.

Ukrajinců.⁸⁴

V rámci armády se pravidelné manévry v úžině staly železným zvykem, skrze který Čína demonstrovala nejen ochotu a odhodlání směrem k případné invazi, ale rovněž také *deterrent* / výstrahu ostrovnímu obyvatelstvu před potenciálním vyhlášením nezávislosti ostrova *de iure*, jakož i Spojeným státům, které stále v regionu panovaly jako neotřesitelný hegemon. Postupnými kroky a výcvikem námořnictva Čína vyrovnávala technickou a fyzickou sílu svých soupeřů a naplňovala svou „strategii“ formulovanou čínským prezidentem Si Ťin-pchingem o Asii, která patří především asijským zájmům.⁸⁵

Čína během poslední dekády a vlivem zvýšení vlastní asertivity uchočila Tchaj-wanskou otázku jako jednu ze silných priorit, které komunistická strana drží. V mnoha ohledech se jedná o téma také vnitropolitické, jelikož má silnou nacionalistickou příchut'. Chce-li čínské vedení působit jistě a upevňovat na domácí scéně svou pozici, nesmí Tchaj-wan opomíjet a minimálně v rétorické rovině mu ukazovat jasné hranice. Tento nový „strategický princip“ využívá silové a *de facto* donucovací rétoriky, ostrovní obyvatelé sice pořád považuje za své příbuzné, nicméně nezdráhá se přistoupit k tvrdým prohlášením a k naznačování, že invaze na Tchaj-wan není zcela vyloučena. To vše má na svědomí zostření vztahů nejen se Spojenými státy, ale rovněž i s Tchaj-wanem, který díky tomu v posledních letech ztrácí ambici s pevninskou Čínou jakkoliv jednat o možném „sjednocení.“ Události v Hong Kongu a čím dál tím více se utahující šrouby nesvobody tchaj-wanské obyvatelstvo přesvědčují, že Čína by jejich demokratické instituce potlačila bez jakýchkoliv skrupulí. Situace v Tchaj-wanské úžině je tak do jisté míry barometrem čínské ochoty se americké hegemonii vzpouzet. Zatímco pro spojence USA je zase ukazatelem americké ochoty zde udržovat „status quo“ a bránit své zahraničně-politické zájmy. V realistickém pojetí se jedná o souběh, konflikt dvou zájmových „strategií.“ Čína již od 70. let 20. století argumentuje ve velmi stejném duchu, podobně jako americká strana se drží 3 hlavních komuniké, nicméně neguje americký zákon *Taiwan Relations Act*, který pokládá za porušení předchozích slibů a vychýlení ze standardů diplomatických bilaterálních vztahů. Čínská strana v důsledku toho tu

⁸⁴ GADY, Franz-Stefan, 2015. How China Practices the Invasion of Taiwan. In: *The Diplomat* [online]. 17.6. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2015/06/how-china-practices-the-invasion-of-Taiwan/>.

⁸⁵ Ibidem.

americkou pokládá za destabilizující a jako tu, která se nechová racionálně vůči jihoasijskému regionu.

Jaké jsou ale skutečné formulace Si Ťin-pchinga směrem k Tchaj-wanu? Podobně jako jeho předchůdci i prezident Si staví svou „strategickou koncepci“ na historickém výkladu. Podle něj Číňany a obyvatele Tchaj-wanu pojí více než tisíciletá společná historie, národní kultura a identita, která zakládá ty nejlepší předpoklady pro mírové sjednocení. Obě skupiny národa proto dle Si Ťin-pchinga touží po vzájemném sepjetí, kterému nic nezabrání. Historicky se čínská garnitura vrací k roku 1992 a tzv. Konsenzu, jež je podkladem pro formuli „jedna země, dva systémy“ a zároveň říká, že Čínská lidová republika, věrna svému socialismu s čínskými prvky, bude pokračovat v úsilí o mírové sjednocení. To je vcelku tradiční pojetí „strategického principu,“ který byl průběžně aktualizován, nicméně své jádro si drží bez přerušení od roku 1949 a od vyhlášení Čínské lidové republiky. To, co se mění, je tzv. „strategické chování,“ podobně jako v případě Spojených států. Inovací u prezidenta Si Ťin-pchinga je proto zvýšený a konstantní tlak, který směrem k Tchaj-wanu uplatňuje. Vidí tchaj-wanskou otázku jako něco, co je odkládáno z generace na generaci bez jakýchkoliv výsledků, proti tomu má být postaveno reálné jednání krok za krokem směřující ke konečnému řešení, tedy sjednocení. Tím prvním „konkrétním krokem“ bylo v roce 2015 první setkání hlav státu ČLR a Tchaj-wanu od roku 1945. Prezident Si se sešel se svým protějškem prezident Ma v roce 2015 v Singapuru uprostřed předvolební kampaně prezidentských voleb na Tchaj-wanu. Jednání bylo nakonec čistě formální a jeho výsledkem nebylo žádné přelomové komuniké či memorandum. Pokus prezidenta Si o větší sblížení s tchaj-wanskou reprezentací měl krátkého trvání. V lednu 2016 v prezidentských volbách zvítězila nominantka spíše nacionalistické Demokratické pokrokové strany Cchaj Jing-wen. To vzájemné vztahy přes úžinu vyhrotilo. Na 19. sjezdu Komunistické strany Číny v roce 2017 čínský prezident zopakoval své nejniternější pocity a ambice, dle kterých bude sjednocení s Tchaj-wanem vrcholem „národního znovuoživení,“ to byl také hlavní postulát domácí i zahraniční politiky Číny v minulé dekádě. Číňané se dle komunistického vedení mají společně postavit separatistickým tendencím⁸⁶ a ruku v ruce spolupracovat. Tchaj-wanská strana se také, i když více rezervovaně, prostřednictvím nové prezidentky ke Konsenzu roku 1992 přihlásila a potvrdila, že se jedná o základ vzájemných vztahů.⁸⁷

⁸⁶ Tím jsou míněni Ujgurové v provincii Si Ťiang a Tibetáncé v Tibetu

⁸⁷ THOMPSON, Drew, 2020. The Rise of Xi Jinping and China's New Era: Implications for the United

Tchaj-wanci v poslední dekádě poučení čínským asertivním přístupem své aktivity orientovali především k zbavení ekonomické závislosti na Čínské lidové republice. Ostrovní vláda si uvědomovala, že toto může být do budoucna obrovské riziko a „čínská finanční páka“ na Tchaj-wan může být mocným nástrojem komunistické strany jak korigovat domácí tchaj-wanskou politickou scénu. V důsledku toho po roce 2016 na jedné straně ČLR iniciovala velké, z části úspěšné diplomatické tažení proti Tchaj-wanu, které mělo za cíl přesvědčit další státy odvolat uznání svrchovanosti ostrova, na straně druhé Tchaj-wan pracoval na diplomacii „většího provazování“ se sousedními partnery, především Japonskem a Jižní Koreou. Toho ostrovní demokracie dosahovala skrze nové obchodní smlouvy, podporou turismu či uzavřením nových vojenských kontraktů, tj. ekonomickým sblížením a závazky, které motivovaly obě strany se vzájemně podporovat.⁸⁸

Tchaj-wan dále nově uchopil svou zahraničně-politickou „strategii“ vzhledem k vývoji ve vztazích s Čínou. První dimenzí je vztah se Spojenými státy, který se opírá již o tolikrát zmiňovaný *Taiwan Relations Act* z roku 1979. Tato relace je velmi pevná, nicméně zintenzivnění bylo stále možné, jak tvrdili tchaj-wanští představitelé. Vedle tradičních zbrojních dodávek byly nově realizovány ve větší pravidelnosti i kontakty mezi vojenským vedením zemí, studentské výměny, expertní panely a další odborné diskuze, které vedly k dalšímu propojování. Druhou dimenzí je další budování vojenských kapacit a postupné posilování obrany a samostatnosti v boji, jakož i výrobní nezávislost. Konečnou třetí dimenzí je tzv. „Celkový obranný koncept“, který vypočítává silné a slabé stránky Čínské osvobozené armády a uvádí je na pravou míru. Cílem „strategického dokumentu“ je jednoznačně Čínu odstrašit od jakékoliv invazní aktivity, přičemž Tchaj-wan definuje svou roli a případné další aktivity v mezinárodním prostoru, které by čínské vylodění přineslo.⁸⁹

States and Taiwan. In: *Institute of International Relations* [online]. 6.4. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1142/S1013251120400044>.

⁸⁸ BOON, Hoo Tiang a SWORN, Hannah Elyse, 2020. Strategic ambiguity and the Trumpian approach to China–Taiwan relations. In: *International Affairs* [online]. 9.11. [cit. 19.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ia/iaa160>.

⁸⁹ Ibidem.

Shrnutí čínské strategie: Si Ťin-pching

Čínská „velká strategie“ sice na konci 80. a začátku 90. let 20. století doznala určitých korekcí. Nicméně od roku 1992 stojí na stejných principech, které vychází i z toho, že Číňané a obyvatelé Tchaj-wanu jsou jeden kulturní a historický národ, každá strana má sice jiné politické zřízení, to ale nebrání mírovému sjednocení, které je dle Čínské lidové republiky nevyhnutelné. Základní premisou je tak „strategický princip“ spíše než „strategický plán.“ Mírové spojení je dlouhodobá vize a zároveň cíl, ke kterému mají směřovat veškeré kroky. Jenom že nutná podmínka tj. „strategický plán“ v čínském podání fatálně chybí, a to je patrně největší problém, proč se realizace „principu“ čím dál tím více jeví jako chiméra a „pouhý sen.“ Větší část iniciativy je v tomto případě na straně pevninské Číny, která se v předcházejících letech snažila zahájit dialog („strategické chování“) s tchaj-wanskou stranou, ale vyjma Konsenzu z roku 1992, jehož největším výdobytkem je formule odsouhlasena oběma stranami: „jedna Čína, dva systémy,“ žádných zásadních milníků k nepřízni Číny dosaženo nebylo. Od roku 1949 zůstává situace beze změny. Jak konkrétně chce Čína sjednocení tj. „velkého cíle“ dosáhnout, není jasné a reálně nikdy žádný oficiální plán, který by systematicky a plánovitě v krocích vše uváděl na pravou míru, zveřejněn nebyl. Proto je možné se jen domnívat a spekulovat, jak vše Čína skutečně míní.

Překážkou realizace „velké strategie“ zůstává neochota tchaj-wanské strany se do nějakých větších jednání pustit. Pevninská Čína zkrátka nebyla schopna získat si v minulosti důvěru, která by umožnila budovat a posouvat vzájemný dialog s Tchaj-wanem z čistě formalistních prohlášení na činy „politické integrace.“ Při vzájemné nekompatibilitě politicko-ekonomických systémů, tedy státem řízeným kapitalismem s příměsí komunistické ideologie a vcelku standardní demokracií s lidsko-právním aspektem, je velice složité uvažovat o nějaké možnosti politického spojení v jednom státě. Při zohlednění asymetrické velikosti Číny a Tchaj-wanu, jakož i při obřím mocenském rozdílu ve prospěch komunistické země, se jakékoliv úvahy na toto téma zdají být až příliš politologicky neproveditelné. Navíc s odkazem na nedávný vývoj ve zvláštní správní oblasti Čínské lidové republiky Hong Kong se kredibilita čínské supervelmoci ocitá nekompromisně v troskách. Tchaj-wanci pevninské Číně nevěří a nevěří ji proto, že je komunistická, represivní a k dodržování základních lidských práv má proklatě daleko. V současné době si nelze představit jiné sjednocení pevniny s ostrovem než silou, mírová

cesta jednoduše nemá na Tchaj-wanu domácí podpory.

Slova a „strategické chování“ prezidenta Si Ťin-pchinga v poslední dekádě tak do určité míry dává logiku. Jestliže „strategický princip“ dlouhodobě nevykazuje přiblížení ke svému cíli, je zapotřebí dát prostor jiným prostředkům a „chování“, které se k cíli alespoň dojit pokusí. Větší politický, diplomatický a ekonomický tlak ale způsobil pravý opak. Tchaj-wan se ještě více při čínských výhrůžkách přimkl k Západu a byl donucen významně korigovat svou zahraniční politiku vůči pevnině. Jinak než jako strategickou chybu si jednání prezidenta Si vyložit nemůžeme. Jako kdyby si čínský vůdce uvědomil frustraci pramenící z neschopnosti cokoliv s tchaj-wanskou problematikou udělat a nezbylo mu nic jiného, než se pustit do diplomatického tlaku, který je předem odsouzen k nezdaru, pokud jde o mírové sjednocení.

V kontextu „americké strategie“, která je postavena na udržování status quo, byla ta čínská dlouhá léta v defenzívě. Zatímco Američané udržení současného stavu v Tchaj-wanské úžině preferují, Číňané se s ním vlastně nikdy neztotožnili a jejich výchozí snahou je právě tento stav změnit a na Tchaj-wanu obnovit svou moc a dovršit spojení s pevninou. Nesoulad těchto strategií uvádí Čínskou lidovou republiku do situace potenciální reakce. To znamená v okamžiku, kdy chce Čína začít zpochybňovat aktuální rozložení sil, musí se ze své pozice přemístit z „faktické pasivity“ do „faktické aktivity.“ Stavem, kdy Čínská lidová republika sice projevovala svou ambici změnit stav věcí, ale reálně především rétoricky, můžeme nazvat „fází pasivity“ a akceptací amerického status quo / pax Americana. V případě prezidenta Si Ťin-pchinga vidíme snahu z této „pasivní akceptace“ vykročit a vydat se cestou spíše aktivnější, ačkoliv z rétorické roviny tak zásadnější posuny neproběhly. Možné přepólování „velké čínské strategie“ se nicméně nerealizovalo a „strategie“ zůstala bez větší změny stejná. Určité posuny vidíme ve „strategii chování“, která celé strategické spektrum doplňuje. Znásobení diplomatického tlaku, zvýšení ostražitosti a větší preciznost, pokud jde o snahu vyčlenit veškeré tchaj-wanské zastoupení z mezinárodních organizací. Nutno podotknout, že Čínská lidová republika byla v tomto ofenzivním protitchaj-wanském chování úspěšná a počet států, které Tchaj-wan oficiálně uznává se stále více tenčí.

Existuje vůbec nějaká „čínská strategie“ směrem k Tchaj-wanu v kontextu současného světa? To je otázka, která se v posledních desetiletích stále více vrací. Jak již bylo řečeno,

existuje spíše „strategický princip,“ který Čínské lidové republice a jejímu establishmentu ukazuje směr a kurz. Tento „strategický princip,“ který staví na mírovém sjednocení, nicméně není jednostranný a předpokládá proaktivitu i druhé strany, bez jejíž ochoty nelze dále postupovat. Čínskou strategickou chybou je fakt, že vůči svým sousedům působí odpudivě a nedaří se jí být úspěšnou ve vytváření aliancí (na rozdíl od Spojených států). Tento efekt způsobuje, jak v případě Tchaj-wanu, tak u ostatních okolních států, že je Čína chápána jako predátorská, příliš kompetitivní a nedůvěryhodná státní entita. Jen těžko lze realizovat ambiciózní plán v dnešním globálním světě bez pevných aliancí a spolupodpory partnerských států. Patrně i kvůli tomu Čína v uskutečnění své velké vize o sjednocení v dlouhodobém horizontu selhává a zatím nic nenasvědčuje tomu, že by se to mělo v blízké době razantně změnit.

Čínské „velké prostředky“

Pokud jde o Čínskou lidovou republiku a její „strategické prostředky,“ tedy „*grand means*,“ zde je možnost si povšimnout výrazné změny. ČLR v roce 1979 je diametrálně odlišná od ČLR na počátku 20. let 21. století. Čína se doslova během posledních 5 dekad, tj. po nástupu na ekonomické liberalizační reformy a po otevření západnímu kapitálu, stala světovou velmocí. Její přerod, vývoj a ekonomický růst byl tak dynamický, že nesnese historické srovnání s žádnou jinou zemí. Zkoumáme-li specifika s ohledem na tchaj-wanskou otázku, je stěžejní právě tuto změnu reflektovat. Začneme-li u ekonomiky, jako u zásadního „prostředku,“ který pomáhá objasnit mocenskou pozici Číny, je nutno uvést, že tato země od roku 1979 rostla v průměru meziročně každý rok o 10 % HDP, přibližně až do roku 2010, kdy začal růst zpomalovat na cca 6-7 % HDP. Tento fenomenální růst se propisoval do doslova každého koutu této pozoruhodné země. Tím se vytvořila čínská finanční síla a kumulace kapitálu, která měla za následek zvýšení vlivu Číny na globální úrovni. To bylo stvrzeno roku 2001, kdy Čínská lidová republika vstoupila do Světové obchodní organizace a její kredit nadále rostl.⁹⁰ Čínský „příběh“ je v akademické literatuře především ekonomický, opírá se o statistiky a číselná vyjádření, nejnak je tomu pro čínské vedení samotné, který vytváří svou legitimitu dovnitř právě přes rétoriku ekonomické stability. Argument „ekonomického obra“ je hojně a pochopitelně využíván i na poli mezinárodním, minimálně od začátku 21. století, v širší

⁹⁰ WorldBank, 2024. *GDP growth (annual %) - China*. [online]. 22.2. [cit. 22.2.2024]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>.

míře právě v éře Si Ťin-pchinga.

Je nasnadě zmínit, že „velký prostředek“ druhé největší ekonomiky světa má „strategický charakter“ a Čínská lidová republika s ním elaboruje především v mocenském kontextu. Zmínili jsme, že ČLR je vedena především „strategickými principy.“ Mezi ně mimochodem také patří orientace na vlastní geopolitický růst a tzv. „mírové sjednocení“ s ostrovem Tchaj-wan. To nebylo vždy samozřejmé. Klíčové bylo až období Teng Sioa-pchinga, kdy se pozice Číny kalibrovala z „nulové tolerance kontrarevolucionářů,“ tj. neuznávání tchaj-wanské vlády, až do tzv. Konsenzu roku 1992, který přinesl obrat a faktické vyjednávání s Tchaj-wanem a stanovení „velkého cíle,“ tj. sjednocení ostrova mírovými prostředky. Za důležité je nutno uvést ekonomickou provázanost Tchaj-wanu a Čínské lidové republiky. Tchaj-wan nejvíce exportuje své výrobky (mj. polovodiče, elektroniku, automobily, auto moto součástky, apod.) právě do ČLR. V roce 2023 to v celkovém součtu bylo 35 %, následovaly státy ASEANu z 20 %, Spojené státy z necelých 18 % a Evropská unie s 9 %. Největším importérem na Tchaj-wan je rovněž Čínská lidová republika s 20 %. Následuje Japonsko (13%), ASEAN (12 %), Spojené státy (12 %) a Evropská unie (11 %). Čína na Tchaj-wan dováží především suroviny, bez kterých se ostrov neobejde, tj. ropu, plyn, uhlí a ocel. Obě země jsou výrazně propojené i investičně. Mnoho tchaj-wanských podnikatelů působí na pevnině a naopak. Čínská lidová republika je silný hráč, pokud jde o ekonomiku ostrova a širší sankce pro dovoz na pevninu by pro Tchaj-wan mohly být krátkodobě zdrcující. I kvůli tomu se ostrov snaží o větší ekonomickou nezávislost v posledních letech.⁹¹

Z realistického pohledu má Čína silnou ekonomickou páku, „strategický prostředek,“ jakousi *hard-power*, skrze kterou může vlastní zájmy a tedy „velké cíle“ prosazovat. Naposledy se tak stalo při vyhlášení sankcí po návštěvě tchaj-wanské prezidentky v USA v roce 2023. Uvalení sankcí z čínské strany bylo v té době citelné, ačkoliv jejich pravý význam byl především symbolický, výstražný a pro Tchaj-wan jasným důkazem, že ve svých zahraničně-politických aktivitách nesmí ekonomickou sílu Čínské lidové republiky opomíjet. Z hlediska objemu HDP je Čína druhou největší ekonomikou světa, Tchaj-wan dvacátou druhou. V porovnání s tou čínskou, je tchajwanská ekonomika téměř 24 krát menší. O výrazném rozdílu ve prospěch pevniny

⁹¹ CHU, Yun-han, 2019. Political Economy of China-Taiwan Relations: Origins and Development. In: *The China Journal* [online]. 5.6. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/703305>.

oproti ostrovu z pohledu globální finanční síly proto nemůže být pochyb. Pro Čínu je od roku 2012 součástí státní ideologie tzv. „čínský sen.“ Souhrn rétorických formulací, v našem případě „strategických principů,“ které nadefinoval čínský vůdce Si Ťin-pching. Dle jeho slov musí být cílem tzv. „národní znovuoživení.“ To v případě Číny mj. znamená sjednocení s Tchaj-wanem. To čínský prezident označil i za svou prioritu, které mají být podřízeny prostředky, opět v duchu mírových kroků, jak praví tradice od roku 1992.

„Čínský sen“ se dále skládá z tezí typu: „čínské cesty, ducha a síly.“ Za „cestu“ je považováno skloubení ekonomických reforem s čínským socialismem, resp. důraz na čínský tisíciletý tradicionalismus s prvky aplikovanými od roku 1949. „Duch“ je potom živelnou silou, která proces modernizace a vlastenectví uvádí v pohyb a spojuje všechny Číňany v jeden národ. „Čínská síla“ je následně jednotící prvek, který má Čínu na globální úrovni posunout a upevnit její pozici. Zde můžeme spatřit další stěžejní „velký prostředek“ v případě Čínské lidové republiky a to je nacionalismus. Čína jako populačně velmi silná země, resp. druhá nejlidnatější na planetě, využívá jako další legitimizační strategii dovnitř i navenek prohlášení o výjimečnosti čínského lidu. To ji také „opravňuje“ mít globální ambice. Aktivizaci a mobilizaci domácího obyvatelstva čínský režim vyžaduje jako potvrzení a stvrzení vlastních postupů a akcí. Čínský nacionalismus je chytrou taktikou. Na domácí půdě brojí proti všem separatistům a etnickým menšinám jako jsou Ujgurové nebo Tibetané, jakož i proti Tchaj-wancům, kteří chtějí dle Číny státní nezávislost. Ústy čínského vůdce Si Ťin-pchinga Čínská lidová republika potřebuje jednotu především doma, bez níž nemůže vystupovat sebevědomě v zahraničí. Na mezinárodním poli je pak „čínské znovuoživení“ namířeno k hegemonii v Asii na prvním místě a hegemonii ve světě na místě druhém. V obou případech jsou jako zásadní vyzyvatel chápány Spojené státy, tj. supervelmoc, která brání pronikání čínského vlivu přes hranice. Nacionalismus je tedy možno chápat jako pouhou prodlouženou odnož komunistické ideologie, ba co více její přímou součástí. Maoismus, tak jako ho prosazoval Mao Ce-Tung a jeho následovníci byl od roku 1949 až do Maoovi smrti, resp. do roku 1978 ideologií komunistické Číny. Jinými slovy dogmatický komunismus, který se teoreticky vyvinul z marxismu - leninismu a absorboval do sebe prvky Maových myšlenek. Oficiálně je teorie Maova revolučního komunismu stále součástí ideologie strany, nicméně zde je nutno podotknout, že po roce 1978 v důsledku ekonomických reforem Teng Sioa-pchinga byl vliv maoismus revidován a poupraven. Dnešní Čínská

lidová republika se tedy k odkazu Mao Ce-Tunga stále aktivně hlásí, nicméně prezentuje jako státní ideologii socialismus s čínskými prvky, tj. de facto státem řízený kapitalismus s čínskými modifikacemi.⁹² Systém jedné strany, tj. té komunistické, je v Číně absolutně zřejmý, neboť je její úloha a vedoucí princip zakotveny v čínském politickém systému, ačkoliv ČLR vyvolává dojem lidové, pluralitní demokracie.⁹³

Čínská státní ideologie je základem všech ostatních „strategií,“ proto logicky „strategický prostředek“ typu nacionalismu je jednou z hlavních hybných sil, na kterou se Komunistická strana Číny při mobilizaci obyvatelstva spoléhá. Čínský nacionalismus a jeho vnitřní mesianismus je především rétorickou formulací, která mimo jiné umožňuje argumentačně ospravedlnit případnou invazi na Tchaj-wan, jakož i na ostatní ostrovy, jež Čína považuje za své. Zmiňujeme-li tzv. „čínský sen,“ což je všeho všudy „strategie principů“ nikoliv konkrétních „plánů,“ je třeba si uvědomit, že tzv. „čínská cesta, duch a síla“ jsou „strategickými prostředky,“ kterými se z definice Čína pokouší realizovat své vlastní zájmy, tj. dosažení „velkého strategického cíle.“ Jak již bylo poznamenáno, „velkým cílem“ je v tomto případě nejenom sjednocení pevninské Čínské lidové republiky s ostrovním Tchaj-wanem, rovněž ale také etablování ČLR a v konečném důsledku posílení jejího vlivu na globální úrovni. Na rozdíl od Spojených států se Čína a její představitelé rétoricky uchylují především k užívání „velkých principů,“ před „velkými plány.“

Hledáme-li tzv. „velké prostředky čínských strategií“ lze si povšimnout, že vedle „meta-pojmů“ jako je ekonomika a státní ideologie se v posledních zejména 30 letech stále častěji a více intenzivně objevuje také armáda. Armáda je v tomto kontextu, jako předcházející pojmy, volena záměrně a pragmaticky. V machiavelistické mocenské teorii je aspekt armády přítomen odnepaměti a bylo by výjimkou, pokud by se rozvíjející supervelmoc typu Číny armádou nezaobírala. Čínská lidově osvobozená armáda, původem vzniklá v roce 1927 doznala v posledních 30 letech významných reforem. Tak, jak Čína rostla ekonomicky, rostla i vojensky, i když ne tak dynamicky, jak by se možná dalo čekat. Poslední 3 dekády se nesly zejména v duchu modernizace. Čínská lidová

⁹² COASE, R. H. a Ning WANG, 2019. *Velká čínská kapitalistická revoluce*. Praha: Liberální institut, 152.

⁹³ CHAI, Winberg a CHAI, May-lee, 2013. The Meaning of Xi Jinping's Chinese Dream. In: *American journal of Chinese studies* [online]. 12.4. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/44289022>.

republika realizovala velké akviziční vojenské projekty speciálně ve spojení s Ruskou federací, od které nakupovala hlavně sovětskou techniku. V druhé fázi byl kladen důraz na vlastní výrobu a vývoj technologií zbraňových systémů. Vedle letadel, tanků, lodí a jaderných zbraní se Čína aktivně snažila rozvíjet i kybernetické systémy. Páteří čínské armády zůstává z propagandistických důvodů letectvo a námořnictvo. Dalším důležitým aspektem modernizace ČLOA byla reforma struktury, s tím souvisí profesionalizace armády a zvýšení požadavků na její efektivitu. Dle údajů Mezinárodního institutu pro strategická studia byl v roce 2022 počet čínských vojáků na úrovni 2 milionů osob, rezervistů přibližně 0,5 milionu lidí.⁹⁴ To z Čínské lidově osvobozené armády dělá největší armádu světa z hlediska počtu vojáků. O schopnostech a praktických zkušenostech se samozřejmě vedou dlouhodobé dohady, stejně jako o reálných kapacitách na vylovení na Tchaj-wan, jak už bylo zmíněno. Modernizované čínské armádě nicméně nemůžeme upřít zvýšení její operability v regionu jihovýchodní Asie, logisticky je na tom dle dostupných údajů obstojně, o čem svědčí i postupující čínský vesmírný program, kde se z větší části používají především vojenské technologie. Jeden údaj za všechny, v roce 2020 byla ČLR teprve třetí zemí, která úspěšně vyslala svou sondu na Měsíc, a povedlo se jí se vrátit se vzorky zpět na planetu Zemi.⁹⁵

Z hlediska „velkých prostředků“ představuje čínská armáda a její modernizace úspěch a vedle ekonomiky a čínského nacionalismu se tak staví mezi „základní strategické stavební kameny“ státu a jeho „strategie.“ Jestliže Spojené státy posledních 30 let dožaly kontinuálních změn ve struktuře ekonomiky a armády, v případě moderní Číny jsou změny soustředěny především do časové éry mezi lety 1990-2023 a o to více překotné jsou. Čínské „*grand means*“ jsou dlouhodobými nástroji Čínské lidové republiky k dosažení politických, ekonomických a bezpečnostních cílů. Za podstatné můžeme zmínit také diplomatické a kulturně-ekonomické iniciativy. Typickým příkladem je tzv. Hedvábná stezka. Studujeme-li „čínské velké prostředky“ nejčastěji si můžeme všimnout zrychleného tempa, s nímž k nim Čínská lidová republika přistupuje. Kvantitativně je z hlediska „velkých prostředků“ ČLR nepochybně zajímavou zemí. Nicméně spekulace panují především nad kvalitativním pojetím jednotlivých aspektů, zejména armády, která

⁹⁴ International Institute for Strategic Studies, 2022. *The military balance 2022*. [online]. 12.14 [cit. 19.2. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781003294566>.

⁹⁵ CHAR, James, 2021. The People's Liberation Army in its Tenth Decade: Assessing 'Below the Neck' Reforms in China's Military Modernization. In: *Journal of strategic studies* [online]. 12.4. [cit. 3.2.2024]. Dostupné: <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1731953>.

sice doznala výrazných modernizačních změn, nicméně její bojeschopnost je opředená vícero otazníky. Lze se domnívat, že ekonomický vývoj Číny předběhl její vývoj společenský. Nejinak tomu patrně bylo i ve vývoji armády. Přesto zůstávají „velké čínské prostředky“ zásadní aspektem a nástrojem při naplňování „velké čínské strategie,“ potažmo „velkého cíle,“ jímž je „národní znovuoživení“ a sjednocení všech Číňanů pod jednu státní entitu.

Závěr: Koexistence americké a čínské strategie a Tchaj-wan

Cílem této práce bylo analyzovat vztahy Spojených států a Čínské lidové republiky v kontextu ostrova Tchaj-wan a v reflexi na fenomén velkých strategií. Zároveň bylo mou ambicí čtenáře seznámit s okolnostmi vývoje vzájemných vztahů, jakož i geopolitickou realitou v okolí Tchaj-wanské úžiny. Předchozí kapitoly pojednávaly o jednotlivých koncepčních strategiích Spojených států a Čínské lidové republiky. Historický kontext těchto strategií se navzájem prolíná a doplňuje se, bez znalosti jedné strategie není možné pochopit strategii druhou a naopak. „Velké strategie“ mají svůj základ a původ v minulosti, proto jsem v této práci pojal za zásadní v úvodu vysvětlit a pojmenovat historický vývoj ostrova Tchaj-wan až do 20. století, kde se následně po roce 1949 ustavil tzv. status quo, který trvá dodnes.

Čínská lidová republika svůj dlouhodobý zahraničně-politický postoj a tedy i „strategii“ nemění, považuje Tchaj-wan za vzbouřeneckou, „odtrženou“ provincii. Dle ČLR existuje pouze „jedna Čína.“ Otázku statutu Tchaj-wanu navíc považuje za svou vnitřní záležitost. Tchaj-wan naopak zakládá svou faktickou suverenitu do roku 1912 a k svržení poslední vládnoucí čínské císařské dynastie. Vzhledem k tomu, že Tchaj-wan kontroluje své vlastní území, disponuje vládou, parlamentem i ústavou, reálně se o samostatný stát jedná, nicméně širší kontext a mezinárodní souvislosti celou situaci a vysvětlení komplikují. Tchaj-wan je dnes uznáván celkem 11 z celkových 193 států světa, vč. Vatikánu, který má speciální statut při OSN. Z velké části se jedná o nevýznamné a malé ostrovní státy soustředěné v Pacifiku či Latinské Americe. Od roku 2003 do roku 2023 se navíc počet uznávajících zemí ještě snížil z původních 28 států. Neoficiálně Tchaj-wan udržuje „vztahy“ s přibližně 59 státy přidruženými k OSN. Většina kontaktů probíhá v rámci hospodářských a kulturních konzulátů či kanceláří, které Tchaj-wan po

světě realizuje. Naproti tomu Čínská lidová republika má uznání a oficiální diplomatické kontakty s celkem 190 zeměmi světa. Jedná se tak o obrovský nepoměr, pokud jde mezinárodní váhu a tedy i skrze to diplomatickou sílu a přesah, pokud jde o vzájemné srovnání obou čínských zemí.

V roce 2005 přijala komunistická strana Číny zákon, který umožňuje případnou invazi proti ostrovnímu Tchaj-wanu, pakliže by došlo k vyhlášení jednostranné nezávislosti. Téměř 20 let poté si jsou obyvatelé Tchaj-wanu vědomi především geopolitických a mocenských reálií. Čínská lidová republika je dnes nepochybně supervelmoc, která pravděpodobně jako jediná dokáže aktuálně vytvářet jakousi protiváhu Spojeným státům. Podle posledních průzkumů je naprostá menšina obyvatelstva Tchaj-wanu pro formální vyhlášení nezávislosti (a tedy i změnu názvu státu a ústavy), stejně tak i pro sjednocení s Čínou. Drtivá většina je naopak pro udržení současného stavu beze změny, tj. přesně v duchu americké strategie.⁹⁶

Zde je možné položit si otázku, jestli je status quo upřednostňovaný Spojenými státy a Tchaj-wanem trvale udržitelný na pozadí posledních výroků a prohlášení čínského prezidenta Si Ťin-pchinga o tom, že na sjednocení nebude čekat věčně. Vojenské řešení celé situace ze strany ČLR by pro celý region i svět bylo neblahým scénářem, který by měl potenciál velkého světového konfliktu. Tchaj-wan se proto snaží více než kdy jindy svou provázanost na USA a také Západ včetně Evropské unie zvyšovat a tím i snižovat riziko čínské ochoty intervenovat. Čínští komunisté mají za prioritu držet Tchaj-wan i nadále v mezinárodní izolaci a vlastní ekonomickou mocí blokovat vše, co by tchaj-wanskou identitu mohlo posílit.

Základem čínské strategie nejen k Tchaj-wanu bylo v posledních dekadách vyčkávat, konsolidovat sílu a soustředit se na nalezení vhodného „okna příležitosti.“ Tento postoj určité „obezřetnosti“ do značné míry stále trvá, nicméně byl aktualizován asertivnější rétorikou a kalibrací „strategického chování.“ Častější vojenská cvičení v Tchaj-wanské úžině, diplomatický tlak a ostré čínské proklamace jsou toho vyjádřením. Teng Siao-

⁹⁶ RIGGER, Shelley, 2022. Why is unification so unpopular in Taiwan? It's the PRC political system, not just culture. In: *Brookings* [online]. 7.2. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/why-is-unification-so-unpopular-in-taiwan-its-the-prc-political-system-not-just-culture/>.

pching vytyčil základ „velké čínské strategie.“ Sám doufal v její realizaci maximálně do 10 let, nestalo se tak a tak je jeho nástupce čínský vůdce Si Ťin-pching nucen v ní nadále „sisyfovsky“ pokračovat. Odkazy k roku 1992 a tzv. Konsenzu, kde jak čínská, tak tchaj-wanská strana vyjadřují ochotu se navzájem se k sobě „přibližovat,“ se staly čistou formalitou, která dnes již ztratila na své váze. Navíc po roce 2000 a nástupu Demokratické pokrokové strany na Tchaj-wanu, která je otevřeně více nakloněna tchaj-wanské identitě a nezávislosti, na rozdíl od tradičně propevinského Kuomintangu, se vztahy a postoje pevniny a ostrova stále více vzdalují. „Čínská proklamovaná strategie“ je po dekadách zralá na redefinování v kontextu dnešního světa, jelikož přestává reflektovat objektivní fakta a individuální směřování Tchaj-wanu. Mírové sjednocení je z dnešního pohledu více přání a sen, než realistický cíl.

„Americká strategie“ je pro celou problematiku od konce druhé světové války určující. Moment „strategické nejednoznačnosti“ byl a je hlavní výsadou, kterou americká diplomacie uplatňovala směrem k Číně a tchaj-wanské otázce. Práce s nepředvídatelností, zdali by Spojené státy zasáhly v případě čínské invaze na Tchaj-wan, byla mistrovskou rétorickou ekvilibristikou, jejímž hlavním cílem bylo budovat dostatečné odstrašení a odrazovat Čínu od jakékoliv akce. Strategie Spojených států odvozena od setrvalě potvrzovaných pilířů – *Taiwan Relations Act*, 3 komuniké a 6 ujištění, je pevná, neměnná a stabilní. Podobně jako v případě Číny došlo i ze strany USA v poslední dekádě ke změně „strategického chování.“ Asijský pivot prezidenta Obamy toho byl důkazem, nikoliv však změnou „strategického plánu či principu.“ Tak, jak posilovalo napětí mezi Spojenými státy a Čínou, korelativně se i zostřovala rétorika a narůstalo riziko konfrontace v Tchaj-wanské úžině. Status quo, americká preference, ale zůstala stejná. Podobně jako posílila vojensky Čínská lidová republika, posílil i Tchaj-wan a jeho schopnosti se bránit. Situace na poli armádních kapacit se tedy na obou stranách mění a vyvíjí, avšak tím spíše to relativně přispívá ke „geopolitické konzervaci“ a zabetonování status quo.

Chceme-li uplatnit teorii realismu, v poslední dekádě v Západním Pacifiku docházelo k vyrovnávání sil a tedy ustavování nové rovnováhy moci. Zatímco mezi lety 1979-cca 2012 lze hovořit o americké dominanci v regionu, od roku 2012 je možné zmínit alespoň „rekalibraci“ a objektivní posilování politicko-ekonomicko-vojenské moci ze strany ČLR a konstituování toho, čemu se říká tzv. „čínská sharp power.“ Zároveň čím více dochází

k vyrovnávání moci, tím více má každá z obou stran tendenci jednat ofenzivněji a nově „kolíkovat hřiště.“ To dokazuje, jak americký příklad s konceptem asijského pívotu z roku 2012, tak ve stejné době vyjádření čínského vůdce Si Ťin-pchinga a následná iniciace diplomatického tlaku na Tchaj-wan. Rétorika tedy vývojem prochází, „velké strategie“ jsou ale spíše konstantní. Z původního stavu „nevyváženosti“ (konec 40. let 20. století) jsme se přesunuli do stavu „částečné nebo úplné vyváženosti“ (začátek 20. let 21. století), pokud jde o silové uspořádání Čína vs. USA + Tchaj-wan v regionu. Logickým vyústěním těchto tendencí je pak „vyzyvatelovo testování“ mezinárodního řádu a jeho hranic. Čínská lidová republika je nová supervelmoc, která v poválečné historii teprve jako druhý stát konfrontuje Spojené státy na globální úrovni.⁹⁷ Tchaj-wan se ukazuje jako „průzkumný terén“ těchto snah a jako „potenciální testovací bojiště“ čínské diplomacie, co vše si vůči Spojeným státům a tedy i Tchaj-wanu může dovolit.

V dlouhodobém měřítku byly zdánlivě nekompatibilní „velké strategie“ nicméně schopny vzájemné koexistence. Spojovníkem amerického a čínského postoje byla touha o udržení míru a stability v úžině. To je také jeden z důvodů nekonfrontace obou zemí. I přesto, že americká strana chce udržet status quo a neměnnost „tchaj-wanské faktické suverenity“, zatímco Čína status quo změnit chce, ani jedna strana, ať už vinou svou nebo toho druhého tak primárně nechce učinit vojenskou silou. Tento aspekt se propisuje do celkové geopolitické rovnice. Pro Spojené státy je udržení aktuálního stavu víceméně výhodné, jakákoliv změna riziková. Pro Čínskou lidovou republiku je aktuální stav spíše neutrální až záporný, změna vítaná, nicméně nahlížena se stupněm vysokého rizika vzhledem k nejistotě provedení a řešení. Pochopení tohoto rizika představuje základní vstupní parametr do tchaj-wanské geopolitické otázky. Riziko a „pomyslné překročení Rubikonu“ je pro Čínu tak odstrašující, že jeho překonání by bylo krajně iracionální a sebezničující.

„Velké strategie“ nám slouží k analýze a dešifrování konkrétních elementů v mezinárodních vztazích. Jsou vodítkem, ale často nejsou konkrétním návodem pro chování supervelmocí. Tím je spíše aktuální kontext a rozložení sil a moci ve světě. Pro porozumění tomuto zahraničně-politickému tématu se jeví jako více než žádoucí znát tyto strategie, jelikož dokáží velmi dobře napovědět. Konstantnost a kontinuita probíraných

⁹⁷ První supervelmocí byl Sovětský svaz

strategií je důkazem nepochybně stabilní zahraniční politiky a ukazuje na relevanci, kterou ve skutečnosti tyto strategie mají. Jen těžko si totiž lze představit sofistikovanou strategii, která by měla krátkého trvání, právě naopak, jak bylo zmíněno v úvodu, kvalitní strategie je vypracována na dekády, ne-li staletí dopředu.

Budoucnost strategií závisí na jejich aktérech, vykonavatelích a době. Budoucí 21. století bude rámováno americko-čínskou relací. Její intenzita, hloubka a rozpornost budou základní definiční aspekty, které se budou dále promítat do globálního uspořádání. Tchaj-wan stojí jako test obou supervelmocí. Výzva k soupeření, nebo ke spolupráci. Je pouze a jen na politicích, budou-li i nadále pokračovat v duchu mírových strategií, nebo uchýlí-li se k pokračování politiky „jinými prostředky.“

V mé práci jsem se snažil přispět svým pojednáním do diskuze o americko-čínských vztazích zejména v kontextu Tchaj-wanu. Závěry mé práce jsou možná kontraintuitivní a v kontrastu s aktuálními mediálními narativy, které často pracují s válečným scénářem, ba co více, přímo na něm staví určitý typ senzace a pozornosti. Má práce je racionálním zhodnocením existujících strategií a jejich východisek. Jde mi především o prokázání funkčnosti a relevance strategického přístupu k dané problematice, koherentně analyzovat a nabídnout čtenáři „velký obrázek“ zmíněných jevů. Ačkoliv v mé práci pojednávám o dvou supervelmocích, jsem si vědom jejich rozdílných kapacit a odlišných civilizačně-historických reálií, které mají naprosto určující dopad do současné geopolitické situace.

„Velké strategie“ existují, jsou stále nositelem informace a přínosem do debaty na poli mezinárodních vztahů. Je důležité porozumět, jakými cestami se státy snaží dosáhnout svých politických, ekonomických a bezpečnostních cílů, abychom lépe pochopili současnou mezinárodní scénu a předpovídali budoucí vývoj mezinárodní politiky. Má práce je obhajobou realistického vidění světa a teorie rovnováhy moci. „Strategie“ jsou vyjádřením a pochopením rozložení sil ve světě a projevem vlastní státní ambice. Hledáme-li odpovědi na současné palčivé otázky světové politiky, „strategie“ nám k tomu mohou výrazně dopomoci.

Summary: The coexistence of the American and the Chinese strategy and Taiwan

The purpose of this diploma thesis was to analyze the United States, People's Republic of China relations in the context of the island of Taiwan and in reflection on the phenomenon of grand strategies. At the same time, my ambition was to introduce the reader to the circumstances of the development of the relationship as well as the geopolitical realities surrounding the Taiwan Strait. The previous chapters discussed the respective conceptual strategies of the United States and the People's Republic of China. The historical context of these strategies is intertwined and complementary; without knowledge of one strategy it is impossible to understand the other and vice versa. The "grand strategies" have their basis and origin in the past, which is why in this thesis I have considered it essential to explain and name the historical development of the island of Taiwan up to the 20th century, where the so-called status quo was subsequently established after 1949, which continues to this day.

The People's Republic of China does not change its long-standing foreign policy stance and therefore its "strategy"; it considers Taiwan a rebellious, "breakaway" province. According to the PRC, there is only "one China." Moreover, it considers the question of Taiwan's status to be an internal matter. Taiwan, on the other hand, bases its de facto sovereignty on 1912 and the overthrow of the last ruling Chinese imperial dynasty. Given that Taiwan controls its own territory, has its own government, parliament and constitution, it is realistically a separate state, but the wider context and international context complicates the whole situation and explanation. Taiwan is now recognised by a total of 11 of the 193 states in the world, including the Vatican, which has a special status at the United Nations. For the most part, these are insignificant and small island states concentrated in the Pacific or Latin America. Moreover, from 2003 to 2023, the number of recognizing countries has been further reduced from the original 28 states. Unofficially, Taiwan maintains "relations" with approximately 59 UN-affiliated states. Most of the contacts take place within the framework of the economic and cultural consulates or offices that Taiwan operates around the world. In contrast, the People's Republic of China has recognition and official diplomatic contacts with a total of 190 countries worldwide. So this is a huge disparity in terms of international weight and therefore through that diplomatic power and overlap in terms of how the two Chinese countries compare to each

other.

In 2005, the Chinese Communist Party passed a law that allows for a possible invasion against the island nation of Taiwan if unilateral independence is declared. Almost 20 years on, the people of Taiwan are particularly aware of the geopolitical and power realities. Today, the People's Republic of China is undoubtedly a superpower, which is probably the only one currently capable of creating a kind of counterbalance to the United States. According to the latest polls, an overwhelming minority of the Taiwanese population is in favour of a formal declaration of independence (and thus a change in the name of the state and the constitution), as well as of reunification with China. The overwhelming majority, on the other hand, is in favour of maintaining the status quo, i.e. exactly in the spirit of US strategy.

Here, one can ask whether the status quo favoured by the United States and Taiwan is sustainable against the backdrop of Chinese President Xi Jinping's recent statements and declarations that he will not wait forever for unification. A military solution to the whole situation by the PRC would be an unfortunate scenario for the entire region and the world, with the potential for a major world conflict. Taiwan is therefore more than ever trying to increase its interdependence with the US and also with the West, including the European Union, and thus reduce the risk of Chinese willingness to intervene. The Chinese Communists have made it a priority to keep Taiwan in international isolation and to block, through their own economic power, anything that could strengthen Taiwan's identity.

The cornerstone of China's strategy, not just toward Taiwan, in recent decades has been to wait and see, consolidate power, and focus on finding a suitable "window of opportunity." This attitude of some "caution" still largely holds, but has been updated by more assertive rhetoric and the calibration of "strategic behavior." More frequent military exercises in the Taiwan Strait, diplomatic pressure, and strident Chinese proclamations are expressions of this. Deng Xiaoping has laid out the basis of a "grand Chinese strategy." He himself had hoped to implement it within 10 years at most, but it has not happened, and so his successor, Chinese leader Xi Jinping, is forced to continue it in a "Sisyphean" manner. References to 1992 and the so-called Consensus, where both the Chinese and Taiwanese sides expressed their willingness to move closer to each other, have become a mere formality that has now lost its weight. Moreover, after the 2000s and the rise of the

Democratic Progressive Party in Taiwan, which is openly more sympathetic to Taiwanese identity and independence, as opposed to the traditionally pro-Beijing Kuomintang, mainland-island relations and attitudes have become increasingly distant. "After decades, 'China's proclaimed strategy' is ripe for redefinition in the context of today's world, as it no longer reflects the objective facts and individual direction of Taiwan. From today's perspective, peaceful reunification is more of a wish and a dream than a realistic goal.

The "American strategy" has been the defining issue since the end of World War II. The moment of strategic ambiguity has been and is the main prerogative that American diplomacy has exercised towards China and the Taiwan question. Working with the unpredictability of whether the United States would intervene in the event of a Chinese invasion of Taiwan was a masterful rhetorical equilibrium whose main objective was to build sufficient deterrence to dissuade China from any action. The United States strategy, derived from the perennially reaffirmed pillars of the Taiwan Relations Act, the 3 communiqués and the 6 assurances, is firm, unchanging and stable. As with China, there has been a change in "strategic behavior" on the part of the U.S. in the last decade. President Obama's Asia pivot was evidence of this, but not a change in "strategic plan or principle." Just as tensions between the United States and China have been rising, the rhetoric has correspondingly sharpened and the risk of confrontation in the Taiwan Strait has increased. But the status quo, the American preference, remained the same. Just as the People's Republic of China has strengthened militarily, so has Taiwan and its ability to defend itself. Thus, the military capability situation is changing and evolving on both sides, but this is all the more conducive to "geopolitical preservation" and the concretization of the status quo.

If we want to apply the theory of neoclassical realism, the last decade in the Western Pacific has seen a rebalancing of power and thus the establishment of a new balance of power. While between 1979 and 2012 we can talk about American dominance in the region, since 2012 we can at least mention the "recalibration" and objective strengthening of political-economic-military power by the PRC and the constitution of what is called "Chinese sharp power." At the same time, the more power is being rebalanced, the more each side tends to act more offensively and to "stake out the playing field." This is evidenced by both the American example with the concept of the Asian pivot in 2012 and, at the same time, Chinese leader Xi Jinping's statement and subsequent initiation of

diplomatic pressure on Taiwan. So rhetoric evolves, but "grand strategies" are rather constant, as has been said more than once. We have moved from an initial state of "imbalance" (late 1940s) to a state of "partial or complete balance" (early 2000s) in terms of the China vs. US + Taiwan power alignment. The logical outcome of these tendencies is then the "challenger's testing" of the international order and its boundaries. The People's Republic of China is a new superpower, only the second state in post-war history to confront the United States at the global level. Taiwan is emerging as the "exploratory terrain" of these efforts and as a "potential testing ground" for Chinese diplomacy to see what it can afford to do vis-à-vis the United States, and thus Taiwan.

In the long run, the seemingly incompatible "grand strategies" were nevertheless capable of coexisting. The unifying factor in the American and Chinese positions was the desire to maintain peace and stability in the Strait. This is also one of the reasons for the non-confrontation between the two countries. Even though the American side wants to maintain the status quo and the immutability of "Taiwan's de facto sovereignty," while China wants to change the status quo, neither side, through its own fault or that of the other, is primarily willing to do so by military force. This aspect inscribes itself into the overall geopolitical equation. For the United States, maintaining the status quo is more or less advantageous; any change is risky. For the People's Republic of China, the status quo is more neutral, change welcomed, but viewed with a degree of high risk due to the uncertainty of implementation and resolution. Understanding this risk is a fundamental entry parameter into Taiwan's geopolitical question. The risk and the "imaginary crossing of the Rubicon" is so daunting for China that to overcome it would be irrational and self-defeating in the extreme.

"Grand strategies" serve us to analyse and decipher specific elements in international relations. They are a guide, but often not a specific guide for the behaviour of the superpowers. Rather, they are the actual context and distribution of power and authority in the world. To understand this foreign policy issue, it seems more than desirable to know these strategies, as they can give very good hints. The constancy and continuity of the strategies discussed is evidence of an undoubtedly stable foreign policy and shows the relevance that these strategies actually have. Indeed, it is hard to imagine a sophisticated strategy that is short-lived; on the contrary, as mentioned in the introduction, a good strategy is developed for decades, if not centuries, ahead.

The future of strategies depends on their actors, implementers and time. The future 21st century will be framed by the US-China relationship. Its intensity, depth and contradictions will be the fundamental defining aspects that will continue to be reflected in the global order. Taiwan stands as a test of the two superpowers. A challenge to rivalry or to cooperation. It is up to the politicians if they continue to pursue the spirit of peace strategies or resort to pursuing politics by other means.

In my thesis, I have tried to contribute to the discussion of U.S.-China relations, particularly in the context of Taiwan. The conclusions of my thesis are perhaps counterintuitive and in contrast to current media narratives that often work with a war scenario and, moreover, directly build a certain type of familiarity and attention on it. My work is a rational assessment of existing strategies and their starting points. I am primarily concerned with demonstrating the functionality and relevance of a strategic approach to the issue at hand. To coherently analyze and offer the reader the "big picture" of the phenomena in question. Although my work deals with two superpowers, I am aware of their different capacities and different civilizational and historical realities, which have an absolutely determining impact on the current geopolitical situation.

"Grand strategies" exist, are still a vehicle for information and a contribution to the debate in the field of international relations. It is important to understand the ways in which states seek to achieve their political, economic and security objectives in order to better understand the contemporary international scene and to predict the future evolution of international politics. My work is an advocacy of a realist worldview and balance of power theory. "Strategies" are an expression and understanding of the distribution of power in the world and a manifestation of a state's own ambitions. If we are looking for answers to today's pressing questions of world politics, "strategies" will greatly help us to do so.

Použitá literatura

- ALLISON, Graham T, 2018. *Osudová past: Spojené státy versus Čína a Thukýdidovo poučení z dějin*. Praha: Prostor.
- BAKEŠOVÁ, Ivana, Ondřej KUČERA a Martin LAVIČKA, 2019. *Dějiny Čínské lidové republiky: (1949-2018)*. Praha: NLN.
- BAKEŠOVÁ, Ivana; HEŘMANOVÁ, Zdenka a FÜRST, Rudolf, 2004. *Dějiny Taiwanu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- BRANDS, Hal, 2014. *What Good Is Grand Strategy?* New York: Cornell University Press.
- CHEN, Shuxun a WOLF, Charles, 2001. *China, the United States, and the global economy*. New York. Rand Corporation.
- CHEN, Stephen, 2017. *Trust and Distrust in Sino-American Relations: Challenge and Opportunity*. New York: Cambria Press.
- CHRISTENSEN, Thomas J., 2016. *The China challenge: shaping the choices of a rising power*. New York: W.W. Norton and Company.
- CLAUSEWITZ, Carl von, 2008. *O válce*. Praha: Academia.
- COASE, R. H. a Ning WANG, 2019. *Velká čínská kapitalistická revoluce*. Praha: Liberální institut.
- DUECK, Colin, 2006. *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*. New Jersey: Princeton University Press.
- EDEL, Charles N., 2014. *Nation Builder: John Quincy Adams and the Grand Strategy of the Republic*. Cambridge: Harvard University Press.
- FAIRBANK, John King, 1998. *Dějiny Číny. Dějiny států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- FÜRST, Rudolf, 2010. *Česko-čínské vztahy po roce 1989*. Praha: Karolinum.
- GOLDSTEIN, Avery, 2005. *Rising to the Challenge: China's Grand Strategy and International Security*. Redwood City: Stanford University Press.
- GREENOUGH, Ned, 2023. *Nancy Pelosi and Members of Congress Visit Taiwan: August 2 and 3, 2022*. Thousand Oaks: CQ Press,.
- HORNÁT, Jan a KINDL, Lukáš, 2017. *The Rise of China: Mutual Interactions with the US*. Praha: Karolinum.

- KAUFMAN, Scott, 2017. *EISENHOWER, CHINA, AND TAIWAN*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- KENNEDY, Paul M, 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press.
- KIRONSKA, Kristina a TURCSÁNYI, Richard, 2021. *Supervelmoc?: vše, co potřebujete vědět o současné Číně*. Praha: Epoque.
- KISSINGER, Henry, 2016. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor.
- KLIMEŠ, Ondřej, 2018. *Kulturní diplomacie Číny a její regionální variace*. Praha: Academia.
- LAU, Lawrence, 2018. *The China-U.S. Trade War and Future Economic Relations*. Hong Kong: The Chinese University Press.
- LIDDELL HART, B. H., 1991. *Strategy: Second Revised Edition*. London: Plume.
- LOBELL, Steven E, 2003. *The Challenge of Hegemony: Grand Strategy, Trade, and Domestic Politics*. Michigan: University of Michigan Press.
- MANN, James, 2000. *About Face: A History of America's Curious Relationship with China*. New York: Vintage.
- MANN, James, 2008. *The China Fantasy: Why Capitalism Will Not Bring Democracy to China*. London, Penguin Books.
- MURRAY, Williamson, 2011. *Thoughts on Grand Strategy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MYERS, Ramon H, 2001. *Making China policy: lessons from the Bush and Clinton administrations*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- NARIZNY, Kevin, 2007. *The Political Economy of Grand Strategy*. New York: Cornell University Press.
- POSEN, Barry R., 1984. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*. New York: Cornell University Press.
- SARGEOUNT, H. A., & WEST, G., 1941. *Grand strategy*. New York: Thomas Y. Crowell Co.
- SHAMBAUGH, David, 2012. *Tangled Titans: The United States and China*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- SUTTER, Robert G, 2017. *US-China Relations: Perilous Past, Uncertain Present*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.

XIAOBO, Wu, 2019. *Turbulentní dekáda: proměny čínského byznysu v letech 2008-2018: ve velkých řekách žijí velké ryby*. Praha: Mladá fronta.

Elektronické zdroje

BIDDLE, Stephen a OELRICH, Ivan, 2016. Future Warfare in the Western Pacific: Chinese Antiaccess/Area Denial, U.S. AirSea Battle, and Command of the Commons in East Asia. In: *International security* [online]. 16.7. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00249.

BOON, Hoo Tiang a SWORN, Hannah Elyse, 2020. Strategic ambiguity and the Trumpian approach to China–Taiwan relations. In: *International Affairs* [online]. 9.11. [cit. 19.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa160>.

CHAI, Winberg a CHAI, May-lee, 2013. The Meaning of Xi Jinping's Chinese Dream. In: *American journal of Chinese studies* [online]. 12.4. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/44289022>.

CHAR, James, 2021. The People's Liberation Army in its Tenth Decade: Assessing 'Below the Neck' Reforms in China's Military Modernization. In: *Journal of strategic studies* [online]. 12.4. [cit. 2.3.2024]. Dostupné: <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1731953>.

CHU, Yun-han, 2019. Political Economy of China-Taiwan Relations: Origins and Development. In: *The China Journal* [online]. 5.6. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/703305>.

CLINTON, Hillary, 2011. America's Pacific Century. In: *Foreign Policy* [online]. 10.10. [cit. 7.2.2024]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.

COHEN, David, 2023. Biden hasn't changed U.S. policy on Taiwan, Jake Sullivan says. In: *Politico* [online]. 6.4. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: <https://www.politico.com/news/2023/06/04/china-Taiwan-biden-sullivan-00100100>.

Council on Foreign Relations, 2023. *A Conversation With Secretary Antony Blinken* [online]. 28.6. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/event/conversation-secretary-antony-blinken>.

English President, 2023. *President Tsai meets US House Speaker Kevin McCarthy and bipartisan group of Congress members in California* [online]. 4.6. [cit. 12.2.2024].
Dostupné z: <https://english.president.gov.tw/NEWS/6487>.

ETTINGER, Aaron, 2020. Principled realism and populist sovereignty in Trump's foreign policy. In: *Cambridge: Cambridge Review of International Affairs* [online]. 2.9. [cit. 5.2.2024]. Dostupné z: DOI: 10.1080/09557571.2019.1659229.

GADY, Franz-Stefan, 2015. How China Practices the Invasion of Taiwan. In: *The Diplomat* [online]. 17.6. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2015/06/how-china-practices-the-invasion-of-Taiwan/>.

GUPTA, Debananda, 1998. The Politics of Arming Taiwan: US Policy Under President Reagan. In: *China report* [online]. 11.12. [cit. 28.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/000944559803400101>.

HALEY, P. Edward, 2004. A Defensive Grand Strategy for the United States. In: *Armed Forces & Society* [online]. 7.3. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/48608699>.

International Institute for Strategic Studies, 2022. *The military balance 2022*. [online]. 12.14 [cit. 19.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781003294566>.

KIM, Dongchan, 2023. The Biden Doctrine and China's response. In: *International area studies review* [online]. 17.11. [cit. 12.2. 2024] Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/22338659221135838>.

LAYNE, Christopher, 2007. The peace of illusions. In: *Politische Vierteljahresschrift* [online]. 27.6. [cit. 18.2. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11615-007-0070-1>.

MacroTrends, 2023. *U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2024*. [online]. 12.1. [cit. 16.2. 2024]. Dostupné z: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget>.

NI, Vincent, 2022. Joe Biden again says US forces would defend Taiwan from Chinese attack. In: *Guardian* [online]. 19.9. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/19/joe-biden-repeats-claim-that-us-forces-would-defend-Taiwan-if-china-attacked>.

NIXON, Richard, 1967. Asia After Viet Nam. In: *Foreign Affairs* [online]. 1.10. [cit. 8.2.2024]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1967-10-01/asia-after-viet-nam>.

Office of the United States Trade Representative, 2022. *United States and Taiwan Announce the Launch of the U.S.-Taiwan Initiative on 21st-Century Trade* [online]. 1.6.

[cit. 9.2.2024]. Dostupné z: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2022/june/united-states-and-Taiwan-announce-launch-us-Taiwan-initiative-21st-century-trade>.

POSEN, Barry R., a L. ROSS, Andrew, 1996. Competing Visions for U.S. Grand Strategy. In: *International Security* 21 [online]. 26.11. [cit. 1.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2539272>.

RIGGER, Shelley, 2022. Why is unification so unpopular in Taiwan? It's the PRC political system, not just culture. In: *Brookings* [online]. 7.2. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/why-is-unification-so-unpopular-in-taiwan-its-the-prc-political-system-not-just-culture/>.

SILOVE, Nina, 2016. The Pivot before the Pivot: U.S. Strategy to Preserve the Power Balance in Asia. In: *International security* [online]. 3.3. [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00238.

SILOVE, Nina, 2018. Beyond the Buzzword: The Three Meanings of “Grand Strategy.” In: *Security Studies* [online]. 28.8.[cit. 15.1.2024]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2017.1360073>.

SIPRI, 2023. *SIPRI Fact Sheet: Trends in World Military Expenditure* [online]. 15.4. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf.

STEINSSON, Sverrir, 2014. John Mearsheimer's Theory of Offensive Realism and the Rise of China. In: *E-International Relations* [online]. 6.3. [cit. 10.2.2024]. Dostupné z: <https://www.e-ir.info/2014/03/06/john-mearsheimers-theory-of-offensive-realism-and-the-rise-of-china/>.

THOMPSON, Drew, 2020. The Rise of Xi Jinping and China's New Era: Implications for the United States and Taiwan. In: *Institute of International Relations* [online]. 6.4. [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1142/S1013251120400044>.

U.S. Congress, 2016 [online]. S.Con.Res.38 - A concurrent resolution reaffirming the Taiwan Relations Act and the Six Assurances as cornerstones of United States-Taiwan relations. [cit. 12.2.2023]. Dostupné z: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-concurrent-resolution/38>.

VISER, Matt, 2021. America First Lite': Afghanistan withdrawal brings a Biden Doctrine into focus. In: *Washington Post* [online]. 21.8. [cit. 8.2.2024]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/politics/biden-doctrine-afghanistan/2021/08/21/df07e02a-0106-11ec-85f2-b871803f65e4_story.html.

White House, 2021. *Remarks By President Biden At The Summit For Democracy Opening Session* [online]. 9.12. [cit. 12.2.2024]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/12/09/remarks-by-president-biden-at-the-summit-for-democracy-opening-session/>.

White House, 2022. *National Security Strategy* [online]. 19.10. [cit. 12.2.2024]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.

WorldBank, 2024. *GDP growth (annual %) - China*. [online]. 22.2. [cit. 22.2.2024]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>.

XU, Guangqiu, 2013. A Cold War Turning Point: Nixon and China, 1969-1972. In: *The American Historical Review* [online]. 13.6. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ahr/118.3.8878762>.